

Univerzita Hradec Králové
Pedagogická fakulta
Katedra Speciální pedagogiky a logopedie

Koktavost a její sociální důsledky na jedince v mladší dospělosti
Bakalářská práce

Autor: Michaela Móriová
Studijní program: B 7506 Speciální pedagogika
Studijní obor: Speciální pedagogika - intervence
Vedoucí práce: PhDr. Lenka Neubauerová

Zadání bakalářské práce

Autor: Michaela Móriová, DiS.

Studium: P15P1076

Studijní program: B7506 Speciální pedagogika

Studijní obor: Speciální pedagogika - intervence

Název bakalářské práce: **Koktavost a její sociální důsledky na jedince v mladší dospělosti**

Název bakalářské práce Stuttering and its social consequences for individuals in early adulthood
AJ:

Cíl, metody, literatura, předpoklady:

Bakalářská práce je zaměřena na koktavost a její sociální důsledky na jedince v mladší dospělosti. V teoretické části je vymezena základní terminologie týkající se období mladší dospělosti, koktavosti a její základní vymezení, historie a terapie a socializace jedince s poruchou řeči. Praktická část bakalářské práce je realizována formou kvalitativního výzkumu, za pomoci polostrukturovaného rozhovoru s osobami s koktavostí. Cílem práce je zjistit jaké jsou sociální důsledky a kvalita života jedince v mladší dospělosti s koktavostí.

LECHTA, Viktor. Koktavost: komplexní přístup. Praha: Portál, 2004. ISBN 80-7178-8. NAKONEČNÝ, Milan. Sociální psychologie. Vyd. 2., rozš. a přeprac. Praha: Academia, 2009. ISBN 978-80-200-1679-9. NEUBAUER, Karel a Tereza SKÁKALOVÁ. Poruchy komunikace u dospělých a stárnoucích osob. Hradec Králové: Gaudeamus, 2015. ISBN 978-80-7435-640-7. PARENT, Richard. Jak žít s koktavostí. Vyd. 1. české. Praha: Grada, 1998. Psychologie pro každého. ISBN 80-7169-637-4.

Garantující pracoviště: Katedra speciální pedagogiky,
Pedagogická fakulta

Vedoucí práce: PhDr. Lenka Neubauerová

Oponent: Mgr. Martin Kaliba

Datum zadání závěrečné práce: 13.12.2016

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracovala pod vedením vedoucí bakalářské práce samostatně a uvedla jsem všechny použité prameny a literaturu.

V Hradci Králové dne

Poděkování

Děkuji PhDr. Lence Neubauerové za odborné vedení mé bakalářské práce, za její přínosné rady a připomínky. A také bych ráda poděkovala všem respondentům, kteří se na vypracování mé bakalářské práce podíleli.

Anotace

MÓRIOVÁ, Michaela. *Koktavost a její sociální důsledky na jedince v mladší dospělosti*. Hradec Králové: Pedagogická fakulta Univerzity Hradec Králové, 2018. 92 s. Bakalářská práce.

Bakalářská práce se zaměřuje na koktavost a její sociální důsledky na jedince v mladší dospělosti. Práce je rozdělena na dvě části. Teoretická část se orientuje na terminologické vymezení, popisuje období rané dospělosti, koktavost a její historii, socializaci a kvalitu života osoby s koktavostí. v praktické části jsou uvedeny rozhovory s pěti respondenty mající poruchy plynulosti řeči. Cílem praktické části bylo zjistit, jaký je dopad koktavosti na sociální začlenění balbutika ve společnosti. Dalšími cíly bylo stanovit, jaké měl balbutik vzdělávací podmínky, jaký je jeho společenský a profesní život a nakonec jaká je kvalita života balbutika.

Klíčová slova: mladší dospělost, koktavost, sociální důsledky, kvalita života

Annotation

MÓRIOVÁ, Michaela. *Stuttering and its social consequences for individuals in early adulthood*. Hradec Králové: Faculty of Education, University of Hradec Králové, 2018. 92 pp. Bachelor Degree Thesis.

The bachelor thesis focuses on stuttering and its social consequences on individuals in early adulthood. The thesis is divided into two parts. The theoretical part focuses on terminological delimitation, describes early adulthood, stuttering and its history, socialization and the quality of life of a the person with stuttering. The practical part contains interviews with five respondents with speech fluency. The aim of the practical part was to find out the impact of stuttering on the social integration of balbutics in society. The other goals were to determine what were educational conditions of balbutic person, what is the social and professional life about and finally what is the quality of balbutic people itself.

Keywords: Early adulthood, stuttering, social consequences, quality of life.

Prohlášení

Prohlašuji, že bakalářská práce je uložena v souladu s rektorským výnosem č. 13/2017
(Řád pro nakládání s bakalářskými, diplomovými, rigorózními, dizertačními
a habilitačními pracemi na UHK).

Datum:.....

Podpis studenta:.....

OBSAH

Obsah.....	8
Úvod.....	9
I. Teoretická část.....	10
1. Období mladé dospělosti.....	10
1.1. Charakteristika období mladší dospělosti.....	11
1.2. Identita a poznávací procesy v období mladé dospělosti.....	12
1.3. Socializace v období mladé dospělosti.....	14
1.4. Partnerství.....	16
1.5. Profesní role.....	18
1.6. Osobnost balbutika.....	20
2. Koptavost.....	23
2.1. Etiologie koptavosti.....	23
2.2. Symptomatologie koptavosti.....	25
2.3. Diagnostika koptavosti.....	27
2.3.1. Možnosti diagnostikování dysfluencí.....	28
2.3.2. Balbutiogram.....	29
2.4. Terapie koptavosti.....	30
2.4.1. Terapeutické programy pro dospělé osoby s balbuties.....	33
2.5. Historie koptavosti.....	36
3. Socializace a kvalita života balbutika.....	39
3.1. Socializace jedince s postižením.....	40
3.1.1. Postižení jako náročná životní situace.....	41
3.2. Komunikace s balbutikem.....	42
3.2.1. Vzdělávání balbutiků.....	44
3.3. Kvalita života.....	46
3.3.1. Kvalita života jedince s handicapem.....	48
II. Praktická část.....	50
1. Cíl výzkumu.....	50
2. Metodologie výzkumu.....	51
3. Popis výběrového souboru.....	53
3.1. Údaje o respondentech.....	53
4. Analýza sběru dat a vedení rozhovoru.....	55
5. Vyhodnocení výzkumu.....	57
5.1. Vzdělávání s koptavostí.....	57
5.2. Společenský život s koptavostí.....	64
5.3. Profesní život s koptavostí.....	72
5.4. Kvalita života balbutika.....	79
6. Shrnutí kvalitativního výzkumu.....	86
Závěr.....	88
Použitá Literatura.....	89
Seznam Příloh.....	92

ÚVOD

Komunikace je pro každého člověka podstatnou součástí života, díky níž se může dorozumět se sociálním okolím. Avšak osoba s narušenou plynulostí řeči může být v sociálních interakcích omezena, jelikož jí vada přináší limity. Nedostatky se mohou objevit ve vzdělávání, tedy ve škole, kde jí koktavost znepříjemňuje život především posměchem ze strany spolužáků. v partnerském životě se může objevit omezení v nalezení partnera, nebo v profesním životě, kdy má osoba problém se uplatnit na trhu práce. Koktavost patří mezi nejtěžší typy narušené komunikační schopnosti a většina balbutiků musí překonávat mnoho překážek v každodenním životě jako např. telefonování, objednání si jídla v restauraci či vyřizování záležitostí na poště.

V bakalářské práci se budu zabývat koktavostí a jejími sociálními důsledky na jedince v mladší dospělosti. Inspiraci jsem čerpala zejména od svých přátel s koktavostí, které ve své blízkosti mám. Téma jsem si zvolila, protože mě zajímalo, jak koktavost dokáže ze sociálního hlediska ovlivnit jedince v rané dospělosti. Svou pozornost budu věnovat jedincům s koktavostí, s nimiž provedu polostrukturovaný rozhovor na základě předem vytvořených otázek. Cílem bakalářské práce bude zjistit, jaké jsou sociální důsledky a kvalita života jedince v mladší dospělosti.

V teoretické části vymezují pojmy, jako je období mladší dospělosti, identita a poznávací procesy, socializace, partnerské vztahy, profesní role a osobnost balbutika. v druhé kapitole se budu zabývat koktavostí. Charakterizují pojmy jako je etiologie, symptomatologie, diagnostika, terapie, ve které jsou zahrnuty i terapeutické programy pro dospělé balbutiky a nakonec historie koktavosti. Ve třetí kapitole popisují socializaci osob s postižením ve společnosti, komunikaci s balbutikem, do které i zahrnují vzdělávání koktavých osob a kvalitu života postiženého.

Praktická část bakalářské práce obsahuje samotný výzkum, ve kterém jsem si zvolila kvalitativní metodu, konkrétně polostrukturovaný rozhovor. v první části budou uvedeny cíle výzkumu, metodologie, údaje o respondentech. v druhé části se budu věnovat samotnému vyhodnocení a shrnutí výzkumu.

I. TEORETICKÁ ČÁST

Teoretickou část bakalářské práce jsem si rozdělila do tří kapitol. V první části se zaměřuji na období mladé dospělosti, kde celé stadium popisuji a pojednávám především o socializaci, profesní roli a partnerství osoby v rané dospělosti. Dále se zabývám koktavostí, kde se věnuji etiologii, symptomatologii, diagnostice, terapii a krátce popisuji historii. v poslední části se zabývám socializací a kvalitou života jedince s koktavostí.

1. Období mladé dospělosti

Přechod z dospívání do dospělosti není v naší společnosti nijak vymezen, jedná se o přechodné období mezi adolescencí a úplnou dospělostí. Dospělost se vytyčuje s přihlédnutím ke třem kritériím: k věku, získání určitého stádia osobní zralosti a přebrání určitých vývojových úloh. (Langmeier, Krejčířová 2006)

Biologické nabytí dospělosti je spojeno se zráním organismu, tedy s věkem. Psychosociální definování dospělosti je složitější, různí jedinci dosahují dospělosti v jinou dobu. Právní dospělost získávají v České republice všichni mladí lidé v 18 letech. (Skorunková 2008)

Mladá osoba si vytváří vlastní názory na kulturní, společenské a filozofické otázky. Vyzrálé myšlení dokáže vytvořit reálné názory a postoje k sobě i ke světu a umožňuje generalizovat vlastní zážitky a zkušenosti. (Novotná, Hříchová 2004)

Langmeier, Krejčířová (2006) a Vágnerová (2000) uvádějí, že v mladé dospělosti je nahromaděno několik životních mezníků. Zahrnuje:

- Upřesnění osobních cílů,
- Volbu povolání,
- Nezávislost na rodičích,
- Hledání partnera a zakládání vlastní rodiny.

V prvním stádiu je podstatné získat tyto role, ale postupem času jde čím dál víc i o spokojenost jedince s naplněním jeho kvality a spokojenosti.

1.1. Charakteristika období mladší dospělosti

Raná dospělost je dynamické období plné elánu a aktivity, při kterém dochází k ustálení osobnosti. Mladá dospělost je dobou mnoha sociálních změn, dobou nadějí a nových zážitků a zkušeností. Důležité je uzavření procesu hledání společenského a profesního uplatnění. Mladý člověk je připraven převzít nové role (zkušenosti, sebepotvrzení) a je otevřen všemu novému. (Novotná, Hříchová 2004)

Vágnerová (2000) ohraničuje mladou dospělost od 20 do 35 let, naopak Novotná, Hříchová (2004) zahrnují časový úsek od 20 do 30 až 32 let.

Nabytí dospělosti je charakterizováno vstřícností přijmout a schopností osvojit si určité vývojové úlohy: dosažení úplné nezávislosti na rodičích, ztotožnění se s rolí dospělého, utvrzení identity dospělého, upřesnění osobních cílů, přijetí profesní role, vytvoření stálého partnerství a založení vlastní rodiny. (Skorunková 2008)

Novotná, Hříchová (2004) a Říčan (2004) se shodují, že dospělý člověk (zhruba v 25 letech) získává největší svalovou sílu, vytrvalost, zdraví, nervovou odolnost a zralost mozku. Uvědomuje si své tělo realisticky a přizpůsobuje se možnostem jedince.

Pro fyzický a psychický vývoj je důležitá nejen funkce mozku, ale i činnost hormonálního systému. Pohlavní žlázy participují na vzrůstu pohlavní aktivity, která stoupá od 20 do 29 let.

Mozek je dokonalejší, má kvalitnější poznávací funkce, schopnost rozlišovat a analyzovat je lepší a i orientace v čase a prostoru se zdokonaluje. Díky zlepšeným funkcím mladý člověk nabírá nové informace, poznatky a zkušenosti, které se přenášejí do všech uskutečněných činností. (Říčan 2004)

Rozvoj myšlení působí hlavně na zkušenost, která vede k pozvolnému opouštění černobílého vnímání světa. Mladý dospělý člověk si uvědomuje, že mnohé situace mohou mít různá řešení a nelze je soudit jen jako špatné či dobré. Dospělý člověk je schopen kompromisu a přijímá řešení, které je přijatelné z více hledisek nebo pro více osob. Dochází ke zrychlování intelektuálních operací, zkvalitňuje se koncentrace, pamětní schopnosti se nezvyšují, ale schopnost učit se je na vrcholu. (Skorunková 2008)

V citovém životě nastává zklidnění, harmonizace a emoční ustálení. Dostavuje se rozumová kontrola citových projevů a větší sebeovládání a uvědomování si emocí.

Pro správný rozvoj není důležitý jen biologický faktor, ale i přijatelná zkušenost. Realizace zkušenosti se odvíjí od zkušenosti s dospělými lidmi v dětství a jedná se o významný faktor, který působí na vlastní způsob pojetí dospělosti. Vzory (dospělé osoby), s kterými se potkaly a byly důležité, je ovlivňují i po dvacátém roce.

Mladí dospělí si uvědomují, že zde nejsou jen výhody, ale i nevýhody a období pro ně není až tak atraktivní, postoj bývá ambivalentní. (Vágnerová 2000)

Řičan (2004) a Langmeier, Krejčířová (2006) uvádějí charakteristiku vlastností dospělého jedince, která odpovídá tomuto:

- Dospělost je charakterizována nezávislostí a samostatností, jedinec si sám volí své role a životní styl. Má být spolehlivý, zajímat se o zlepšení svých životních podmínek, usilovat o zlepšení sebe sama a o dosažení moudrosti.
- Dospělá osoba má být schopna vykonávat přiměřené množství práce, aniž by byla extrémně unavena. Jedinec dokáže být ekonomicky soběstačný, má se umět oprostít od nežádoucího napětí, vyrovnávat s překážkami, svobodně hospodařit se svými penězi a umět odpočívat.
- Dospělost je spojována se svobodnou volbou partnerských a přátelských vztahů, které uspokojují citovou potřebu i potřebu sexu. Jedinec má být schopen běžného sexuálního styku bez pocitu viny a měl by umět přijímat lásku. Mezi jeho další získané dovednosti patří schopnost udržet si dlouhotrvající partnerský vztah a přátelství s nejbližšími přáteli. Zajímá se o blaho ve svém okruhu, vlastní rodiny, přátel, státu, národu i lidstva. Dokáže jednat s každým člověkem bez předsudků a získává vlastní sebedůvěru. (Řičan 2004)

Ideál mladého dospělého však není možné splnit naprosto přesně, ale měl by se k tomu alespoň blížit. Důležitým znakem zralosti je překonání rozporů z dětství a dospívání. Zralá osoba je nezávislá na rodičích, získává hluboké pouto k partnerovi a plně se rozvíjí v zaměstnání. (Langmeier, Krejčířová 2006)

1.2. Identita a poznávací procesy v období mladé dospělosti

Během dospívání se utváří budoucí podstata identity mladé osoby. v období rané dospělosti se náplň identity rozšiřuje a stabilizuje. Různí lidé dosahují odlišné míry zralosti v rozdílném čase a v různém tempu. Přejít do dospělosti a přijetí dospělých rolí se

neodehraje v jediném dni, ale zabírá jedno celé dlouhé životní období. (Langmeier, Krejčířová 2006)

Dle Vágnerové (2007) se sebepojetí mladého jedince projevuje:

- V nově nabyté nezávislosti, která může směřovat k větší sebedůvěře, ale i k neúměrnému sklonu riskovat.
- V pocitu svobody, ve volbě vztahů s lidmi, rolích, činnostech i stylu života podle vlastních potřeb a přání.

Zkušenost v mladé dospělosti je ovlivňována vývojem myšlení (vnější vlivy). Se zvyšující zkušeností se mění názor na různé situace a na formu jejich řešení. Kognitivní úroveň rané dospělosti popisuje fáze postformálního myšlení. (Novotná 2004)

Postformální myšlení počítá se všemi problémy i s jejich sporností a kompletní souvislostí. Dospělý člověk nemá problém s těžkým úkolem, nepotřebuje ho zjednodušovat, prostě jej vyřeší. Dále si uvědomuje, že není vše jen dobré a špatné, chápe různorodost situací, jejich řešení a vztahy. Vypělý jedinec je schopen kompromisu, jenž je vyjádřením způsobilosti přemýšlet komplexněji a přijímat řešení, která jsou akceptovatelná pro více osob. Rozumí i tomu, že nelze dosáhnout naprosté pravdy a chápe, že ani vlastní názor nemusí být konečný a mění se podle toho, jak se rozšiřují jeho zkušenosti a vědomosti.

Postformální uvažování znázorňuje ideál, který přichází jen občas a v určitých situacích. Jedná se o pojetí, které nebude všeobecně používáno všemi dospělými za všech situací. (Vágnerová 2000)

Langmeier, Krejčířová (2006) a Řičan (2004) uvádí, že mladý dospělý člověk přemýšlí jiným způsobem než dřív, což se ukáže i ve vztahu k vytyčení vlastní identity. Přichází odstup od radikalizmu a jedinec si uvědomuje, že se může jevit různým lidem rozdílně.

Mladý dospělý má nutnost změny (splnění vlastní identity). Podstatnou součástí identity se v době mladé dospělosti stávají nově získané role: profesní, partnerská a rodičovská. Vzhledem k tomu, že podporují vážnost, mohou přispívat ke kladnému sebepojetí mladého člověka. Na straně druhé mohou být propojeny i s pocitem ztráty určitých výhod.

- Profesní role - osvojení si profesní role funguje jako stvrzení vlastních kompetencí i pozice dospělosti. Ke stabilizaci profesního statusu dochází na konci mladé dospělosti a koncepce se udržuje součástí identity po celou dobu dospělosti. Pracovní uplatnění se stává součástí společenské prestiže a přináší jedinci smysl. Jedná se o důležitou složku identity muže i ženy, ve které je zaměstnání pro muže významnější.
- Partnerská role - podstatnou složkou identity mladého dospělého jsou role, které dosvědčují kvalitu nových mezilidských vztahů. Člověk si sám volí a ovlivňuje vztahy, dává najevo osobní svobodu a spojení s orientační rodinou není pro identitu dospělého člověka tak důležité. Důležitým prvkem identity se stává i partner, kterým se osoba vymezuje. Kvalita partnera ovlivňuje jedincovo sebepojetí a s tím přidruženou důstojnost. K přeměně sebepojetí pomáhá ve značné míře i vliv společenské normy.
- Rodičovská role - významnou složkou identity dospělého člověka je rodičovská role. Psychické potřeby rodičů jsou uspokojovány narozením zdravého dítěte, ke kterému jsou vázáni emočně i racionálně (povinnosti). Rodič se s dítětem ztotožňuje a na jeho kvality nahlíží jako na vlastní. Dítě působí na další vývoj i identitu svých rodičů. (Langmeier, Krejčířová 2006)

Identita matky a otce je sociálně i biologicky odlišná. Role matky je propojena se silnější změnou vlastní osobnosti, která je dána již těhotenstvím. Dítě je součástí vlastní osobnosti matky. Identita otce je více sociálně závislá a její proměna je postupnější. (Vágnerová 2007)

1.3.Socializace v období mladé dospělosti

V období mladé dospělosti převládá orientace na právo a pořádek, tj. orientace na společnost. Mladý člověk chápe nejenom perspektivu jiných lidí, ale umí i zobecňovat a vidí mezilidské vztahy jako celý systém. Uvědomuje si svou vázanost na lidské společenství.

Mladé osoby, ke konci dvacátých let, rozumí, že je potřeba splňovat povinnosti a dodržovat pravidla. Po 25. roce je mnoho osob způsobilých přemýšlet o principech a hodnotách, bez ohledu na autoritu a na současné společenské či právní normy. (Novotná, Hříchová 2004)

Mravní myšlení dospělého ovlivňují všechny osobní zkušenosti. Papaliaová a Oldsová (in Vágnerová 2007) pokládají za nejvýznamnější dvě kategorie zkušeností:

- Zkušenost s náročným řešením konfliktů zásadních osobních hodnot.
- Zkušenost se silnou citovou vazbou a z ní plynoucí zodpovědnost k jiné osobě (většinou o vlastní dítě).

Změna postoje k normám se projevuje zcela obecně, je propojená se zodpovědností. Gilliganová (in Vágnerová 2007) popisuje fáze proměny morálního uvažování v době mladé dospělosti:

- První fáze popisuje přechod od adolescentního egocentrismu k altruismu a k odpovědnosti.
- Druhá fáze poukazuje na rozvážnost a péči o jiné, někdy i na úkor uspokojení svých vlastních potřeb (manželství, dítě).
- Třetí fáze vede ke koordinaci vlastních potřeb s potřebami jiných.

Langmeier, Krejčířová (2006) se shodují s Vágnerovou (2000), že mladý dospělý člověk již zná ustálené role týkající se obecných norem a chování, ale neví jak se přesně chovat a jaké normy platí u nových rolí, které získává. Dispozice se ukazuje ve všech sociálních oblastech, které jsou pro mladé osoby nové (politika).

Morální myšlení a vztah k normám ovlivňuje i současně převládající společenské předpoklady. Očekávání může být odlišné ve vztahu k pohlaví.

- Překročení adolescence do dospělosti je propojeno se změnou očekávání. Společnost je méně smířlivá a očekává od mladé osoby více odpovědnosti. Sociální tlak mění postoje mladých lidí, kteří pak přijímají společenskou normu.
- Společnost má rozdílné předpoklady ve vztahu k mužům a k ženám. Od mužů se čeká nezávislost a sebeprosazování v rozhodování, rychlé a racionální řešení problému. Od žen se očekává ohleduplnost a empatie, počítá se s emočním přístupem. (Vágnerová 2007)

Ženská morálka je flexibilní a situačně vnímavá. Pro ženy jsou významnější vztahy k sociální skupině, do které patří a jsou méně zaměřené na právo a abstraktní spravedlivost. Od žen se očekává uskutečňování pečovatelské role jako matky a manželky. Mužská morálka tíhne k obecným pravidlům a situační nezávislosti. (Vágnerová 2007)

V dospělém věku se lidé stávají méně zásadními a morální myšlení je flexibilnější a to díky rozvoji zkušeností. v životě přichází mnoho problémů, které musí osoba řešit. Řešení však není zcela zřejmé a může vést k pocitům nejistoty osoby. Vývoj morálního myšlení není ovlivněn jen zkušenostmi, ale i vzděláním, které podporuje úplnost a flexibilitu uvažování ve všech sférách. Vzdělanější mladé osoby jsou méně ovlivnitelné, jsou soudné a tolerantnější. Na stupni vzdělání záleží i politické, sociální a náboženské postavení mladých lidí. (Novotná, Hříchová 2004)

Dle Langmeiera, Krejčířové (2006) se stejně tak jako dospívání i období mladší dospělosti prodlužuje, kdy nepřestává společnost směřovat k protahování procesu individuace člověka.

Modernizace společnosti se orientuje ke stupňování nároků na připravenost osob pro přebrání dospělých rolí. Přebírání dospělé role přestává být jednotné. Některé děti zůstávají déle doma (studují), některé opouští domov dříve, jiné se pak vrací zpět. Vstup do zaměstnání bývá postupný. „Sociální hodiny“ ztrácejí na důraze, dříve se lidé snadno domluvili, kdy je správný čas na svatbu, zplození potomka a odchod do důchodu. Dnes je shoda z tohoto hlediska jen velmi malá (avšak sociální tlak na správné „načasování“ úplně nemizí). Dříve bylo posunutí do dospělosti kontinuální a sociální předpoklady byly jasně definovány se zřetelem na pohlaví a společenské postavení. Současná společnost doopravdy nechává mladým lidem více času, aby dozráli a přichystali se na převzetí všech dospělých rolí. (Vágnerová 2000)

1.4.Partnerství

Partnerství je jednou z důležitých změn, které probíhají v mladé dospělosti. Hlavním úkolem je dosáhnout intimity mezi partnery, která má vliv na rozvoj osobnosti a přispívá i k sebepoznání. Intimita ve vztahu žádá sebeotevření, důvěru a úctu k druhému člověku, projevy něhy, lásky a schopnost mít rád druhého člověka i s jeho chybami. Naplnění intimního vztahu tvoří zkušenostní základ, který pak v dospělosti zapůsobí na další vztahy k blízkým lidem. Člověk, který si vytvořil stabilní identitu, dovede navázat citový vztah, ve kterém se vzdává části své identity ve prospěch partnerství („my“ je více než „já“). (Vágnerová 2007)

V rané dospělosti se partnerství vyvíjí z úrovně experimentu do úrovně pevnějšího a trvalejšího monogamního vztahu. v mladé dospělosti se významnou součástí stává

i vztahová kvalita resp. stabilita partnerství. Partnerství, které vyhovuje potřebám citové jistoty, může vytvořit do budoucna základy kvalitní rodiny. Citové zázemí je v rané dospělosti zcela obecné, a proto se mění i vztahy ve vrstevnické skupině. Partnerský vztah je ochranou před samotou, která by mohla vzniknout při rozpadu vrstevnické skupiny. (Říčan 2004)

Dle Skorunkové (2008) osoba, která není schopna zdravého a zralého vztahu se ocitá v izolaci. Vrstevníci se orientují k jiným vztahovým variantám a jedinec se musí vypořádat s eventuelním osamocněním. Ochrana před izolovaností je různá a může vést až k zachování nefunkčního vztahu za každou cenu.

Volbu partnera ovlivňuje pojetí sebe sama. Každý člověk si tvoří představu žádoucího partnera ve vztahu k vlastní osobnosti. Mladý člověk hledá osobu, která by plnila jeho očekávání a potřeby. Výběr partnera ovlivňuje sociální zkušenost, kterou si jedinec osvojil v průběhu dětství ve své orientační rodině. (Vágnerová 2007)

Říčan (2004) a Novotná, Hříchová (2004) uvádí, že partnerský vztah v tomto období postupuje určitými fázemi. První fáze je romantická láska, ve které dochází k formování sebe sama i partnera. Vztah, který si projde obdobím problémů a napětí se může nakonec stát reálným a stálým, jelikož se nepotřebuje upínat na idealizaci. Zamilovanost a nadšení se zmírňuje a může dojít ke skutečné intimitě, která je stabilní variantou.

Realistický vztah je tolerantnější, respektuje rozdílné názory, vlastnosti i postoje a ponechává partnerovi určité osobní teritorium. Přijatelným základem této úrovně je manželství. Charakteristické znaky takového vztahu jsou:

- Realistické hodnocení partnera i své role, schopnost hodnotit partnera rozumově, nejen citově a přijmout i jeho nedostatky.
- Důvěra a otevřenost, schopnost komunikovat bez nesmyslných emocí.
- Zdokonalení intimity, uchování výjimečnosti vztahu.
- Důraz na sdílení života, na vzájemnou solidaritu a respekt. (Langmeier, Krejčířová 2006)

Takový vývoj vztahu je univerzální, těmito fázemi prochází všechny páry (pokud se do té doby nerozejdou).

Partnerský vztah dvou dospělých lidí se týká většiny základních psychických potřeb a může je nějakým způsobem uspokojovat (hlavně, pokud by byl trvalým a mimořádným vztahem).

- Potřeba orientace a učení, potřeba nové zkušenosti - intimní vztah zdokonaluje sociální kompetence a je součástí socializační zkušenosti. Poskytuje nové zkušenosti v oblasti sebehodnocení a rozvíjí schopnost empatie.
- Potřeba seberealizace - partnerský vztah funguje jako sebestvrzení. Prokazuje normalitu osoby, která touto metodou splňuje očekávání společnosti.
- Potřeba otevřené budoucnosti - potřebu spojitosti párové identity propojené s partnerem realizuje představa dalšího společného života, manželství i rodičovství. (Vágnerová 2007)

Důležitým přelomem v životě člověka je manželství, které zastupuje nejintimnější vztah dvou partnerů. v prvních letech manželství si partneři osvojují řešení náročných životních situací, učí se toleranci a dialogu. Mladá manželství se nevyhnou složitému vzájemnému adaptování, hledání a stvrzování plánů a získávání stavu, který by oba partnery uspokojoval. Dospělost nepředstavuje jen získání a naplnění reprodukčních schopností jedince, ale i dosažení společenského a pracovního uplatnění. (Říčan 2004)

1.5. Profesionální role

Mladou dospělost z hlediska profesního vývoje lze popisovat jako fázi profesního startu. v první části dospělého věku naprosto končí sociálně snášené období experimentování a přípravy v profesním odvětví. Období je chápáno jako první položení základu profesní kariéry. (Říčan 2004)

Stálá profesní role reaguje na očekávání české společnosti a splňuje společenskou normu. Profesionální role odpovídá příslušnosti k sociální vrstvě, společensky jedince vymezuje a ovlivňuje jeho sociální status. Schopnost osvojit si patřičným způsobem profesní roli je jedním z psychosociálních kritérií dospělosti. (Skorunková 2008)

Dle Vágnerové (2007) může profesní role uspokojovat základní potřeby mladé osoby:

- Potřeba změny rozvíjí nové kompetence, poskytuje podněty a tvoří životní program, přináší nové zkušenosti.

- Potřeba sociálního kontaktu zprostředkovává setkání s novými lidmi, může nahrazovat prostředí školy, vymezuje hodnotící skupiny spolupracovníků.
- Potřeba seberealizace je v tomto období důležitá, člověk chce něco dokázat, sociálně se prosadit, ukázat, co všechno umí. Seberealizace probíhá odlišně u mužů a u žen. Muži se orientují na výkon a úspěch, pro ženy je důležité, aby byla práce užitečná a smysluplná pro ostatní.
- Potřeba nezávislosti a soběstačnosti, ve které zaměstnání přináší finanční ocenění, které pomáhá k samostatnosti a nezávislosti na rodině.
- Potřeba otevřené budoucnosti zahrnuje profesní rozvoj.

Profesní role je charakterizovaná mnoha faktory, nejdůležitější jsou osobní zvláštnosti a povaha vykonávaného povolání. Volba zaměstnání je nasměrovaná i hodnotami a normami dané společnosti a profesní role se stává součástí identity, bez ohledu čím je hlavně motivována. Profesionalizace žádá dlouholetou a soustavnou práci sám na sobě (vzdělávání a zdokonalování). (Novotná, Hříchová 2004)

Důležitý vliv na vymezení má společenské očekávání určité sociální vrstvy, k níž člověk patří. Charakteristika mladého pracovníka má příznačné rysy.

Vágnerová (2000) uvádí tyto rysy: nadšení, odvaha, optimismus, očekávání, pocit sebejistoty, pružnost a adaptabilita, odolnost, schopnost zvládat stres, intenzivně pracovat a obětovat cokoliv pro realizaci svého cíle. Mezi další vlastnosti patří realismus a pragmatismus, schopnost řešit různé situace střízlivě, bez emocí, potřeba perspektivy a profesního vzestupu.

Fáze profesního startu

Skorunková (2008) a Nováková, Hříchová (2004) se shodují, že se jedná o období, které je hraniční mezi mládím a zralou dospělostí. Mladý člověk zahajuje první zaměstnání, které bývá provázeno tzv. šokem z reality. Zaměstnání se pro mladou osobu stává realističtější až po nějaké době přivyknutí. Člověk si získá práci a měl by si ověřit, zda je volba z hlediska jeho nároků a možností správná. První práci většina vnímá jako prozatímní opatření (experiment), ze kterého těží zkušenosti a objasňují si svou další profesní orientaci.

Profesní adaptace bývá spojována s výběrem druhého zaměstnání, mladý člověk je cílevědomější a hledá slibnou práci, v níž by se mohl rozvíjet žádoucím směrem. v druhém

zaměstnání má člověk méně problémů a bývá spokojenější. Pokud nalezne pracovní činnost, která vyhovuje jeho představám, a kde rozvíjí své profesní kvalifikace, nastává fáze profesní stabilizace. (Skorunková 2008)

Fáze profesní konsolidace

Vágnerová (2007) sděluje, že fáze konsolidace je charakterizována zájmem o pracovní činnosti a rozvoj kariéry. Mladá osoba už má zřetelnou vidinu své budoucnosti a konkrétní cíl, kterého by chtěla dosáhnout. Dokáže si určit pracovní činnost, jež vyhovuje představám společnosti, usiluje o lepší výkon a tím i o zlepšení své sociální pozice, ve které má objasněná pravidla. Zdokonaluje profesní schopnosti, obstarává si potřebné zkušenosti a přizpůsobuje se na pracovní prostředí.

Jedná se o fázi upevnění, kdy je důležité usilovně pracovat na splnění představ a potvrdit své způsobilosti, které podněcují člověka k zvládnání odlišných problémů.

Třicátým rokem končí mládí a nadchází klidnější a ustálená fáze vývoje člověka. Přichází období bilancování a hledání nové varianty pro další život. Cílem bilancování je zkvalitnění životního programu.

V této fázi se mění i situace, na začátku kariéry jsou mladí lidé bezdětní a svobodní a ve 30 letech je tomu naopak. Člověk posuzuje své výkony v pracovní dráze a přemýšlí o dalších možnostech, které reagují na aktuální potřeby a životní situace, rozhoduje se nejen za sebe, ale za celou rodinu.

1.6. Osobnost balbutika

Hadj-Mousová (2003) hovoří o osobnosti člověka jako o komplexu psychických jevů, které se formují v průběhu vývoje jedince a jsou ovlivněné vnějším a vnitřním působením. Primárně je osobnost člověka závislá na biologickém základu, ve kterém jsou zakotveny psychické jevy a jsou projevem nervové soustavy. Další vliv na osobnost má genetické vybavení jedince, které ovlivňuje soubor důležitých charakteristik psychiky. Podstatnou roli zde má i fyzická podoba osoby, která představuje významnou úlohu v sociálních vztazích.

Dalším zásadním účinkem na utváření osobnosti je sociální činitel. Člověk se vyvíjí až v kontaktu s ostatními osobami, hlavně v rodině, která působí na jeho formující osobnost. Postižení působí na vývoj osobnosti individuálně a záleží hlavně na tom, jak se

osoba se svým znevýhodněním srovná. Občas dochází k tomu, že se s tím člověk realisticky vyrovná, ale většinou je to naopak a pak může docházet ke specifickým rysům osobnosti. Problémy v sociálním kontaktu mohou být způsobeny i charakterem handicapu. U osoby s poruchami řeči představuje hlavní roli strach z posměchu ze špatné výslovnosti, která jej směřuje k vyhýbání se komunikaci (logofobie). (Hadj-Moussová 2003)

Bendová (2011) uvádí, že projevy koktavosti jsou velmi nestálé a nelze najít dva stejné balbutiky. Balbuties je považován za biopsychosociální problém. Koktavost se řadí k velmi skličujícím vadám řeči s negativními důsledky na osobnost postiženého. Četnost zakoktání se vztahuje k psychice člověka, ke komplikující komunikační situaci, k artikulační obtížnosti slov, napětí a únavě osoby s balbuties. Psychické napětí může směřovat k potížím v sociální adaptaci.

Velká část koktavých osob je působením své řečové vady velmi úzkostlivá na reakce společnosti. Z tohoto důvodu jsou balbutici značně citliví a převládají u nich nejčastěji pocity strachu, pochybnosti, úzkosti, zahanbení, pocity viny, frustrace a napětí. Koktavost může mít podstatný dopad na vývoj osobnosti a na předpoklady k sociální adaptaci koktavého. Balbuties často izoluje od okolí. K přitěžujícím činitelům je bráno v úvahu i vynaložené úsilí koktavost skrývat. Navzdory tomu se neobjevuje žádný shodný povahový rys koktavých, který by mohl způsobovat koktavost. (Parent 1998)

Kdy balbutik nekoktá:

- Absence jiných osob,
- Při skupinové řeči,
- Při šeptání,
- Při zpívání,
- Při rozmluvě se zvířaty, loutkami,
- Ve spontánních okolnostech, nebo když neslyší svůj hlas. (Parent 1998)

Většinou je to účastí více osob, při které dochází k formování psychologických podmínek zahajujících blokádu řeči. Kupříkladu jedinou příčinou, proč balbutik koktá při telefonování, je, že na druhé straně poslouchá jiná osoba. Koktavost je tím pádem považována za seriózní sociální handicap, jelikož se vytváří a udržuje v přítomnosti jiných lidí. Zlepšení řeči by mělo probíhat v sociálním procesu, je potřeba snížit většinu nepravidelností svalového napětí, které se objevují při koktání. Jedná se o nejvíce

nepříjemnou součástí kockavosti, především z pohledu komunikačního partnera. Vážnost tohoto problému tkví ve střídání horší a lepší fáze, ve které některé vlivy vycházejí z prostředí nebo z tělesné zdatnosti kockavého a účinkují na jeho vyrovnanost. Velikost a úbytek dysfunkce často působí na rozdílnost důvěry, úzkosti a sebelásky, které ovlivňují osobnost jednotlivce. Proto se vyskytují dny lepší a dny horší. (Parent 1998)

2. Koptavost

Koptavost je jedním z nejnápadnějších druhů narušené komunikační schopnosti bez ohledu na jazyk a národnost. Neplynulost řeči má často negativní dopad na osobnost člověka, na jeho sociální, školní a pracovní přivkyknutí. Mnoho lékařských i nelékařských oborů mělo snahu o její léčbu, což je nakonec příčinou existence velkého množství terapeutických přístupů. (Škodová, Jedlička 2007)

Koptavost, neboli balbuties, se řadí mezi poruchy na bázi motorických řečových modalit. Jedná se o narušení plynulosti mluvního projevu, kdy *„je řeč přerušována záškuby či křečemi svalů fonačního ústrojí a mluvidel.“* (Neubauer 2014, str. 73).

Koptavost je rozšířena mezi národy vzdělanými i primitivními, v průměru se objevuje zhruba u 1,0 – 1,5 % osob. Období vzniku balbuties je nejčastěji ve 3 – 5 letech a na počátku školní docházky. U mužů se vyskytuje mnohem častěji než u žen, přičemž příčina tohoto nepoměru nebyla dosud obeznámena. (Lechta 2010)

2.1. Etiologie koptavosti

Koptavost je pokládána za jedno z nejtěžších narušení komunikační schopnosti. Dle MKN-10 je koptavost umístěna pod kódem F98.5 a i když je známa již od středověku, stále není zcela vyřešena otázka její příčiny a terapie. (Lechta 2010)

V dnešní době je stále problém s etiologií i patogenezí, s čímž souvisí i celková diagnostika a terapie, i když u koptavosti jsou známé a jasně se projevující syndromy. Příčinou koptavosti může být mnoho souvisejících a navzájem ovlivňujících faktorů a s nimi mohou současně působit další určité situace. (Neubauer 2015)

Nevyskytuje se jednotná a všeobecně přijímaná definice koptavosti, každá definice zrcadlí autorovo pojetí a jeho názor na etiologii koptavosti. v současnosti se v logopedii využívá definice koptavosti, kterou zveřejnil Lechta (in Klenková 2006, str. 154): *„Koptavost pokládáme za syndrom komplexního narušení koordinace orgánů participujících na mluvení, který se nejnápadněji projevuje charakteristickým nedobrovolným (tonickým, klonickým) přerušováním plynulosti procesu mluvení.“*

Klenková (2006) a Lechta (2003) se shodli na názorech ohledně vzniku koptavosti a jejich rozřazení do okruhů podle aktuálnosti:

- Názory již překonané - koktavost vzniká v důsledku odchylky jazyka a jeho uložení.
- Názory přetrvávající - koktavost vzniká v důsledku psychotraumatu (šok, úlek či negativní zážitek, koktavost vzniká z napodobení, či na základě přecvičování leváka).
- Aktuální názory - vznik koktavosti v důsledku dědičnosti spojený s poškozením centrální nervové soustavy (neurologické faktory, poškození mozku v průběhu těhotenství a porodu, biochemické faktory, fyzikální změny ve fonačním ústrojí a poruchy vztahů mezi hemisférami). (Klenková 2006)

Lechta (2003) dále rozděluje typy poruch plynulosti řeči:

- Orgánově podmíněná porucha plynulosti řeči.
- Sekundární neurotická nadstavba vznikající na primárně predispozičním základě, na bázi orgánového poškození.
- Dysfluence vznikající už primárně jako neuróza.

Do těchto tří skupin lze v podstatě zařadit zřejmé příčiny, o nichž se nejčastěji předpokládá, že jsou v pozadí vzniku tohoto druhu narušené komunikační schopnosti.

Klenková (2006), Lechta (2003) hovoří o dědičnosti, jako o nejčastější příčině. Velkou úlohu sehrává i negativní působení sociálního prostředí (dlouhotrvající neurotizace v domácím nebo školním prostředí, případně v zaměstnání). K příčinám vzniku koktavosti se někdy řadí poruchy metabolismu, vegetativní labilita, vrozená řečová slabost.

Mnoho autorů v dnešní době hovoří o vzájemném prolínání jednotlivých příčin koktavosti, vzhledem k množství etiologických faktorů a jejich kombinace. Na etiopatogenezi koktavosti se podílejí tři (vzájemně se prolínající) skupiny faktorů:

- Dispoziční činitele,
- Orgánové odchylky,
- Patosociální vlivy, přičemž je zároveň (primárně nebo sekundárně) přítomna i psychogenní složka. (Lechta 2003)

Navíc však uvnitř jednotlivých skupin působí rovněž řada logické návaznosti a dalších konkrétních proměnných, takže lze jen těžce zjistit, do jaké míry je etiopatogenetický faktor původní, resp. hlavní příčinou koktavosti a v jakém rozsahu ji ovlivnil. Vzhledem k výše uvedenému lze tedy říci, že otázka patogeneze a etiologie

balbuties, patří k nevyřešeným problémům tohoto oboru. Dodnes se nepodařilo celkově vysvětlit mechanismus vzniku a upevňování tohoto druhu narušené komunikační schopnosti. (Lechta 2003)

2.2.Symptomatologie koktavosti

Pro člověka, který trpí poruchou plynulosti řeči, jsou příznaky koktavosti často velmi závažnou překážkou v komunikaci. Příznaky koktavosti se mohou v mluvené řeči projevat nápadně či jsou skryté navenek. Lze je rozdělit na tělesné (vnější) a duševní (vnitřní). (Škodová, Jedlička 2007)

Tělesné příznaky (vnější)

Dle Klenkové (2006) je nejvíce charakteristický a nejnápadnější příznak koktavosti nedobrovolně přerušovaný tok mluvy (není to ale jediný příznak). Koktavost představuje složitý a celkový syndrom manifestující se ve všech čtyřech jazykových rovinách:

- Foneticko-fonologická - obtíže s artikulací,
- Lexikálně-sémantická - pronikající vliv parafrází při realizování mluvního projevu,
- Morfologicko-syntaktická - úsilí o co nejkratší větné vyjádření,
- Pragmatická - narušené koverbální chování, snaha vyhnout se verbální komunikaci.

Koktavost se projevuje celkovým narušením souhry orgánů, které se podílejí na procesu mluvení, z čehož vyplývá, že se projevuje i v jednotlivých složkách tohoto projevu. Dále jsou zasažené složky mluvního projevu i jednotlivé tělesné příznaky:

- Respirace - často narušené dýchání, je přerývané, nepravidelné, objevují se poruchy dýchacích souhybů, dýchání je povrchní.
- Fonace - dochází k tzv. tvrdým hlasovým začátkům, což představuje nepřirozený způsob tvoření hlasu, dochází ke spazmům.
- Artikulace - celkový průběh artikulace je narušen křečemi, které se vyskytují většinou na začátku slov a vět.
- Dysprozodie - mluva je monotónní, tempo řeči může být zrychlené, či kolísavé.
- Embolofrázie - jedná se o vsuvky v podobě hlásek, slabik či slov, kterými si osoba s koktavostí pomáhá při překonávání křeči mluvidel.

- Parafrázie - osoba s balbuties cíleně volí opis slova či jeho synonymum za účelem vyhnout se problematickým slovům (výskyt kritické hlásky).
- Narušení koverbálního chování - zahrnuje různé grimasy, mrkání, kývání ze strany na stranu, přešlapování, hru s prsty i částmi oblečení, celkový motorický neklid, dotýkání se vlasů, krku, pohyby čelistí. (Klenková 2006)

Škodová, Jedlička (2007) a Klenková (2006) se shodují, že vnější příznaky se projevují poruchou fonačních pohybů, artikulačních pohybů a dýchacích pohybů. Projevují se z části na řeči a jednak na nezdravé „spolupráci“ některých svalů nebo svalových skupin při mluvení. Podle faktorů v řeči dělíme koktavost na formu tonickou, klonickou nebo tonoklonickou.

- Tonická forma – považuje se za těžší stupeň koktavosti. Při tonické formě jsou zejména neznělé souhlásky obtížně vyřazeny, přichází nadměrný přetlak v dutině ústní a dochází k viditelnému zvýšení napětí některých artikulačních svalů, někdy i zevních krčních svalů. Koktavému tonická forma ztěžuje započít verbální komunikaci. Poruchy se týkají i dýchání při mluvení, častější nadechování samo o sobě ruší přirozenou plynulost řeči (nádech i uprostřed slova).
- Klonická forma - považována za lehčí a méně závažnou. Projevuje se trhaným opakováním hlásek a slabik, které je nepotlačitelné a několikanásobné. Objevuje se nejčastěji při prvních slabikách slov, u těžšího průběhu i uprostřed.
- Tonoklonická forma (smíšená) - nejčastější, spojuje se zde tonická i klonická forma. Největší problém jsou hlásky závěrové, při nichž musí balbutik překonat a prorážet závěr.

K potlačení tonů a tonoklonů často balbutici využívají spontánní pohyby některých svalů nebo svalových skupin: tzv. souhyby nebo součiny (pohyby horních nebo dolních končetin). (Škodová, Jedlička 2007)

Duševní příznaky (vnitřní)

Duševní příznaky koktavosti vznikají v průběhu onemocnění, jedná se o reakci na zkomplikovanou schopnost komunikace. Lašťovka (1999) a Škodová, Jedlička (2007) se shodují, že duševní příznaky by neměly být vnímány jako druhotné, protože pro balbutika mohou být stejně nepříjemné jako tělesné příznaky. Strach před řečovou komunikací s okolím osobu s koktavostí ovlivňuje postupně a týká se situací, které jsou pro jedince emocionálně zatěžující. „*Nemocný začíná až chorobně sledovat svůj řečový*

projev a získává pak obavy před výslovností určitých hlásek, jedná o tzv. kritické hlásky. Zaměření pozornosti na artikulaci, která je za normálních okolností zcela automatická ruší automatismus řídicího mechanismu motoriky řeči, do kterého jsou vnášeny volní impulzy. Tento stav pak artikulaci zhoršuje a narušuje plynulost řeči.“ (Lašťovka 1999, str. 15)

Klenková (2006) ve své literatuře uvádí, že balbutici mají většinou negativní postoj k verbální komunikaci, což se odráží v projevech vedoucí k nepříjemným pocitům a obavám. Koktavost postihuje celou osobnost, hlavně chování, sebevědomí a emoční stránku. Balbutik může mít strach vyjadřovat svůj názor, odráží se to na nedůvěře ve svou osobnost a ovlivňuje celkové vnímání sebe sama. Neurotické příznaky jsou považovány za nejhorší a řadí se zde i logofobie, která znevýhodňuje osobu s koktavostí a její přístup ke komunikaci.

Logofobie se neprojevuje u všech balbutiků. Hlavně ve školním věku jsou děti, které nevnímají žádný stud při mluvení i při těžké koktavosti. v pozdějším věku k logofobii mohou přispívat například nežádoucí reakce okolí (dětského kolektivu) na neplynulý řečový projev jedince nebo časový tlak na odpovídání (při zkoušení ve škole, na pracovních schůzkách apod.). Logofobie může být vystupňována až v mutismus, kdy osoba přestává mluvit úplně. Zintenzivnění tohoto příznaku může směřovat k trvalému stresování balbutika a působit mu značné potíže v profesní oblasti i v osobním životě. (Škodová, Jedlička 2007)

2.3.Diagnostika koktavosti

Stejně jako etiologie a symptomatologie, tak i diagnostika patří k stále nevyjasněným a diskutujícím problémům. v diagnostice koktavosti je potřeba zkoumat příčiny, avšak dodnes se nepodařilo vhodně a celkově vysvětlit mechanismus vzniku a fixace koktavosti. (Škodová, Jedlička 2007)

Lechta (2003) uvádí, že hlavní úkol diagnostiky se opírá o hledání příčin koktavosti (z anamnestických údajů a srovnávání výsledků psychologických a lékařských zpráv) a o analýzu symptomů koktavosti. v průběhu diagnostiky koktavosti je nutné brát ohled na věk vyšetřované osoby (předškolní věk, školní věk a dospělost). Základním výzkumným podkladem je spontánní řečový projev zkoumaného jedince. Probíhá řízený rozhovor. Při diagnostice je velmi důležitá spolupráce s odborníky (lékař, foniatr, neurolog, psychiatr, logoped, psycholog).

Odbornými vyšetřeními je třeba diferencovat:

- „*Neplýnulou řeč na podkladě organického poškození centrálního nervového systému, například jako součást fatické poruchy při centrálních mozkových příhodách,*
- *Balbuties a tumultus sermonis (breptavost),*
- *Fyziologickou neplýnulost od incipientní koktavosti.*“ (Lechta 2003, str. 321)

Diagnostika koktavosti by měla být celková, tj. měla by se orientovat na kvalitativní a kvantitativní zhodnocení specifík dysfluencí mluveného projevu, určování psychické tenze a nadměrné námahy. Dále je třeba získat materiál k hodnocení verbálního projevu ve formě videozáznamu či audiozáznamu spontánní komunikace člověka s koktavostí v jeho přirozeném komunikačním prostředí. Diagnostika by měla být zaměřena i na narušené koverbální chování, parafázie apod.

Plynulost balbutiků se obvykle mění i v závislosti na komunikačním plánu, proto je třeba hodnotit fluenci řeči v rámci různých komunikačních situací. Posuzuje se spontánní řečový projev, monolog, čtení, doplňování vět, simultánní řeč atd. při rozmluvě je důležité řídit rozhovor tak, aby balbutik nebyl traumatizován, aby nedošlo k jeho stresování a případnému zhoršení symptomů. (Lechta 2010)

Při diagnostice je důležitá kooperace s nejbližším okolím balbutika, zapojit do ní rodiče, učitele, příp. partnery, spolupracovníky apod., abychom získali celkový obraz diagnostikovaného a zjistili specifické anamnestické údaje. V rámci osobní a rodinné anamnézy zjišťujeme přítomnost dalších druhů narušené komunikační schopnosti či jiných onemocnění. Dále se anamnéza zaměřuje na prostředí, tj. způsob rodinné výchovy, vztahy v rodině, konflikty, na patogenezi (zvláštnosti prenatálního a postnatálního vývoje), náhlý nebo postupný vznik koktavosti a v jakém věku, reakce okolí na koktavost, předcházející vyšetření a terapie a jejich výsledky atd. Anamnéza se zaměřuje i na osobnostní znaky, logofobické projevy, vegetativní příznaky (zčervenání, pocení...), motivaci balbutika k nadcházející terapii. (Lechta 2010)

2.3.1. Možnosti diagnostikování dysfluencí

Kvantitativní hodnocení

Lechta (2003) uvádí, že při diagnostice koktavosti existuje velmi jednoduchá možnost přímého měření, kvantifikování příznaků. Je zde možnost spočítat frekvenci

přítomnosti zakoktání za určitý čas nebo procento neplynulých slov/slabik ze všech vyslovených či přečtených slov, což může pomoci při zjišťování účinnosti terapie. Nejčastěji se v kvantitativním hodnocení využívají Van Riperova kritéria, která vycházejí z výpočtu frekvence opakování slabik, trvání a frekvence prolongací.

Více než dvě repetice v rámci jednoho slova naznačují koktavost. Ojedinelé frekvence se pokládají za normální dysfluenci. Frekvence opakování slabik, které jsou častější než ve dvou slovech v rámci 100 slov (2 %) naznačují koktavost. U prolongací se delší prodlení než jedna sekunda považuje za indikátor koktavosti a častější frekvence výskytu než 1 % charakterizuje koktavost.

Nástroj, který spojuje frekvenci dysfluencí s průměrným trváním zakoktání a s projevy nadměrné námahy se nazývá Stuttering Severity Instrument (SSI). Poskytuje komplexní obraz o koktavosti na rozdíl od samotné frekvence výskytu dysfluencí, kde jsou zahrnuty i příznaky nadměrné námahy a psychické tenze, a rozpoznává stupeň koktavosti. (Lechta 2003)

Peutelschmiedová (2004) vypracovala postup, který pomáhá na základě analýzy 100 slov připravit grafický záznam. Zápis porovnává mluvní projev vyšetřované osoby s „normou“. Výhodou je rychlá orientace a za nevýhodu se považuje předpoklad znalosti čtení (nemůže se provést u předškolních dětí) - vyšetřovaný čte text v rozsahu 100 slov.

V rámci kvantitativního hodnocení se vypočítává frekvence dysfluencí za minutu, dále procento dysfluencí, které se spočítá jako počet zakoktání*100/počet řečených slov. Dále se zjišťuje úspěšnost terapie pomocí indexu zlepšení/zhoršení (IZ): počet dysfluencí při kontrolním vyšetření/počet dysfluencí při předchozím vyšetření. Pokud je výsledek menší než 1, znamená to zlepšení. Zjišťuje se i index adaptace (IA) jako počet dysfluencí v prvním mluvním projevu (čtení)/počet dysfluencí v opakovaném mluvním projevu (čtení) stejného textu. (Lechta 2003)

Kvalitativní hodnocení

Kvantitativní hodnocení není dostatečné pro celkové vyšetření koktavosti. Při kvalitativním hodnocení dysfluencí se užívá rozhovor s rodičem, učitelem či partnerem balbutika. Kvalitativní hodnocení se zaznamenává na základě transkripce vzorku řeči balbutika v rámci dialogu. (Lechta 2003)

2.3.2. Balbutiogram

Klenková (2006) a Lechta (2003) se shodují, že pro celkovou diagnostiku a stanovení stupně koktavosti se používá balbutiogram, který spojuje kvalitativní

a kvantitativní hodnocení a zároveň obsahuje projevy dysfluence, nadměrné námahy i psychické tenze a dalších symptomů. Balbutiogram rozšiřuje tzv. okrajové symptomy (artikulaci, dýchání, souhyby, psychiku) a případně další projevy. Balbutiogram má tři roviny. v první rovině se hodnotí symptomy koktavosti – dýchání, fonace, artikulace a prozodické faktory řeči. v druhé části se hodnotí příznaky dysfluence v procentech, stupeň nadměrné námahy a psychické tenze. Třetí částí je balbutiograf, ve kterém jsou seřazeny úlohy dle náročnosti od nejlehčích po nejtěžší. Hodnotí se zde šepot, simultánní řeč, zpěv, verbální automatismy, reprodukce vět, dokončování neúplných vět, čtení a spontánní řeč.

Vedle těchto hodnotících materiálů se využívají jednotlivá hodnotící kritéria, která jsou orientovaná jednak na hodnocení symptomů koktavosti, jednak na diferenciální diagnostiku. Čtení je využíváno pouze v případě dostatečně osvojených čtenářských dovedností a balbutik čte text v rozsahu 100 slov. Spontánní řeč se realizuje v rámci řízeného rozhovoru např. na téma denní režim. (Lechta 2010)

2.4. Terapie koktavosti

Přes dva tisíce let je tu snaha o zdařilou terapii koktavosti, během této doby se vytvořilo značné množství terapeutických přístupů a metod. Škodová, Jedlička (2007) a Klenková (2006) se shodují, že terapie koktavosti je závislá na jejím vzniku a příčinách. Jedná se především o individuálně nastavenou terapii ke každému klientovi. Pro každého klienta je porucha plynulosti řeči náročnou životní situací a přináší psychické i sociální obtíže.

Terapeutických technik je velké množství a o jejich využití by měl vždy rozhodovat odborník (logoped). Jejich cílem je přetvářet koktavost jako takovou a snížit frekvenci situací, v nichž se koktavost objevuje. (Klenková 2006)

V dnešní době je mnoho podob terapií koktavosti, existuje přes 250 postupů odstraňování plynulosti řeči. Stálou současností problému jsou volby a aplikace vhodného terapeutického přístupu ke koktavosti. Existuje nesmírná různorodost jednotlivých terapeutických přístupů, kdy je rozporně velké množství terapeutických postupů (kvalitativní rovina tohoto problému) a jednak jejich heterogenost (kvantitativní stránka problému). (Lechta 2011)

Je tedy možné využít psychoterapie, medikamentózní terapie, řečového tréninku nebo metod kombinovaných:

- U dospělých pacientů se indikuje psychoterapie, protože jiné terapeutické postupy byly bez efektu, vyžaduje spolupráci pacienta a jeho intelektovou úroveň a je prováděna klinickým psychologem.
- Medikamentózní terapie je pouze pomocnou metodou, na jejíž účinek léků nelze spoléhat. Význam má pouze v rámci celkové léčby koktavosti, kdy může příhodně ovlivnit příznaky, které by v jejím průběhu působily rušivě a prodlužovaly by její trvání.
- Řečový trénink navozuje plynulou řeč a správný dechový stereotyp při mluvení díky vhodně zvoleným řečovým cvičením. (Lechta 2011)

U dospělých balbutiků můžeme hovořit o důležité roli sebekontroly a sebeovládání, kdy Finn (in Neubauer 2015) uvádí, že se jedná o jednu z nejvýznamnějších součástí intervence u dlouhotrvající koktavosti.

Zapojením sebekontroly do intervenčního programu je možno vytvořit dva přístupy.

- Modifikace projevů koktavosti - kdy se osoba musí naučit sebekorekci a vyloučit vyhýbavé chování a boj s koktavostí.
- Modifikace řeči - koktavost je nahrazena volnější řečí a závisí na tom, jak osoba dokáže ovládat svůj řečový projev a chování.

Za preventivní činitel opětovného zhoršení je možno označit právě sebekontrolu v řeči a stává se tím nedílnou součástí procesu terapie u dospělých osob. (Neubauer 2015)

Lechta a kol. (2011) uvádí, že se terapeutické metody u koktavosti rozdělují na jednodimenzionální a vícedimenzionální. Rozdíl mezi metodami je v tom, že jednodimenzionální metoda užívá jen jediného postupu, zatímco vícedimenzionální metoda kombinuje více metod.

Třídění je založeno na tom, že není známá příčina koktavosti a potom se jedná často o symptomatickou terapii. Podle třídění se vyskytuje terapie orientovaná:

- „Korekci nejevidentnějších příznaků dysflulence v procesu mluvení, např. korekce narušeného dýchání, fonace, artikulace, dysprozódie, embolofrázií, parafázií- tento typ je zřejmě v naší logopedické praxi nejrozšířenější.
- Postoje k verbální komunikaci, respektive terapie cílená na komunikační situace, které balbutik považuje za mimořádně náročné případně, jimž se podle možnosti vyhýbá- sem patří kupř. psychoterapie, systematická desenzibilizace, nácvik rozličných modelových situací.
- Narušené koverbální chování - dostat narušené koverbální chování pod vědomou kontrolu a potom ho eliminovat.
- Ovlivnění osobnostních znaků balbutika - psychoterapeutické přístupy.
- Jiné příznaky - stimulace vývoje řeči, nácvik koncentrace, trénink komunikačních strategií, relaxace, jóga.“ (Lechta a kol. 2011, str. 243)

Při funkční terapii je nutné kombinovat více druhů terapie. Čím dál více se nyní využívá princip „těžiště“, kdy se uplatní určitý terapeutický přístup a v něm se hledá podle specifik těžiště, na které se v terapii zaměří.

Lechta a kol. (2011) dále rozlišují terapeutické přístupy na přímé a nepřímé anebo jejich kombinaci. Čím je balbutik starší, tím více převažují přímé postupy.

Lechta a kol. (2011) a Klenková (2006) popisují:

- Nepřímé přístupy - terapie, které ovlivňují prostředí, osobnost, celkové jazykové a motorické schopnosti balbutika, aby dosáhl zlepšení plynulosti řeči bez přímého výcviku fluence. Zaměřují se na celkový psychomotorický vývoj, změnu postojů, citů, zlepšení koncentrace, emocionální zpracování koktavosti, komunikační schopnost, zlepšení koordinace mluvidel, ale ne přímo na opravu koktavosti.
- Přímé postupy - otevřenou a přímou snahu měnit řečový projev balbutika a jeho chování. (Klenková 2006)

Nejdůležitější základní pravidla, jak zvládat koktavost

Pravidla, která vyznačují, jak zvládat potíže spojené s koktavostí.

- „Pravidlo č. 1: Zvykněte si neustále mluvit pomalu, ať právě koktáte, nebo ne.
- Pravidlo č. 2: Začínáte-li mluvit, mluvte lehce, měkce a pomalu, bez úsilí- prodlužujte první hlásku obávaných slov.

- *Pravidlo č. 3: Koktejte otevřeně, nesnažte se skrývat fakt, že jste člověk, který koktá.*
- *Pravidlo č. 4: Zjišťujte a odstraňujte nepotřebná gesta, mimiku nebo pohyby, které děláte, když koktáte nebo když se snažíte svým potížím vyhnout.*
- *Pravidlo č. 5: Vynasnažte se, abyste se zbavili všech vyhýbavých praktik, odkladů a slovních opisů.*
- *Pravidlo č. 6: Udržujte oční kontakt s osobou, s níž mluvíte.*
- *Pravidlo č. 7: Zjistěte a rozeberte, co nevhodného dělají vaše hlasové orgány, když koktáte.*
- *Pravidlo č. 8: Využijte výhod blokových korekcí k úpravě poměrů v řečovém svalstvu.*
- *Pravidlo č. 9: při řeči pokračujte stále dál.*
- *Pravidlo č. 10: Snažte se mluvit melodicky a pevným hlasem.*
- *Pravidlo č. 11: Věnujte pozornost okamžikům, kdy mluvíte plynule.*
- *Pravidlo č. 12: při práci na tomto programu mluvte co nejvíce.“ (Fraser 2000, str. 38)*

2.4.1. Terapeutické programy pro dospělé osoby s balbuties

Každý rok se objevují stále nové techniky a metody v terapii koktavosti, jedná se o problematiku, která je velmi složitá, a mnohé tyto metody nejsou vždy efektivní. U některých balbutiků na konci terapeutického programu neplynulost řeči vymizí, avšak u velkého počtu osob se dostaví recidiva. Bloodstein (in Škodová, Jedlička 2007) uvádí, že je velmi lehké získat zpět plynulou řeč, avšak je velmi těžké si plynulost udržet. Recidiva se objeví bez ohledu na využití různých typů terapeutických programů. Bloodstein (in Škodová, Jedlička 2007) dělí terapeutické přístupy s primárním cílem tak:

- Modifikovat (přetvářet) koktavost jako takovou,
- Snížit frekvenci situací, v nichž se koktavost objevuje. (Škodová, Jedlička 2007)

Svépomocné skupiny

V Evropě v roce 1990 bylo založeno první sdružení organizací svépomocných celků koktavých osob z několika evropských zemí. Jedná se o spolek osob, které se setkávají a vzájemně se podporují. V současnosti se svépomocné skupiny staly

nejvhodnější formou skupinové terapie pro osoby s chronickou koktavostí. Svépomocné skupiny pracují pod vedením terapeuta, kdy se skupina proměnlivě setkává bez terapeuta (pocit nezávislosti) a s terapeutem (možnost usměrňovat vhodnými metodami a poskytovat pomoc a poradenství). (Lechta a kol. 2011)

- Uvnitř skupiny je pro balbutika koktání samozřejmostí,
- Balbutici nemusí mít strach z řeči (u některých poprvé v životě),
- Lidé s koktavostí se mohou podělit o své řečové problémy s ostatními, což zvyšuje jejich sebedůvěru (nejsou na problémy sami). (Škodová, Jedlička 2007)

Terapie modifikace koktavosti

Vznik terapie je z první třetiny 20. století a během doby se vyvíjela a měnila. Van Riper vymyslel označení svého programu MIDVAS (zahrnuje: motivaci, identifikaci, desenzibilizaci, variaci, aproximaci, stabilizaci). První část (MID) se orientuje na modifikaci postojů (tenzi, námahu) a zbytek části se věnuje modifikaci neplynulosti. Každá z fází terapie závisí na předchozí a zároveň je předpokladem následující. (Lechta a kol. 2011)

- Motivace - zaměření se na cíl, informace o terapeutickém plánu, příprava balbutika i na recidivu.
- Identifikace - rozhovor o projevech, faktorech, které koktavost vyvolávají, analýza (videonahrávky), instruování o cílené introspekci („Co vlastně děláš v té chvíli, kdy koktáš?“), reakce nejbližšího okolí.
- Desenzibilizace - balbutik určuje situace, které pociťuje jako stresové, jimž se snaží vyhýbat atd., rezistence na zátěžové komunikační situace.
- Variace - faktická modifikace symptomů neplynulosti: „plynulý způsob zakoktání“
Provedení se koná ve třech stádiích: Zrušení (cancellation): při prvním zakoktání balbutik nesmí pokračovat a musí opět říci dané slovo, pokračovat může, až když upraví moment svého zakoktání tak, jak to bylo s terapeutem natrénováno (například prodloužením). Vytažení (pull out): již zmíněnou úpravu je potřeba uskutečnit v průběhu vlastního koktání. Přípravné nastavení (preparatory set): už před momentem zakoktání se balbutik „nachystá“, aby mohl provést natrénovanou úpravu.
- Aproximace - přiblížení se „normě“ plynulosti řeči.

- Stabilizace - dlouhotrvající vedení terapeutem, ustálení dosažených výsledků. (Wirth in Lechta 2011)

Terapie tvarování plynulosti

Lechta a kol. (2011) a Škodová, Jedlička (2007) hovoří o terapii tvarování kóktavosti, jako o terapii využívanou u chronické kóktavosti u dospělých pacientů. Tato terapie je zaměřená na to, aby se kóktavá osoba naučila mluvit plynně. V současnosti se využívají různé technické prostředky, jako je DAF. Jedná se o přístroj na zjištění opožděné sluchové zpětné vazby, počítačové programy, Voice - Monitor. Perkins a Curlee jsou prvními, kteří vyvinuli takovýto terapeutický program.

Ronald Webster vytvořil terapii tvarování plynulosti řeči a ta patří mezi nejintenzivnější uskutečněné programy k vymizení kóktavosti a zároveň patří mezi nejčastěji aplikované terapie. Tato terapie se však liší od terapie modifikující nevěnuje osobnostním znakům, tenzi a ani logofobii. Náplní terapie je snížení projevů kóktavosti a je vybudována na intenzivním režimu a je přísně strukturována. Terapeutický úspěch závisí na vztahu mezi balbutikem a logopedem a na schopnosti logopeda dělat včasné rozhodnutí k zjednodušení žádaných změn. (Škodová, Jedlička 2007)

Terapie tvarování plynulosti řeči má tři složky: (Malott in Lechta 2011)

- Zpomalení tempa řeči - jedná se o zpomalení tempa řeči tak, aby to posluchač vnímal jako pomalejší řeč, ale ne jako nenormální. Postupem se řeč zrychluje do té míry, aby neupoutávala pozornost posluchače. Využívají se k tomu počítačové programy. (Malinovská, Lechta 2000)
- Lehký hlasový začátek - balbutik má co nejvíce snížit napětí artikulačního aparátu. Tato technika se aplikuje soustavně, po přerušení řeči nebo na začátku věty. Nejdůležitější je se koncentrovat na lehký (měkký) hlasový začátek (lehké nasazení) zpočátku i s minimální intenzitou, potom se postupně jeho intenzita hlasu blíží normálu.
- Hladké přechody - nacvičují se kontinuální spojení, které směřují od konce slova k začátku dalšího slova, během čehož se nezvyšuje svalové napětí.

Program „Nebát se pauzy“

Jedná se o program založený na kognitivně-behaviorální psychoterapii, který pojednává o oblasti sebekontroly řečového projevu u dospělých osob s balbuties. Program není pouze poradenským programem, ale je základem k usilovnému etapovitému a dlouhodobému procesu. Pro osobu s balbuties je příkladem úzkosti obava z nemožnosti pokračovat v mluvním projevu či v plynulém čtení. Při konverzaci s druhou osobou je balbutik hnán do překonávání tenze (nedokáže jasně dokončit myšlenku) a v tomto okamžiku se jedná o skutečnou komunikační stigmatizaci (vystavuje projevy tonické, klonické), kdy přichází úzkost z pauzy. Je však důležité, že pauzu v mluvě posluchač ihned zapomíná, pokud balbutik dále pokračuje v mluvě, ale projevy koktavosti posluchači zůstane v paměti. (Neubauer 2015)

Podle Lašťovky (in Neubauer 2015) je pro zdařilou terapii koktavosti důležitý rehabilitační charakter. Pravý terapeut je ten, kdo rozumí, že komunikace je hlavně poskytování myšlenkového obsahu, a proto máme bezprostředně omezený prostor pro působení na technické stránky tohoto procesu, které jsou vázané na pozvolné, účinné a praktické podněty.

2.5.Historie koktavosti

Pipeková (2006) a Lechta (2011) uvádí, že je koktavost jako jedna z mála druhů narušené komunikační schopnosti zaznamenána v nejstarších historických listinách. v některých historických pramenech není naprosto jisté, zdali se jedná o koktavost nebo o jinou řečovou vadu, ale není se čemu divit, když ve frankofonní oblasti se začala rozlišovat koktavost od patlavosti až v roce 1771, a v německy mluvících zemích až v roce 1825. První zmínky o koktavosti jsou spojovány s bájemi a náboženstvím, kde převládala magická síla, která se stala součástí různých obřadů, zaklínání a prokletí.

V 2. tisíciletí před n. l. se objevil první písemný záznam o koktavosti v podobě egyptského hieroglyfu z období Střední říše. v období od 10. - 9. století před n. l. až do 1. století n. l. vznikl Starý a Nový zákon, ve kterém je uvedena poznámka o Mojžíšovi, který trpěl nejspíše koktavostí. v 5. - 4. století před n. l. Hippokrates (otec lékařství) uvádí, jak odstranit koktavost, která je podle něho zapříčiněná „suchostí jazyka“. Ve 4. století před n. l. Aristoteles objasňuje počátky koktavosti, kdy uvádí, že se jedná o disproporce mezi myšlením a „vnější řečí“ a také o důsledek odchylky jazyka. Jako jeden z prvních popisuje

definici koktavosti. Ve stejném století se hovoří o antickém řečníkovi Démosthenesovi, který údajně trpěl koktavostí. (Lechta 2004)

Okolo 1. - 2. století n. l. se ve starém Římě věřilo, že osoby s koktavostí jsou ovládnuty děblem a jedinou možností jak se zbavit zla byl v té době exorcismus. v 5. století n. l. Caelius Aurelinus přemýšlel o možnostech terapie koktavosti v podobě tzv. řečové gymnastiky. Během 11. století Avicena ve své knize lékařství podotýká významnost dechových a hlasových cvičení balbutiků. v roce 1583 Hieronymus Mercurialis ve svém díle o pediatrii pojednával o původu a úpravě koktavosti a rozčlenil koktavost na různé typy podle toho, zda jde o orgánovou odchylku mozku nebo o psychogenní příčiny. v roce 1627 F. Bacon uvádí ve svém díle, že za příčinu koktavosti může suchý jazyk, a proto jako terapii předepisoval mírné pití vína. Dále v období roku 1825 Leighová zřizuje v New Yorku ústav pro balbutiky, kde se prováděla forma „vokální gymnastika“ a jednalo se spíše o gymnastiku jazyka. v roce 1897 A. Gutzmann, ředitel ústavu pro neslyšící, publikuje dílo o koktavosti, které na čas ovlivnilo terapii koktavosti v naší zemi. v roce 1895 L. Berquand vybudoval Ústav pro koktavé ve Versailles a dále I. A. Sykorskiij v roce 1899 sepsal výchozí dílo o koktavosti, které bylo přeloženo i do češtiny. A na přelomu 20. století Z. Janke vydal práci o vzniku koktavosti a Čítanku pro koktavé. (Lechta 2011)

Začátek 20. století přichází s používáním empirických metod, které umožňovaly okamžitou úlevu (odpočinek, pomalá řeč, rytmizace). v roce 1924 školní inspektor Rudolf Kratochvíl publikoval první učebnici logopedie v našem regionu „Vady řeči (Logopaedia)“. Dále ve dvacátých letech našeho století začal působit pedagog Hubert Synek, který pořádal letní kurzy pro děti s vadami řeči a vzdělával i učitele, aby byli schopni pracovat s takovými dětmi. (Pipeková 2006)

Po druhé světové válce v roce 1946 zřídil Miloš Sovák se svými kolegy Logopedický ústav v Praze, který se zaměřoval na depistáž, výzkumnou a vědeckou činnost a na soustavnou informovanost pedagogů a přípravu logopedických pracovníků. Sovák dále spolupracoval při vytváření nových speciálních škol například „školy pro nedoslýchavé a školy pro vadně mluvící, koktavé“. v šedesátých letech vznikají první kurzy na přípravu logopedických asistentů z řad učitelů mateřských, základních i zvláštních škol. A na pedagogických fakultách začíná vysokoškolská příprava logopedů. (Pipeková 2006)

V dnešní moderní balbutologii dochází k usilovným pokrokům, při kterých vzniká součinnost lingvistiky a informatiky. Do obvyklého týmu logoped, lékař, psycholog nyní nastupuje jazykovědec a programátor. Na základě zkoumání je zhruba 5 % obyvatelstva ohroženo kocktavostí, to znamená, že je potřeba zaměřit svou pozornost především na předškolní děti a na období zahájení školní docházky, kdy je hrozba vzniku kocktavosti nejběžnější a nejzávažnější. (Lechta 2004)

3. Socializace a kvalita života balbutika

Dle Nakonečného (2009) je socializace souhrnné téma postupů transformace, které započínají učením se základních kulturních návyků, později mluvené projevu až po vpravení se do role svého pohlaví, orientace ve světě hodnot a jejich přejímání. Jedná se tedy o proces sociálního učení, protože se realizuje od nejranějšího věku dítěte a rodičů jako shromažďování a používání dosažených zkušeností z interakcí s nimi. Na sociální učení působí vrozená stavba jedince, jeho specifické vlohy a dědičnost. K vrozené konstituci dále patří struktura mozku a jeho funkce, ale i vrozené způsoby chování což jsou vrozené reflexy a instinkty.

Socializace je zahájena v novorozeneckém věku v rodině a dál postupuje ve škole a v zaměstnání. Navíc je ovlivněna masmédií i příslušností k různým zájmovým či pracovním skupinám. Podstatu formuje primární socializace, která se u dítěte buduje od raného dětství v procesu rodinné výchovy, která je současně zprostředkovatelem vlivu dané kultury. Cílem rodinné výchovy je zasvětit dítě do určitého kulturního prostředí a naučit jej orientovat se v tomto prostoru plném symbolů a společenských norem. Na primární socializaci navazuje škola, a později zaměstnání, kde se dospělý jedinec musí učit novým pracovním rolím. (Nakonečný 2009)

Každý člověk je vymezen jako biopsychosociální osoba, která je součástí společenského života, ale je také bytostí biologickou a přírodní. Narušení jedné, i té nejmenší části, je porušeno celkové fungování systému.

- Biologický rozsah popisuje hlavně tělesnou stránku osoby, zabývá se fyzickými schopnostmi a omezeními, je především předmětem medicíny a přírodních věd.
- Psychologický rozsah se věnuje duševní stránce člověka, emocí, zájmů, motivací, poznávání a možností i omezení, které z toho vyplývají. Je předmětem psychologie, psychoterapie.
- Sociální rozsah se zabývá vztahy mezi osobami, mezi skupinami jedinců, procesy ve skupinách a je především předmětem sociologie a politologie.

Tento proces seznamování se člověka s konkrétním kulturním prostředím jeho rodiny a osvojování si kulturních způsobů chování, ale i cítění a interpretace skutečnosti se nazývá socializace. (Hadj-Moussouová 2003)

3.1. Socializace jedince s postižením

Postižení jedinci přináší určitou míru stigmatizace ze strany společnosti. Během svého života osoba s handicapem zjišťuje, jaká vznikají stigmata v souvislosti se sociálními důsledky. A je jen na jedinci, jak bude reagovat v návaznosti na jeho postižení, zkušenostech, kognitivní úrovni i na dalších činitelích psychosociálního rázu. (Vágnerová 2003)

Křivohlavý (2002) uvádí, že psychicky vyrovnaný postižený jedinec si může vybudovat různé metody obrany proti vážně nepřijatelnému postoji společnosti. Díky způsobům ochrany si může člověk s handicapem zachovat za určitých okolností duševní stabilitu a nepoškodit vlastní totožnost takovým způsobem, aby se mu nepřidružily druhotné problémy psychosociálního rázu.

Další oblastí, která ovlivňuje prožívání postižení je doba jeho vzniku.

- Jedinec s vrozeným postižením se na své postižení lépe přizpůsobuje. Avšak znevýhodnění dokáže osobě změnit všechny okolnosti vývoje, omezuje životní perspektivy a mění sociální vztahy bytosti. Je jasné, že vrozené postižení má těžší vliv, ale jedinec si již od narození může formovat kompenzační postupy.
- Získané postižení zasahuje do celé osobnosti člověka a adaptace i prožitky jsou daleko náročnější. Získané postižení může vyvolat psychické trauma, může se vyskytnout v individuálním výhledu jedince na budoucnost. Často se jedinec s postižením nevyrovná a objevují se u něj příznačné starosti v prožívání života. (Vágnerová 2003)

Peutelschmiedová (2000) a Vágnerová (2003) se shodly na názoru, že problémem je hlavně stigmatizace, nikoliv prvotní omezení, které postižení přináší. Reakce společnosti bývá na postiženého jedince více nepříznivá, od čehož se odráží i postavení jedince ve společnosti, jeho sociální status a celkově zhoršené započítání kontaktu. Náhrada nedokonalostí dané jistým handicapem bývá náročná a limitovaná. Z toho vyplývá, že i samotný postižený vnímá postižení jako negativní. Potížení postižených osob nebývá zasažen jen okruh intimních, partnerských vztahů, ale i sociální přizpůsobení znevýhodněného ve skupině.

Postavení postižených mezi intaktními je oběma skupinami přijímáno odlišnou formou, kdy záleží na vlastních zkušenostech a všeobecně platných zvyklostech. Intaktní

společnost se s postiženými lidmi neshoduje v mnoha názorech a postojích a ani jejich očekávání nejsou stejná, čímž dochází k ještě větší propasti a izolaci mezi oběma skupinami. Zdraví lidé chápou, že postižení jsou společností akceptováni s nejistotou a postižený je nejnáze přijímán ve vlastní rodině. (Křivohlavý 2002)

3.1.1. Postižení jako náročná životní situace

Kvalita života jedince s postižením je ovlivněna tím, jak se osoba se svým problémem vyrovná a jak jej prožívá. Také záleží na postupech, které osoba zvolí a jak tyto metody ovlivní osobnost člověka při řešení situace. Od postižení se odráží i životní situace, která je náročná a působí negativně na každodenní život jedince, zvyšuje stres, zhoršuje jeho každodenní situaci, způsobuje řadu konfliktů, z nichž některé jsou pro postiženého neřešitelné (životní ambice) a způsobuje řadu frustrací. (Hadj-Mousová 2003)

Všechny náročné životní události mohou způsobovat frustraci, ale záleží na každé povaze člověka, jak se k tomu postaví a jak si bude dále počínat se svou situací, zdali se světu uzavře, nebo postižení přijme. i mírnější handicap může vyvolat silné psychické problémy, pokud se s tím jedinec těžce srovnává. (Kebza 2005)

Hadj-Mousová (2003) a Kubíčová (1996) uvádí, že v této situaci je jedno, o jaký typ postižení jde, protože výslednou formu lze generalizovat jako odezvu na náročnou životní situaci, kterou postižení prezentuje. Každý člověk má určité způsoby, jak se vyrovnat s náročnou životní situací a i postižení tyto techniky využívají. Následky těchto způsobů na osobnost mohou být mnohdy zakryty postižením, jsou přisuzovány vlivu postižení, takže jsou považovány za více či méně přirozené vedlejší důsledky základního handicapu. Proto je důležité rozpoznat, co je v reakcích postižené osoby skutečně dáno znevýhodněním a co je spíše následkem určité techniky, jakým se handicapovaný vyrovnává se svým postižením.

U člověka je možné pozorovat různé techniky při řešení náročné životní situace, které jsou odvozeny ze dvou základních reakcí. První reakcí je aktivní přímá agrese, kdy osoba řeší své problémy útokem a druhá reakce je pasivní únik. Většinou ani jedna technika nepůsobí ve své ryzí podobě, protože působení společnosti s normami akceptovatelnosti či nepřijatelnosti určitého chování působí na změnu prvotního podnětu do sociálně přijatelných podob. (Kubíčová 1996)

Hlavně je to vidět v případě agrese, která je ve své ryzí podobě neakceptovatelná, ale i příliš viditelná bázlivost se hodnotí negativně ve společnosti. Někdy je problém rozlišit u jedince, zdali má reakci agresivní nebo únikovou. U jednoho jedince je možnost vidět různé modely reakcí, které pramení z původních zdrojů (agrese, únik) a také závisí na jednotlivých zkušenostech jedince, na jeho povaze a největší vliv má sociální učení. (Kebza 2005)

3.2. Komunikace s balbutikem

Slowík (2010) sděluje, že pro lidské dorozumívání je příznačná mluvená či psaná řeč, jenž je důležitá pro vzájemnou interakci a každá jiná varianta je určitým způsobem znevýhodňující. i přesto, že je nonverbální komunikace podstatná, pořád je dorozumívání slovem nezastupitelnou cestou k mezilidskému shledání.

Pro osobu s poruchou řeči je velmi důležité, aby si komunikační partner uvědomil, že všechny reakce, odezva a přístup při komunikaci mají pro jedince s řečovou poruchou význam. Pokud má taková osoba pocit neúspěchu či selhání při komunikaci, může to vést i k narušení jejího sebevědomí a sociální integrace. U některých osob se dokonce může objevit až patologický strach z komunikace nazývaný logofobie, kdy se jedinec začne komunikaci s ostatními lidmi vyhýbat. (Peutelschmiedová 2000)

V takové situaci je nejlepší neupozorňovat na poruchy plynulosti řeči. Pokud je vyjádření nesrozumitelné, je potřeba požádat o zopakování, aby se předcházelo nedorozumění.

Důležitá je i podpora, která je pro postiženého při rozhovoru podstatná, ale neznamená to, že se budou dotyčným podstrkovat slova či za něj dokončovat věty. Obzvláště u komplikovanějších vyjádření je dobré projevit pochopení, třeba že společně s ním je dokončena informace. (Slowík 2010)

Peutelschmiedová (2000) a Bendová (2011) se shodují na tom, že koktavost přináší stejně jako jiné poruchy řeči určité důsledky na osobnost jedince. Pro komunikaci s balbutikem je nutné dodržovat určitá pravidla:

- Komunikace by měla probíhat v prostředí bez zbytečného hluku a rušivých podnětů a bez napětí. Balbutika nenutit, aby vystupoval před větším počtem neznámých osob, pokud nechce on sám.

- Koktavé osobě by se měl poskytnout prostor a dostatek času na její vyjádření, bez toho, aby došlo k nějakému dokončování vět, nebo komunikaci zrychlovat.
- Nevhodné je koktání kopírovat a dělat si z toho legraci, není také přijatelné, aby se na neplynulost upozorňovalo anebo se vynucovalo zopakování špatně vysloveného slova.
- Balbutici v některých situacích dokáží zmírnit své projevy například při zpěvu, jelikož je udržován rytmus, který přispívá k plynulosti projevu. Pokud se balbutikovi povede uchovat rytmizaci i v běžném hovoru, může docházet ke zlepšení řeči.

S balbutikem by měla komunikace probíhat normálně a přirozeně, stejně jako s intaktním člověkem. Jediné, co se od komunikačního partnera vyžaduje, je respekt a trpělivost ke koktající osobě. Někteří balbutici jsou navyklí uvolňovat křečové napětí v průběhu řeči nebo před začátkem mluvy pomocí doprovodných uvolňujících pohybů (souhybů) nebo rituálů (součinů), které mohou napohled působit nezvykle, ale pomáhají redukovat příznaky poruchy a zkvalitnit plynulost vyjádření. Není potřeba se nad tím pozastavovat a nejdůležitější je koktavého jedince podporovat hlavně během komunikace, která je běžná pro sociální interakci. (Slowík 2010)

Bendová (2011) uvádí, že ohledně komunikace s balbutiky se neustále shledáváme s chybně interpretovanými informacemi. Někdy i mezi učiteli dochází k nepochopení si s touto poruchou plynulosti řeči a vytvářejí se určité domněnky, například že:

- Koktavost je neurotického charakteru,
- Za koktavost mohou rodiče,
- Koktavost je spojena s mentální retardací,
- S balbutikem se o jeho řeči nemluví,
- Koktavému pomůže, když se mu poradí slovo, které nedokáže vyjádřit,
- Koktavému dítěti pomůže, když nebude vyvolán,
- Osobě s koktavostí je třeba dávat doporučení, že se má mluvit pomaleji nebo se pořádně nadechnout,
- Je třeba mluvit za balbutika a nezapojovat ho do konverzace. (Peutelschimiedová in Bendová 2011)

U všech věkových kategorií s diagnózou balbuties je nutno upravit výchovné a sociální prostředí. Dále je potřeba dodržovat pravidla, která posilují psychiku jedince s koktavostí a zároveň fungují jako prevence před vznikem logofobie. Pravidla:

- Neokřikovat balbutika,
  - Nekritizovat balbutika,
  - Nenutit ho opakovat nepovedená slova či věty,
  - Trpělivě naslouchat,
  - Umožnit mu dostatek času na vyjádření,
  - Snažit se zabránit výsměchu a nepříjemné pozornosti sociálního okolí,
  - Snažit se zapojit balbutika do všech činností (volnočasových, pracovních).
- (Bendová 2011)

3.2.1. Vzdělávání balbutiků

Peutelschmiedová (2000) uvádí, že za jeden ze sociálních důsledků koktavosti je možno zařadit i školskou zdařilost balbutiků. Každý učitel se ve své kariéře alespoň jednou potká s koktavým žákem a měl by být způsobilý nejen odborně, ale i humánně. Po pedagogovi se nechce, aby s balbutikem pracoval v rovině logopeda, ale aby byl schopen mu porozumět, pomáhat mu a poradit jeho rodičům.

Pro pedagogy je důležité vědět, kdy a za jakých okolností dítě mluví dobře či špatně a proč se to děje. Situaci ztěžuje to, že ani sám balbutik neví, kdy bude mluvit plynule a kdy ne, jeho řeč není nikdy stabilní. Někteří balbutici se umí uvolnit při aktivitách a v situacích, které nejsou zcela běžné a jsou tak trochu mimo standard. Balbutik mluví plynule, když:

- Je v afektu,
- Křičí,
- Prožívá velmi emotivní zážitek,
- Někteří balbutici mluví plynule, když jsou v podnapilém stavu. (Peutelschmiedová 2000)

Bendová (2011) uvádí, že kritická sociální potíž vzniká, když se někdo balbutikovi začne vysmívat, hlavně v situaci, kdy se osoba s koktavostí snaží s přecitlivělostí bojovat. Zvyknout na tuto situaci si musí většina balbutiků, jelikož se s výsměchem

i napodobováním někdy potkají, důležité je s asertivitou začít v počátcích koktavosti. Dětský kolektiv dokáže být, i když neúmyslně, velmi krutý. A mezi koktavými dětmi je zanedbatelné procento těch, které zvládnou zpracovat posměch.

Bendová (2011) a Peutelschmiedová (1994) se shodují na tom, že pedagog by si měl uvědomit, že není vhodné škodolibé dítě potrestat před třídou, jelikož si dále vybije vztek na koktavém dítěti. Posměváčka by si měl kantor vzít stranou a zkusit se s ním rozumně pobavit a problém analyzovat. Podstatné je také klima třídy a upevňování sebedůvěry dítěte s koktavostí. Učitel by měl dítě vést k tomu, aby ukázalo, v čem je dobré, ale i učit ho zvládat nevhodné reakce ze strany společnosti, kterým se v životě nevyvaruje.

Třídní skupině, ve které se nachází i žák s koktavostí je potřeba sdělit, že každý člověk je ve své podstatě odlišný. Spolužáky je nutno vést k toleranci k odchýlkám. Pokud se ve třídě zjistí, že se někdo dítěti s balbuties posmívá, je potřeba tuto věc řešit a k takovému dítěti se přibližovat obdobně ostražitě jako k eventuálnímu podněcovateli šikany. Zároveň je nutno dodržet několik zásad, které napomáhají ke správnému psychickému vývoji osoby s balbuties a druhotně fungují při předcházení vzniku logofobie. (Peutelschmiedová, 1994) Zásady:

- Udržování očního kontaktu ve chvíli zakoktání je pro dítě důležité.
- Není potřeba žáka s balbuties opravovat, hlavně před třídním kolektivem, jelikož to může dítě stigmatizovat. Učitel by se měl orientovat na obsah sdělení než na jeho formální hledisko.
- Pedagog by měl nechat terapii na odborníkovi.
- Při čtení nahlas před třídou je vhodné balbutikovi umožnit přečíst si prvně text doma.
- Do výuky je dobré zapojit rytmizační cvičení a to nejen do hodin hudební výchovy, ale třeba i do hodin českého jazyka či matematiky.
- Učitel by měl i ostatní žáky směřovat k tomu, aby si nechali sekundu či dvě na rozmyšlení, než něco řeknou. Tím se vyloučí časový nápor jak u balbutických dětí, tak i u intaktních. (Peutelschmiedová 1994)
- Každý pedagog by měl usilovat o zamezení vzniku posměchu a nežádoucí pozornosti na balbutika ze strany sociálního okolí.

Učitel by se měl v tomto ohledu řídit zejména svým pedagogickým taktem. Je třeba brát v potaz, že každý žák s kochtavostí by měl mít nějaké „speciální podmínky“. A na pedagoga je to, aby podmínky prodiskutoval s kochtavým žákem hlavně ve dnech, kdy je kochtavost zhoršená. Například domluvit se na tom, že pedagog nebude dítě vyvolávat jen v určité dny a neměl by dítě s kochtavostí nutit vystupovat před třídou. Učitel by měl například dítěti umožnit komunikovat jiným způsobem než ústně a to třeba písemně. Ostatním spolužákům je poté potřeba vysvětlit, že se ve vztahu k jedinci s balbuties nejedná o žádné výhody, ale o upravení vzdělávacích podmínek, které potřebuje. (Bendová 2011)

3.3. Kvalita života

Vymezení kvality života, jakož i stanovení jednotlivých ukazatelů této kvality je mezioborová záležitost a její řešení vyžaduje zapojení mnoha vědeckých disciplín: filozofie, sociologie, ekonomie, politologie, ekologie, etiky, psychologie. Pojem kvalita života je široký koncept nasměrovaný jedincovým tělesným zdravím jedince, jeho psychikou, sociálními vztahy a osobním vyznáním. Pro svoji rozmanitost, kulturní závislost, dynamičnost a osobní charakter však kategorie kvality života nevychází z jednoznačného teoretického základu. WHO vymezuje kvalitu života člověka jako osobnostní vnímání jeho místa v životě v souvislosti se svou kulturou, hodnotami, normami, cíli, obavami a očekáváním. (Vaďurová, Mühlpachr 2005)

Kvalita života se charakterizuje dvojí dimenzí:

- Objektivní kvalita života pozoruje sociální podmínky života, tělesnou kondici, hmotné zaopatření a sociální status. Vymezuje se jako komplex ekonomických, zdravotních, sociálních a environmentálních předpokladů, které působí na život jedince.
- Subjektivní kvalita života poukazuje na jedincovo vnímání svého postavení ve společnosti ve smyslu jeho hodnot a kultury. Vlastní uspokojení se odvíjí od osobních cílů, zájmů, očekávání, představy, pojetí, naděje. Každá osoba posuzuje svou vlastní kvalitu života. (Křivohlavý 2002)

Křivohlavý (2002) uvádí tato kritéria kvality života:

- Pracovní způsobilost,

- Ekonomická situace,
- Komunikace s druhými,
- Vztah jedince s jeho základní sociální skupinou (přáteli a rodinou),
- Styl trávení volného času,
- Bolesti, nálada, nepohoda jedince.

Ludíková (2013) a Mareš (2008) se shodli, že je pro kvalitu života důležitá i spokojenost, která prezentuje jedincovo uspokojení při náplni vlastních plánů. Míra spokojenosti je propojena s individuálním pojetím kvality života.

Hlavními rysy kvalitního života jsou vztahy, zdraví, aktivita a konkrétní standard. Ke zkvalitnění života přispívají vztahy nejen s rodinou, jako se základní sociální jednotkou, ale i přátelské a společenské poměry. Otázka interpretace kvalitního života je komplikovaná, jelikož na každého člověka působí odlišné faktory. Z čehož vyplývá, že na dvě různé osoby bude postižení působit rozdílně. Jedná se tedy o subjektivní hodnocení své individuální kvality života. Pro kvalitu života je také podstatné pracovní uplatnění. Kvalita profesního života je propojena s tělesným a duševním zdravím, s úrovní profesního uspokojování, perspektivou na delší život a s celkovou pohodou.

Psychologické pojetí kvality života

Dle Vaďurové a Mühlpachra (2005) je kvalita života z psychologického přístupu chápána různorodě například jako: stanovení životního uspokojení, kdy se jedinec snaží najít odpovědi na otázky ohledně své spokojenosti a zjišťuje, kteří činitelé se na spokojenosti podílejí a ovlivňují ji. Psychologové se zaměřují na životní pohodu jedince a na celkovou spokojenost s vlastním životem a usilují o měření kvality života.

Sociologické pojetí kvality života

Kvalita života ze sociologického pojetí pozoruje znaky společenského statusu, životního stylu, sociální úspěšnosti, vzdělání, majetku apod. na stylu života lidí participují hodnoty ovlivněné rodinným zázemím, výchovou, profesí, zdravotními problémy, věkem, pohlavím, životními událostmi, politickým zaměřením, společenskými změnami. Sociologové se orientují na sociální skupiny, ve kterých srovnávají jak kvalitu života uvnitř celé populace, tak i na internacionální úrovni, kde pátrají po klíčových sociologických okolnostech, které mají vliv na kvalitu života. (Vaďurová, Mühlpachr 2005)

3.3.1. Kvalita života jedince s handicapem

Člověk je stvoření společenské, což je dané od nepaměti. Společenské bytí osoby je tvořeno uceleným souborem dějů a situací, k jejichž ovládnutí musí být jedinec vhodně vybaven. Na kvalitu života osoby s handicapem působí i nevyhovující komunikace se zdravou a většinovou společností, což může vést k nepochopení. (Slowík 2010)

Michalík (2013) vypovídá o životě jedince s postižením, že je ovlivněn sociální, psychologickou, ekonomickou oblastí a na znevýhodněné osoby působí samotné postižení negativně. v jejich životě dochází ke změnám v adekvátní účasti na veřejném životě i v osobních činnostech.

Jakmile se vyskytne situace, kdy je člověk nějakým způsobem postižen, přicházejí okolnosti, s kterými se musí rodina, přátelé i jedinec srovnat. Z čehož vyplývá, že se změni i kvalita života postižené osoby a to nejspíše k horšímu. (Mareš 2008)

Křivohlavý (2002) hovoří o těchto zhoršených změnách:

- Spíše nečinnost jedince,
- Změna životního rytmu,
- Stupňuje se sociální izolace,
- Převládají nežádoucí emoce,
- Pokles sebedůvěry,
- Osoba je závislejší na svém okolí,
- Zmenšuje se oblast zájmů a koníčků,
- Osoba žije přítomností, žádná budoucnost.

Každá osoba se také potřebuje v životě seberealizovat, což u handicapovaných bývá komplikovanější. Volba zaměstnání je u jedinců s postižením náročnější, protože mají omezené možnosti volby profese.

Ludíková (2013) hovoří o profesním uplatnění jako o důležité roli i u osob s postižením, jelikož i oni se musí finančně zabezpečit a práce jim přináší pocit uspokojení, se kterým je spojen i společenský status, jenž zcela ovlivňuje kvalitu života. Avšak pro handicapované je někdy náročné se uplatnit ve většinové společnosti, jelikož v ní stále převládají předsudky.

Vágnerová (2011) a Michalík (2013) došli ke stejnému názoru, že za vrchol sociálních vztahů je považováno nalezení vhodného partnera do života, ale i zde mají handicapovaní omezení. Největší problém vzniká ve výběru vhodného partnera, protože je postižení limituje. Chtějí se podobat většinové společnosti, kdy dosáhnou stejných kvalit a přijatelného statusu. Za povedené začlenění do společnosti postižení berou založení rodiny. Kvalita života osob s postižením je formována stejnými předpoklady jako u osob zdravých.

Kvalita života jedince s postižením je ovlivněna tím, jak se osoba se svým problémem vyrovná a jak jej prožívá. Podstatné je i to, jak se postižený staví k okolní společnosti, jestli je schopen navázat, zachovat a prohlubovat sociální kontakty. Postižení je považováno za sociální handicap, který znesnadňuje jedinci život a zapříčiňuje mu společenské znevýhodnění. (Vágnerová, Hadj-Moussová 2003)

II. PRAKTICKÁ ČÁST

V praktické části bakalářské práce se zabývám výzkumem, který má za cíl zjistit, jaké jsou sociální důsledky a kvalita života jedince s koktavostí v mladší dospělosti. Pro svůj výzkum jsem zvolila kvalitativní metodu za použití polostrukturovaného rozhovoru. Pomocí rozhovoru jsem získala nezkreslené informace, které mi umožní objasnit specifický pohled na problém z respondentovy strany a umožní mi vypracovat výzkum praktické části.

Pro praktickou část jsem si vybrala raně dospělé jedince s koktavostí. K realizaci rozhovoru jsem zvolila tři muže a dvě ženy ve věku od dvaceti šesti do třiceti let. Výzkum je zaměřen především na oblast vzdělání, společenský život, profesní život a na kvalitu života balbutika.

1. Cíl výzkumu

Hlavním cílem mé práce je zjistit, jaké jsou sociální důsledky a kvalita života jedince v mladší dospělosti. Dílčí cíl zjišťuje, jaký je dopad koktavosti na sociální začlenění balbutika ve společnosti.

Dílčí výzkumné otázky:

1. Jaké byly vzdělávací podmínky pro balbutika?
2. Jaké jsou dosavadní společenské vztahy balbutika?
3. Jaký je profesní život balbutika?
4. Do jaké míry ovlivnila koktavost kvalitu života balbutika?

V praktické části bakalářské práce se jedná o subjektivní pohled osoby s koktavostí na jeho sociální začlenění ve společnosti.

2. Metodologie výzkumu

Ke zpracování bakalářské práce jsem si vybrala kvalitativní výzkum, který je vhodnou metodou výzkumného šetření pro téma mé práce. Za formu kvalitativního výzkumu jsem zvolila semistrukturovaný rozhovor.

Škvaříček, Šedřová (2007) uvádí, že v kvalitativním výzkumu je nejpoužívanější metodou sběru dat rozhovor. Můžeme o něm mluvit jako o nestandardizovaném dotazování jednoho respondenta jedním výzkumníkem za pomoci několika otevřených otázek. Celý proces je ovlivněn výběrem metody, přípravy rozhovoru, celého průběhu dotazování, přepisu rozhovoru, reflexe rozhovoru, analýzy dat a psaní výzkumné práce.

Hendl (2005) považuje za výhody kvalitativního výzkumu přesný popis při zkoumání respondenta, fenomén je zkoumán v přirozeném prostředí, navrhuje teorie a studuje procesy a hledá lokální příčinné souvislosti.

Nevýhodami kvalitativního výzkumu je, že získané znalosti nemůžou být zobecněny na celou populaci, je složité zkoušet hypotézy a teorie, sběr a vyhodnocování dat je časově náročné a výsledky kvalitativního výzkumu mohou být snadno ovlivněny výzkumníkem. (Hendl 2005)

Polostrukturovaný rozhovor

Miovský (2007) hovoří o tom, že polostrukturovaný neboli semistrukturovaný rozhovor patří mezi nejrozšířenější podoby metody interview.

Hendl (2005) a Miovský (2005) se shodli v názoru, že v polostrukturovaném rozhovoru si výzkumník vytváří určité schéma, které je závazné. Polostrukturovaný rozhovor má definovaný účel a osnovu, ale jeho specifikací je pružnost celého procesu získávání informací. Schéma má konkrétní okruhy otázek, na které se bude tazatel respondenta ptát. Pořadí otázek je možné zaměňovat. Polostrukturovaný rozhovor je používán například v případové studii či zakotvené teorii.

Během polostrukturovaného interview je vhodné, aby byla odpověď účastníka výzkumníkovi objasněna. Například si tazatel nechá vysvětlit od respondenta, jak danou věc myslel. Odpovědi si dotazující ověřuje kladením doplňujících otázek, zdali respondenta správně pochopil. (Miovský 2005)

Zakotvená teorie

„Zakotvená teorie je návrhem hledání specifické „substantivní“ teorie, která se týká jistým způsobem vymezené populace, prostředí nebo doby.“ (Hendl 2005, str. 243)

Elementárním cílem výzkumu není popsat jednotlivé jevy jako u případové studie, ale základem je vytvářet teorie nové. Zakotvená teorie má být zasazena v datech. (Miovský 2005) „Znamená to, že výzkumník přistupuje k datovému materiálu s maximální nepředpojatostí a otevřenou myslí. Předem definuje pole svého zájmu, nikoli proměnné, které v něm hrají svou roli.“ (Miovský 2005, str. 86-87)

Miovský (2005) a Hendl (2005) uvádí, že nejdůležitějšími počiny v zakotvené teorii jsou kódování a psaní poznámek. Tři základní prvky zakotvené teorie jsou koncepty, kategorie a propozice neboli tvrzení.

Analyzovaný text můžeme rozdělit na tři procedury a to otevřené kódování, axiální kódování a selektivní kódování. Tři odlišné procedury se nemusí používat odděleně, spíše představují různé způsoby zacházení se získaným materiálem. (Hendl 2005)

Otevřené, axiální a selektivní kódování

Podle Škvaříčka a Šedřové (2007) je otevřené kódování postup, který byl vyvinut v rámci analýzy zakotvené teorie. Otevřené kódování díky své jednoduchosti a účinnosti zároveň, je velmi používaný způsob a využívá se v mnoha kvalitativních projektech. Při otevřeném kódování je výzkumný text rozbit na jednotky, útvarům jsou přidělena jména a s nově pojmenovanými fragmenty textu potom výzkumník pracuje.

„Axiální kódování je pojmová analýza možných hodnot znaků fenoménů a případů, v dané kategorii tvoří výchozí bod pro další krok. v průběhu axiálního kódování výzkumník zvažuje příčiny a důsledky, podmínky a interakce, strategie a procesy a tvoří tak „osy“ propojující jednotlivé kategorie.“ (Hendl 2005, str. 248)

Selektivní kódování je další fází, ve které dochází k přezkoumání dat a kódů a k selektivnímu zpracování. Výzkumná osoba má za úkol hledat případy, které vyobrazují témata a porovnává je, začíná tehdy, zdali má vyvinuté koncepty a kategorie. (Hendl 2005)

3. Popis výběrového souboru

K rozhovoru jsem si vybrala tři muže a dvě ženy ve věku 26 až 30 let. Jedná se o cílovou skupinu, která mi umožní zjistit, jaké jsou sociální důsledky a kvalita života jedince v mladší dospělosti s koktavostí. Respondenty jsem si vybírala na základě jejich poruchy plynulosti řeči a podle věku.

Tři respondenty jsem získala na internetových stránkách v komunitě pro balbutiky a dva respondenty znám ze svého okolí.

K respondentům jsem se chovala velmi empaticky a profesionálně, vždy jsem si počkala, až domluví a až poté jsem pokládala další otázky. Od respondentů jsem očekávala určitou otevřenost, jelikož mi uvedli, že s cizími lidmi se jim lépe hovoří. Všem respondentům jsem během rozhovoru tykala, protože jsme všichni v podobném věku a sami respondenti mě o to poprosili. Respondenti se snažili odpovědět na všechny připravené otázky a byla jsem mile překvapená odpověďmi, otevřeností a spoluprací respondentů, čímž předčili veškeré má očekávání.

3.1. Údaje o respondentech

Údaje, které uvádím, jsou základní informace, které mi respondenti zodpověděli v úvodu rozhovoru. Respondentům jsem pokládala otázky: kolik ti je let, odkud jsi, máš sourozence, od kdy máš koktavost, jaké máš vzdělání, kde pracuješ a v jakém jsi stavu (zadaný, nezadaný). K využití informací jsem získala souhlas od všech respondentů. Anonymita dotazovaných musí být zachována, a proto jen uvádím, zdali se jedná o muže či ženu a počáteční písmeno respondentova jména.

Muž P.

Jedná se o muže ve věku 26 let žijícího na střední Moravě. Problémy již od počátku mluvy, tedy kolem 3 let. Je zde přidružená epilepsie a specifické poruchy učení (dyslexie). Má sourozence sestru a bratra, v rodině nikdo jiný problém s řečí nemá. Vystudoval střední školu zakončenou maturitou, obor elektrotechnik. Pracuje na plný úvazek v továrně ve výrobě. Muž P. má problém s navazováním vztahu, nyní je nezadaný. Od svých 6 let navštěvoval logopedickou školu. 1. a 2. třídu absolvoval v logopedické třídě. Při zlepšení řeči nastoupil ve 3. a 4. třídě do běžné základní školy. V běžné škole se koktavost opět

zhoršila, a tak se vrátil zpět na Kopeček. Logopedické terapie probíhaly v logopedické škole.

Muž V.

Jedná se o muže ve věku 30 let žijícího v Praze. Problémy s řečí se objevily kolem 11. až 12. roku v souvislosti s rodinnými problémy, poté koktavost zmizela a na střední škole se potíže vrátily a trvají dodnes. Respondent má sestru a v rodině se koktavost neobjevuje, ale u matky se občas objevuje zrychlená řeč. Muž V. vystudoval právnickou fakultu a nyní už půl roku pracuje na plný úvazek v právnické firmě. Logopedii navštěvoval ve 12 letech, nyní nenavštěvuje. Problémy se vztahy měl, ale nyní je zadaný.

Žena M.

Jedná se o ženu ve věku 27 let žijící na střední Moravě. Problémy s řečí se objevily kolem 3. roku života, ke kterým je přidružené abnormální mrkání a na základní škole vznikla epilepsie. Respondentka má bratra a v rodině se neobjevují žádné jiné komplikace s řečí. Žena M. vystudovala kuchařku v Olomouci, kde získala výuční list a poté nastoupila na nástavbu obor podnikání, který úspěšně zakončila maturitou. Pracuje brigádně na poště a se účastní masérského kurz a věnuje se čínské medicíně. Do budoucna plánuje vlastní podnikání v masérství. Respondentka má již dvouletou dceru, u které se balbuties zatím neobjevil a je bez partnera.

Žena B.

Jedná se o ženu ve věku 28 let žijící na střední Moravě. Problémy s řečí se objevily kolem 3. roku života. Žena B. Má sestru a v rodině nejsou žádné problémy s řečí, je vdaná a má roční dítě, u kterého není diagnostikován balbuties. Respondentka vystudovala vysokou školu obor vychovatelství a nyní pracuje ve školní družině jako vychovatelka. Logopedickou terapii měla na počátku školní docházky, později se tomu již nevěnovala.

Muž A.

Jedná se o muže ve věku 29 let žijícího v Královéhradeckém kraji. Problémy s řečí se objevily na počátku mluvy tedy okolo 3. roku života. Respondent má sestru, která v dětství trpěla zadržáváním stejně jako jeho otec, ale oběma se zadržávání v pozdějších letech vytratilo. Muž A. vystudoval gymnázium a úspěšně dokončil maturitu, na vysokou školu nepokračoval. Nyní pracuje v IT společnosti a je nezadaný.

4. Analýza sběru dat a vedení rozhovoru

K vedení rozhovoru jsem zvolila polostrukturovaný rozhovor. Rozhovor byl sestaven na základě několika hlavních témat s otevřenými otázkami. Během rozhovoru byly pokládány respondentům i doplňující otázky, abych zjistila co nejvíce informací.

Respondenti byli na začátku rozhovoru seznámeni s obecnými informacemi a stručným obsahem mé práce. Respondenti byli ujištěni, že získané informace nebudou zneužity a poslouží pouze k vypracování bakalářské práce. Vyžádala jsem si i souhlas respondentů související s nahráváním rozhovorů na diktafon, které jsou zaznamenány na nahrávce. Během rozhovoru docházelo k občasnému nepochopení otázkám, kdy jsem se snažila otázky říci jiným způsobem.

Rozhovory probíhaly ve městech dle přání respondentů. Místo rozhovoru si každý respondent vybral sám, aby se cítil uvolněně. Rozhovor s jedním respondentem trval okolo čtyřiceti až padesáti minut. Interview jsem prováděla na konci měsíce ledna, kdy jsem se zcela přizpůsobila časovým možnostem respondentů.

Otázky k rozhovoru jsem sestavovala na základě výzkumného cíle a dílčích výzkumných otázek. v návaznosti na stanovené cíle vznikly čtyři kategorie a několik subkategorií, díky nimž získávám maximální množství informací od respondentů a celkový pohled na sociální důsledky a kvalitu života mladých dospělých osob s koktavostí.

Vzor rozhovoru je přiložen jako příloha č. 1.

Kategorie:

- A. Vzdělávání s koktavostí
  - A1. Ovlivnění koktavostí
  - A2. Nepříjemné zážitky
  - A3. Pomoc a přátelé
  - A4. Emoce při výstupu
- B. Společenský život s koktavostí
  - B1. Partnerský život
  - B2. Okolí a nejbližší
  - B3. Dítě
- C. Profesionální život s koktavostí
  - C1. Volba zaměstnání

- C2. Omezování koktavostí
- C3. Kariéra
- C4. Míra spokojenosti
- D. Kvalita života balbutika
  - D1. Běžné problémy
  - D2. První nepříjemnosti v životě
  - D3. Kdybych nebyl balbutik

Doslovný přepis rozhovorů, které mi poskytli respondenti je obsahem přílohy č. 2.

5. Vyhodnocení výzkumu

V části vyhodnocení výzkumu dochází k rozboru jednotlivých kategorií. Kvalitativní výzkum jsem si rozložila na čtyři kategorie, které obsahují několik subkategorií. Všechny kategorie a subkategorie korespondují s cílem mé práce a dílčími výzkumnými otázkami. Subkategorie jsou podloženy autentickými výpověďmi respondentů, které jsem si k výzkumu vybrala.

V první části výzkumu jsem se zabývala vzděláváním balbutiků. Zajímala jsem se, jaké je ovlivnění koktavostí, jaké jsou nepříjemné zážitky balbutiků, kdo respondentům ve škole pomáhal, zda měli dostatek přátel a jaké byli jejich pocity při výstupu před třídou. Vše rozebírám z pohledu mladých dospělých osob s koktavostí.

V druhé části výzkumu jsem se věnovala společenskému životu osob s koktavostí. Zkoumám odpovědi na otázky typu, jaký je jejich partnerský život, jak je vnímá okolí a nejbližší, či mají strach, že by jejich dítě mělo také koktavost. Všechny otázky jsou vztaženy na balbutiky v rané dospělosti.

Ve třetí části výzkumu jsem se zaměřila na profesní život balbutika. Pozornost jsem věnovala především tomu, zdali koktavost ovlivnila jejich volbu zaměstnání, jestli je koktavost omezuje, jaká je jejich kariéra a míra spokojenosti.

V poslední části výzkumu jsem se zabývala kvalitou života balbutika. Zajímala jsem se především, jaké jsou jejich běžné problémy v životě, kdy vznikly jejich první nepříjemnosti v životě spojené s koktavostí a nakonec jsem zjišťovala, co si myslí, že by se dělo jinak, kdyby nebyli balbutici.

5.1. Vzdělávání s koktavostí

V následující kategorii se zabývám otázkami: do jaké míry ovlivnil balbuties tvůj výběr vzdělání, jak se k tobě chovali spolužáci, jak se k tobě chovali učitelé, bral na tebe někdo ve škole ohled, měl jsi ve škole hodně přátel, jaké byly tvé pocity při výstupu před třídou (ústní zkouška, prezentace).

1. Ovlivnění koktavostí

V této subkategorii mě zajímalo, do jaké míry ovlivnil balbuties jejich výběr vzdělání. Důležité je zjistit, zdali je koktavost opravdu tak rozhodující pro volbu vzdělání či nikoliv.

Většina respondentů mi odpověděla, že je koktavost ve výběru vzdělávání neovlivnila. Odpovědi na otázku zněly následovně:

„Nijak, vůbec, v té době mě už dost bavily počítače, tak jsem šel na školu, která se tím zabývá. Takže si myslím, že mě to nijak neovlivnilo.“ (Muž A., 29 let)

„Nijak, tehdy jsem nevěděla, čím chci být. Tak jsem se přihlásila na SZŠ Prostějov. Rozhodla jsem se podle toho, co mě baví.“ (Žena M., 27 let)

„No jako já jsem vždycky měl blíž k tomu elektu, elektronice, součástkám, vědě, vždy jsem věděl, že jdu tam, kam jsem chtěl, takže mě to nijak neovlivnilo.“ (Muž P., 26 let)

„Nemyslím si, že by balbuties ovlivnil výběr mého vzdělání. Spíš ovlivnil nejprve mé zájmy a na základě toho pak nepřímou výběr školy.“ (Žena B., 28 let)

Jen jeden respondent mi odpověděl, že u něj byla volba vzdělání specifická, jelikož se v jeho případě koktavost objevila až v pozdějším věku.

„U mě je to takové specifické, protože s tou poruchou plynulosti řeči, jsem se setkal až na střední škole, přibližně ve druhém ročníku na gymnáziu. Studoval jsem gymnázium zaměřené na jazyky, které mě vždy bavily, a chtěl jsem se jim věnovat následně při dalším studiu. Jak přišla ta porucha řeči, tak jsem se stáhnul dost do sebe, přitom jsem byl dost introvertní, ale pak jsem si řekl, že si vyberu právnickou fakultu, že to byl vždy můj sen si hrát na chytrého nebo si dělat z lidí srandu, ještě jsem přemýšlel nad diplomacíí, ale to se s tím nevyklučuje pak. Bohužel jsem se pak jazykům víc nevěnoval, i když mi šly a měl jsem na ně talent.“ (Muž V., 30 let)

Shrnutí a interpretace

Všichni respondenti uvedli, že je koktavost nijak neovlivnila ve výběru vzdělání. Balbuties pro ně v této subkategorii nemá žádný význam. Respondenti uvádějí, že měli určité zájmy a podle nich se řídili. Jen jedna respondentka uvedla, že koktavost ovlivnila prvně její zájmy a od nich se odvíjel směr jejího vzdělání. Zatímco jeden respondent odpověděl, že si dokonce vybral takové zaměření, kde je řeč velmi důležitá, protože má rád výzvy a byl to jeho sen.

2. Nepříjemné zážitky

V této subkategorii jsem se zajímala o to, jak se k respondentům chovali spolužáci a učitelé, zdali je provázely nepříjemné zážitky ve škole. Chtěla jsem primárně zjistit, jestli byl přístup k balbutikům optimální či nikoliv, jak ze strany učitelů, tak ze strany

spolužáků. Pro lepší přehled u více sloučených otázek jsem zvolila tabulku, která bude doplněna citacemi respondentů.

Tabulka číslo 1: Nepříjemné zážitky

Respondent	Učitel	Spolužáci
Muž P.	Zasednutí od třídního učitele	Šikana fyzická i psychická
Muž A.	Normální chování	Posměšky
Muž V.	Přehlížení	Minimální posměšky
Žena M.	Zasednutí od třídního učitele	Šikana psychická
Žena B.	Normální chování	Normální chování

Citace respondentů na otázku: „Jak se k tobě chovali spolužáci ve škole?“ Dva respondenti uvedli, že v jejich případě se již jednalo o šikanu psychickou a u jednoho respondenta se jednalo dokonce i o fyzickou šikanu. Odpovědi jsou následující:

*„V 1. třídě jsem byl na základní škole na logopedické škole, kde byla malá třída v Olomouci. Šel jsem teda na jednu základní největší nejznámější školu v Olomouci a tam začala šikana a posměšky a tam jsem vydržel jen dva roky 3. a 4. třídu. Tam mě teda šikanoval jeden a to dost, tak to pak řešili moje rodiče s jeho, i ředitel, kluk pak navštěvoval i psychologa.“ **Dále mě zajímalo, jak jej spolužák šikanoval.** „Šikanoval mě i psychicky i fyzicky, že mě i mlátil. Na střední škole se studentama taky byly problémy, ale ne tak velké, protože jsme byli už skoro dospělí a tam to přetrvávalo až do konce 4. ročníku, ale to bylo jen lehce, nějaké posměšky a to jsem v klidu zvládal, nic šikanistického, já to mám, jakože furt i v práci, sem tam.“ (Muž P., 26 let)*

*„Na zdravce to byl mazec. Měli jsme tam čtyři kluky, šikanovali mě jen tři.“ **Doplňující otázkou bylo, jak tě spolužáci šikanovali?** „Nadávali mi, dělali si srandu z mého koktání a mrkání a taky jsem byla celkem oplácaná, tak i z toho si dělali srandu. Zbytek 28 holek v pohodě. Většina si mě nevsímala, ale tak ze pět kamarádek se našlo. Šikana pokračovala na zemědělce. Tam jsem měla tři kamarádky a zbytek mi "zpříjemňoval" každý den.“ (Žena M., 27 let)*

Dva respondenti uvedli, že se u nich šikana neobjevila, ale nějaké menší posměšky tam byly:

„Tam to bylo slabší na základce, děti umí být zlý a upřímný, víc než dospělý, takže prostě tam občas posměšek byl, ale pak na střední na gymplu, tam to bylo v pohodě, tam víceméně měli všichni po pubertě, tak tam to bylo dobrý.“ (Muž A., 29 let)

„Když jsem byl na gymnáziu, tak tam bylo spoustu holek a nepřišlo by mi, že by se ke mně chovaly úplně ošklivě, ale občas měl někdo nějakou poznámku nebo se mi smál, ale tak jen minimálně, ale co vím, tak, že když to byl někdo cizí, tak jsem si to bral strašně osobně, jako útok na mě.“ (Muž V., 30 let)

Jen jedna respondentka mi uvedla, že se k ní spolužáci chovali úplně normálně, tedy žádná šikana a ani posměšky.

„Spolužáci se podle mě ke mně chovali úplně normálně. Nepamatuji si, že by se mi někdo někdy posmíval.“ (Žena B., 28 let)

Citace respondentů k otázce: „Jak se k tobě chovali učitelé ve škole?“ Dva respondenti uvedli, že měli pocit, že si na ně učitel zasednul, nebyl vůči nim spravedlivý a dělal jim naschvály. Odpovědi jsou následující:

*„Učitelé na zdravce byli super, ale třídní učitel na zemědělce mi připadal, jako že mi háže klacky pod nohy.“ **Zajímala jsem se o to, co jí vlastně ten učitel dělal.** „Dusil mě při zkoušení, když viděl, že nic nevím. Choval se tak, že jsem nenašla k němu důvěru, cokoliv mu říct.“ (Žena M., 27 let)*

„Na té normální škole to bylo horší v tom, že moje třídní učitelka si na mě zasedla, nechápala, proč jako nemůžu prostě odrecitovat báseň, dostával jsem špatné známky z češtiny, tak jsem šel teda pryč.“ (Muž P., 26 let)

Dva respondenti uvedli, že se k nim chovali učitelé naprosto normálně, jako by vůbec nekotali.

„Já si myslím, že to nevnímali, no chovali se, jako kdybych nekotal, jako neměly žádné posměšky nebo tak.“ (Muž A., 29 let)

„Učitelé se ke mně chovali taky podle mě normálně.“ (Žena B., 28 let)

Jeden respondent uvedl, že neměl tolik prostoru vyjádřit se, jak by si sám představoval a uvádí, že jej učitelé svým způsobem přehlíželi.

„Jako když jsem byl na gymnáziu, bylo nás ve třídě hodně, tak jsem neměl prostor se vyjádřit. Často jsem si myslel, že mě učitelé přehlíží.“ (Muž V., 30 let)

Shrnutí a interpretace

U první otázky jsem zjistila, že dva respondenti měli velmi nepříjemné zážitky ze školy, jelikož je spolužáci šikanovali psychicky a jednoho i fyzicky. Další dva respondenti vyloženě nepříjemné zážitky ze školy nemají, jen se setkali s tím, že se jim spolužáci občas vysmáli, nebo si z nich dělali legraci. Jen jedna respondentka uvádí, že se k ní spolužáci chovali absolutně normálně, jako kdyby neoktala.

U druhé otázky jsem z výpovědí respondentů rozpoznala, že u dvou balbutiků nebyl přístup učitelů takový, jaký by správně měl být. Setkali se s nepochopením ze strany učitelů. Naopak dva respondenti uvedli, že byl přístup učitelů naprosto v pořádku, že se k nim chovali normálně bez jakéhokoliv nátlaku před tabulí a před spolužáky. Jen jeden respondent mi odpověděl, že se cítil být učitelem ve třídě přehlížený, jelikož byla třída přeplněná a neměl dostatek prostoru se vyjádřit.

3. Pomoc a přátelství

V další subkategorii jsem respondentům pokládala otázky týkající se ohleduplnosti ve škole, a zdali měli ve škole přátele. Opět jsem pro více položených otázek vytvořila tabulku pro lepší přehlednost výsledků. Odpovědi jsou následovné:

Tabulka číslo 2: Pomoc a přátelství

Respondent	Ohled při výuce	Přátelství
Muž P.	Ohled	Záleželo na škole
Muž A.	Ohled	Žádný problém
Muž V.	Žádný ohled	Žádný problém
Žena M.	Žádný ohled	Záleželo na škole
Žena B.	Žádný ohled	Žádný problém

Citace respondentů k otázce: „Bral na tebe někdo ve škole ohled?“ Tři respondenti mi odpověděli, že ve škole na ně nebral nikdo žádný ohled, a že se k nim chovali jako ke každému jinému spolužákovi. Odpovědi jsou následující:

„Přišlo mi, že jsem ani žádný ohled nijak extra nepotřeboval.“ (Muž V., 30 let)

„Ohledy na mě brali možná v té první třídě, ale pak podle mě už ne. Když byli ostatní zkoušeni ústně, tak já taky.“ (Žena B., 28 let)

„Na zdravce i na zemědělce mě brali jako ostatní. Takže když jsem měla být ústně, tak ústně. A na tom kuchaři a následně matuře se dalo domluvit, ale někdy jsem být ústně musela.“ (Žena M., 27 let)

Další dva respondenti ve škole ve větší či menší míře nějaký ohled měli, tedy hlavně ze strany učitelů.

„Trošku na mě ohled dávali, asi chápali, že mi to není moc příjemný, což mi samozřejmě nebylo. Když máš číst před třiceti lidma, tak tam koktáš jako retard, tak to na sebevědomí moc nepřidá.“ (Muž A., 29 let)

„V logopedické škole na mě brali ohled, na normální škole, skrz tu dyslexii, jsem měl ohled i se známkováním. Jsem takovej pomalejší, nejsem tak dobrej jak ostatní.“ (Muž P., 26 let)

Citace respondentů k otázce: „Kolik jsi měl ve škole přátel?“ Dva respondenti uvedli, že s přáteli to měli trochu komplikovanější, jelikož oba dva respondenti vyměnili během svého života mnoho škol a na každé to probíhalo odlišně. Někde se setkali s nepochopením a někde si přátele vytvořili.

*„Když nepočítám tu normální školu, tak jsem měl dost kámošů.“ **Doplňující otázka byla, zdali se na běžné škole s respondentem někdo kamarádil.** „No ani ne, to byla velká třída přes 30 žáků a oni už spolu chodili od začátku, tak se znali, a já jsem k nim přišel a to bylo, jakože nejhorší.“ (Muž P., 26 let)*

„Vždycky jsem měla alespoň jednu kamarádku. Hodně záleželo na tom, v jaké jsem byla škole, na jedné jsem se setkala s šikanou a na druhé mě ostatní chápali.“ (Žena M., 27 let)

Zbytek respondentů neměl problém v navazování přátelských vztahů a uvádí, že ve škole měli dostatek přátel.

„Myslím si, že tak normálně. Nikdy jsem neměla pocit, že bych díky balbuties byla na okraji třídy apod.“ (Žena B., 28 let)

„Jo měl, to bylo v pohodě, s tím jsem neměl problémy.“ (Muž A., 29 let)

„Přišlo mi, že jsem ve škole měl hodně kamarádů, i když jsem byl dost tichý, tak mě měli rádi, tichý ale fajn tichý a zábavný.“ (Muž V., 30 let)

Shrnutí a interpretace

U první otázky jsem zjistila, že většina respondentů neměla žádný ohled a někteří jej ani nepotřebovali. Dva balbutici uvedli, že měli ohled ve výuce ze strany učitele.

Z druhé otázky jsem získala odpovědi na to, kolik měli respondenti přátel ve škole. Většina uvedla, že kamarádů měli dostatek. Neměli žádné problémy s navazováním přátelských vztahů ve třídě. Naopak dva respondenti měli občasné problémy s přáteli, jelikož často měnili školy a setkali se i s šikanou. U nich záleželo na tom, v jaké škole se ocitli a jak je spolužáci přijali.

4. Emoce při výstupu

V této části jsem se respondentů ptala, jaké měli pocity při výstupu před třídou, například při ústní zkoušce či recitování básně. Každý respondent se cítil odlišně, někteří to zvládali a někteří museli bojovat s nervozitou a staženým hrdlem. Odpovědi respondentů jsou následovné:

*„Při zkoušení to bylo docela v pohodě, jak asi víš, tak každé balbutik má určitý slova a postupy, kterým se vyhejbá, a který naopak používá, aby právě moc nekotal. Horší je to právě, jak říkáš, když máš básničku, tak máš daný text a ten musíš přečíst a hodně často jsou tam právě ty slova nebo souvětí, který víš, že ti dělají hrozný problém a to je pak dost blbý. Jednak máš trému z toho, vystupovat před lidma, a pak máš trému z tohohle kotalání, je to takový, že se to nasčítá.“ **Zajímalo mě, jak se respondent cítil a proč měl takové obavy.** „Styděl jsem se, bál jsem se, že mě budou ostatní považovat za mentála.“ (Muž A., 29 let)*

„Před výstupem u tabule nebo v lavici jsem byla nervózní, i když jsem uměla látku. A tím víc jsem kotala.“ (Žena M., 27)

„To mám furt, to jsou snad nejhorší pocity, co snad jsou. Styděl jsem se, byl jsem nervózní a tím se mi zhoršila celkově řeč i projev, všemu takovému se vyhýbám.“ (Muž P., 26 let)

„Při prezentacích nebo při zkoušení jsem takové potíže neměl, a když se mě někdo zeptal, tak jsem prostě normálně odpověděl. Před třídou jsem problémy neměl, ale u maturity mi to přišlo dost děsné, jakože před tou autoritou.“ (Muž V., 30 let)

„Vím, že jsem nerada četla nahlas před třídou a snažila jsem se tomu vyhýbat, když jsem věděla, že na mě brzo přijde řada, tak už mi bylo špatně, ale vždycky to nakonec nějak dopadlo.“ (Žena B., 28 let)

Shrnutí a interpretace

Problémy se objevují hlavně při čtení nahlas, v recitaci básně či ústním zkoušení před tabulí. Každý respondent má určité postupy a slova, kterým se dokáže vyhnout. Dva respondenti uvedli, že pro ně zkoušení bylo relativně schůdné a byli jen mírně nervózní. Zbytek balbutiků se zkoušení obával, a čím větší nervozitu pociťovali, tím horší byla jejich řeč. Nejčastější pocity, které se při zkoušení u respondentů objevovaly, byla stydlivost, nervozita a stažené hrdlo.

5.2. Společenský život s koktavostí

V následující kategorii se zabývám hlavně partnerským životem, rodinou a celkovou společností okolo balbutika. Jsou zde zahrnuty otázky: jaké jsou tvoje pocity při navození kontaktu s druhým pohlavím, do jaké míry tě koktavost omezuje v navazování vztahu, byl jsi někdy odmítnut kvůli tvé řečové vadě, jaké jsou reakce okolí a jak reagují tví nejbližší na tvou koktavost, máš obavy, že by i tvé děti mohly mít balbuties.

1. Partnerský život

V první subkategorii s názvem partnerský život rozebírám odpovědi respondentů na otázku, jaké jsou jejich pocity při navozování kontaktu s druhým pohlavím, do jaké míry je koktavost omezuje v navazování vztahu, a zda byli někdy odmítnuti kvůli jejich řečové vadě. Pro lepší přehlednost jsem odpovědi uvedla do tabulky, ke které jsou přiloženy citace respondentů k dané otázce.

Tabulka číslo 3: Partnerský život

Respondent	Pocity při prvním kontaktu	Omezení v navození vztahu	Odmítnutí
Muž P.	Známa – nestydí, Neznáma - neosloví	Neschopnost prvního kroku	Ne
Muž V.	Výzva	Sebevědomí	Ano
Muž A.	Známa – nestydí, Neznáma - neosloví	Neschopnost prvního kroku	Možná
Žena B.	Volný průběh	Žádné	Ne
Žena M.	Volný průběh	Žádné	Ano

Citace respondentů k otázce: „Jaké jsou tvé pocity při navozování kontaktu s druhým pohlavím?“ Dva respondenti uvedli, že záleží na tom, koho by museli oslovit. Pokud by se jednalo o kamarádku či spolupracovnici, tak by problém neměli, ale naopak kdyby se jednalo o cizí ženu, tak by se jí nepokusili ani oslovit. Odpovědi respondentů jsou následující:

„U mě je to rozdělený tak, že záleží, co bych jí měl říct, třeba když je to kolegyně v práci a já od ní chci něco pracovního, tak mi to nevadí. v tom není rozdíl mezi ženou a mužem, ale třeba kdybych jí chtěl někam pozvat, tak to by bylo slabší trošku, ale kdybych jí třeba znal dýl, tak s tím bych pak neměl problém, ale kdybych byl třeba na diskotéce nebo v baru a tu holku bych neznal a měl bych k ní prostě přijít a třeba se jí zeptat na telefon nebo něco takového, jí prostě sbalit, tak to bych byl v háji, to bych nedal, to bych byl tak nervózní, že bych nebyl jí říct jednu větu.“ (Muž A., 29 let)

„Pokud je ta holka jako moje kamarádka, tak je to jako kdybych se bavil s kýmkoliv jiným, pokud je to nějaká neznáma, tak ji mám sbalit, tak to jde hůř, ale snažím se, ale u těch holek mi ta mluva jde o trošku líp, snažím se zapůsobit.“ **Zajímalo mě, zdali by byl respondent schopen oslovit neznámou ženu například v baru.** „Ne, to se mi povedlo, jen když jsem byl nalitej, takhle za střízliva ne.“ (Muž P., 26 let)

U žen byly odpovědi na tuto otázku trochu odlišné na rozdíl od mužů, jelikož ony první krok nedělají a čekají na muže, zdali je ochoten je oslovit. Nechávají tomu volný průběh.

„Já tomu nechávám volný průběh.“ (Žena M., 27 let)

„Já bych asi sama od sebe muže jen tak neoslovila, i když už v období střední školy se moje koktavost dost zlepšila, a tak to většinou nebylo na úplně první „pohled“ znát, ale nechávám to spíše na mužích, jestli mě osloví anebo ne.“ (Žena B., 28 let)

Poslední respondent odpověděl na tuto otázku, že to vidí spíše jako výzvu, ale naopak není ani zvyklí na vztah s druhým pohlavím.

„To je takovej challenge, jako jsem introvertní, možná jsem se víc styděl, na střední jsem se holkám i líbil a na VŠ jsem byl oblíbenej, nijak jsem si toho nevšiml. Nejsem ale moc zvyklý na vztah s druhým pohlavím.“ (Muž V., 30 let)

Citace respondentů k otázce: „Do jaké míry tě koktavost omezuje v navazování vztahu?“ Dva respondenti uvádí, že je koktavost omezuje hlavně v navazování vztahů s druhým pohlavím. Nejsou schopni udělat ten první krok.

„Omezuje mě dost, hlavně v navozování vztahů, nedokáži s ní navodit ten první kontakt, prostě za ní nepřijdu a nezačnu se s ní normálně bavit.“ (Muž A., 29 let)

„No ve vysoké míře, kluk prostě chce nějak na holku zapůsobit a přijde a teď ta holka čeká, že bude ten kluk hezčí atd. a teď se ještě k tomu začne zadržávat. Jako já to vím, že mám svoje hranice, já prostě vím, že tam ten problém je, ta překážka.“ (Muž P., 26 let)

Ženy zde opět měly specifické odpovědi na rozdíl od mužů, kdy uvádí, že by je koktavost neomezovala v navození vztahu, a že první kontakt nechávají na muži. A podle respondentek by normální muž měl ženu vnímat takovou jaká je a nemělo by ho zajímat, zda koktá či ne.

„První kontakt nechávám na muži. Jestli ten chlap bude normální, tak ho bude zajímat, jaká jsem a ne že koktám.“ (Žena M., 27 let)

„Nemyslím si, že by mě někdy omezovala v navození vztahu. Stejně by mělo chlapa víc zajímat, jestli jsem v pohodě a ne to, že koktám, i když, jak jsem uvedla, tak ta řeč je nyní víceméně v pořádku.“ (Žena B., 28 let)

Poslední respondent uvádí, že jej koktavost omezuje hlavně ve vlastním sebevědomí, které úzce souvisí s navozením vztahu.

„Dával jsem té svoji řeči velkou váhu, ale nakonec už teď není tak hrozná a nemá smysl ji řešit, jinak mě to hlavně omezuje na tom sebevědomí, které je důležité při navazování vztahů.“ (Muž V., 30 let)

Citace respondentů k otázce: „Byl jsi někdy odmítnut kvůli tvé řečové vadě?“ Dva respondenti odpověděli, že byli odmítnuti kvůli své řečové vadě. Odpovědi jsou následující:

„Jako stalo se mi, že se na mě dívala, jakože co to říkám, nebo že šla na záchod a pak už se nevrátila, to mi fakt dost vadilo.“ (Muž V., 30 let)

*„Jo, od té doby to nechávám na chlapech.“ **Zajímalo mě, co se ve vztahu stalo.** „Dřív mi dlouho trvalo, než něco řeknu, přestalo ho to bavit, čekat. Odmlčel se.“ (Žena M., 27 let)*

Zbytek respondentů uvádí, že kvůli řečové vadě odmítnuti nebyli, či si toho nejsou vědomi. Jeden respondent uvedl, že je možné, že byl odmítnut, ale žádná žena mu to neřekla přímo do očí.

„Možný to je, ale nikdy mi to neřekla do obličeje, když se bavím s někým koho neznám, tak nějak podvědomě mluvím trošku líp, než když se mám bavit s člověkem, kterýho znám.“ (Muž A., 29 let)

„Ne, to vím, jakože vím, že při navození hovoru je to s tou holkou klíčové, ale když už s tou holkou jsem a ona by mi chtěla říct, že prostě nechce být se mnou kvůli té koktavosti, tak to fakt ne. Jako já už vím po kom jít a po kom ne, když vím, že holka je vyšší liga, tak nemám šanci.“ (Muž P., 26 let)

„Nemyslím si, že bych někdy díky tomu byla odmítnuta.“ (Žena B., 28 let)

Shrnutí a interpretace

Při první otázce jsem zjistila, že muži a ženy mají odlišný názor na první navázání kontaktu. Dva respondenti uvádějí, že by cizí ženu nejspíše neoslovili. Ženy naopak nechávají první kontakt na mužích a jeden respondent uvedl, že vidí první navazování vztahu s druhou osobou, jako výzvu.

V druhé otázce odpověděly ženy opět odlišně, kdy respondentky sdělily, že je koktavost neomezuje v navazování vztahu, čekají na první kontakt na muže a muž by měl brát ohled na jejich řečovou vadu. Dva respondenti uvedli, že je balbuties omezuje právě v navození vztahu, jelikož nejsou schopni udělat první krok a oslovit neznámou ženu. A poslední respondent udával, že ho koktavost omezuje především na jeho vlastním sebevědomí, které se pak odráží při navazování vztahu s druhým pohlavím.

U třetí otázky jsem zjišťovala, zdali byl někdo z respondentů odmítnut, kvůli tomu, že koktá. Dva balbutici odmítnuti byli a ne zrovna příjemně, naopak zbytek si myslí, že je nikdo neodmítnul kvůli koktavosti, nebo jim to nikdo neřekl přímo do obličeje.

2. Okolí a nejbližší

V následující subkategorii jsem se zabývala odpověďmi respondentů na otázky, jaké jsou reakce okolí na tvou koktavost, a jak reagují tvoji nejbližší na tvou koktavost. Pro lepší přehled jsem opět odpovědi respondentů vyobrazila v tabulce.

Tabulka číslo 4: Okolí a nejbližší

Respondenti	Reakce okolí	Reakce nejbližších
Muž P.	Čeká, mlčí	Podpora
Muž A.	Nevšímá si okolí	Upozorňování od rodiny
Muž V.	Nevšímá si okolí	Podpora
Žena B.	Čeká, mlčí	Upozorňování od rodiny
Žena M.	Doplňování slov	Podpora i vina

Citace respondentů na otázku: „Jak reaguje okolí na tvou koktavost?“ Dva respondenti uvedli, že jim je úplně jedno, co si okolí myslí, ale s nějakou větší kritikou se nesetkali. Odpovědi balbutiků jsou následující:

„Jako nijak si toho nevšímám, je mi jedno, jak na mě cizí lidé reagují, ale nepotkal jsem se s nějakou extra kritikou nebo tak.“ (Muž A., 29 let)

„Je to úplně jedno, co se komu honí v hlavě, uvědomil jsem si to až teď.“ (Muž V., 30 let)

Další dva respondenti odpověděli, že okolí mlčí nebo počká, až balbutik domluví. Jedna respondentka uvedla, že svou koktavost umí maskovat tak, že si ani okolí nevšimne, že koktá.

„Většinou všichni čekaj, jak to teda řeknu.“ (Muž P., 26 let)

*„Většinou taktně mlčí a nijak se nevyjadřují. Někdy trvá poměrně dlouho, než si toho ten druhý všimne, naučila jsem se to do určité míry kamuflovat.“ **Zajímalo mě, jak respondentka skrývá svou koktavost.** „Dřív jsem neříkala slova, která mi dělají problémy a teď už se mi to děje méně, tak spíš když mluvím, tak třeba už nějak cítím, že některé slovo mi bude dělat problémy, tak ho buď teda nahradím, nebo hraju divadlo, jakože jsem se zamyslela, že teď nevím, jak se třeba to a to jmenuje apod. Nebo jednu dobu mi dělalo problém říct „dobrý den“ a pomáhalo mi, když jsem vykročila pravou nohou a řekla ta slova, nebo když mě někdo pozdravil jako první, tak já už ta slova řekla plynule.“ (Žena B., 28 let)*

Poslední respondentka se setkala i s tím, že za ní okolí rádo doplňuje slova, když jí dlouho trvá, než odpoví.

„Lidi mají potřebu mě doplňovat, když nerozumí slovům, která řeknu.“ (Žena M., 27 let)

Citace respondentů na otázku: „Jak reagují tvoji nejbližší na koktavost?“ Dva respondenti uvedli, že se často potýkali s tím, že je rodina na jejich koktavost upozorňuje,

nebo se s nimi o tom ani nebaví. Upozornění spočívalo v radách, ať se respondenti pořádně nadechnou, zpomalí, nebo že je jejich řeč horší či lepší.

„Když jsem byl malej, tak jsem chodil na logopedii jako každej, kdo koktal, tam jsem teda chodil s tátou, rodiče jako starost měli, ale když viděli, že mi to moc nepomáhá, tak jsme s tím nějak přestali. A teď v tý dospělosti více méně ty příbuzní se se mnou o tom nebaví, berou to jako součást mé osoby a tak to prostě je. Akorát třeba matka, když mi to fakt někdy dost nejde, tak mi řekne, ať zpomalím, nebo ať se nadechnu, ať mi to jde líp.“

Respondenta jsem se zeptala, zdali jej na koktavost upozorňuje. *„Občas jo, ona je zvyklá, za těch 29 let. Jako upřímně my jsme se o tom nikdy ani moc nebavili, prostě to brali, jako kdybych neměl pět prstů, ale jenom čtyři, prostě to tak už je, oni to nezměňj a já taky ne.“* (Muž A., 29 let)

„Dřív jsem neustále slyšela hlavně od mamky a babičky...“mně přijde, že se ti to mluvení zhoršilo/zlepšilo apod.“ ...Teď už to nikdo nekomentuje i proto, že mluvím mnohem lépe než dřív. S rodinou koktám většinou více než před cizími lidmi.“ (Žena B., 28 let)

Zbytek respondentů uvádí, že mají v rodičích i v přátelích podporu, hlavně tedy psychickou. Jen jedna respondentka uvedla, že ji druhý rodič „odstrčil“ na druhou kolej kvůli její koktavosti.

„Snaží se mě podpořit v těžkých situacích a moje koktavost je hodně ovlivněna psychicky.“ (Muž V., 30 let)

„Rodina úplně bez problémů, tam se ani nemůže očekávat, že by to bylo jinak. Přátelé tam je to taky v pořádku, jako ti dlouholetí přátelé už vědí, co očekávat, a jako děláme si z toho i srandu, jako stejně když se smějeme někomu jinýmu.“ (Muž P., 26 let)

„Máma mi pomáhá ve všem do teď. Otec mě bral za postiženou a časem si začal vyzvedávat jen bráchu. Dává to za vinu mámě s důvodem, že mi málo četla.“ (Žena M., 27 let)

Shrnutí a interpretace

Na první otázku odpovídali respondenti různě, někteří si svého okolí nevšímají a je jim jedno, co si o nich myslí. Ostatní se naopak setkali s empatií od okolí ve formě čekání a mlčení při odpovědi balbutiků. Jen jedna respondentka uvedla, že potkala i osoby, které mají snahu ji doplňovat.

U druhé otázky respondenti sdělili, že mají v rodině podporu, že jim jsou nejbližší nápomocní, ale u některých se objevuje i upozorňování na svou řeč ze strany rodičů. S přáteli většina respondentů také nemá problém a dokáží si z vady udělat i legraci. Jen jedna respondentka uvedla, že se setkala i s podporou od matky, ale i s přehlížením od otce.

3. Dítě, rodina

V následující subkategorii se zajímám o to, zdali se respondenti obávají, že by i jejich děti mohly mít balbuties. Jelikož se jedná o intimní otázku, tak jsem se zde ptala velmi opatrně, ale respondenti byli velmi ochotní a i na tuto otázku mi odpověděli. Zde jsou jejich odpovědi:

„Toho se bojím, no mám pocit, že je to dědičný trošku, takže kdybych pak měl já děti, tak si myslím, že by asi měli tenhle problém. U mě je to trošku extrémní, já se totiž už předběžně rozhodl, že bych děti nechtěl a hodně k tomu přispívá právě tenhle strach, že by to měli jako já nebo dokonce ještě horší, je to dost částečně důvod, proč nechci mít děti, možná trošku sobecký, ale kdo ví, co se stane.“ (Muž A., 29 let)

„No já nevím, jak je to teda dědičný, jako ale teoretický to je, ale nebojím se, já totiž děcka moc nechcu.“ (Muž P., 26 let)

„Co jsem tak sledoval, tak ani nevím, do jaké míry ovlivňuje dědičnost koktavost, ale nijak extra se nebojím.“ (Muž V., 30 let)

„Dceru mám. Už v těhotenství jsem se postarala o klidnou psychiku a průběh. Proto ji nemá. Moje máma to tak neměla, proto jsem balbutik.“ (Žena M., 27 let)

„Určitě, ale když jsem se na to ptala, tak mi bylo řečeno, že to takto nefunguje, že to není dědičné a tak tomu věřím. Nikdy jsem si o této problematice nic nečetla.“ (Žena B., 28 let)

Shrnutí a interpretace

Odpovědi respondentů byly rozmanité. Dva respondenti mi uvedli, že děti nechtějí i ze strachu, že by se u nich koktavost mohla objevit. Ženy naopak již děti mají, a stejně jako muži mají strach, že by jejich děti mohly mít balbuties. Jen jeden respondent uvedl, že strach nemá, nemyslí si, že je koktavost dědičná. Většina respondentů neví, do jaké míry je vlastně koktavost dědičná a i to rozhoduje, zda budou či nebudou mít děti.

5.3. Profesionální život s koktavostí

V následující kategorii s názvem profesionální život balbutika jsem zjišťovala odpovědi na následující otázky: jak moc ovlivnila koktavost tvoji volbu zaměstnání, omezuje tě koktavost v zaměstnání, jaký byl tvůj pohovor, máš možnost postupu v zaměstnání, jsi spokojen v zaměstnání, a jak reagují tvoji spolupracovníci na koktavost.

1. Volba povolání

V této subkategorii jsem se ptala respondentů, jak moc ovlivnila koktavost jejich volbu zaměstnání. Odpovědi jsou následující:

„Neovlivnila mě, už od střední mě ty počítače bavily, jinak bych si stejně nevybral.“ (Muž A., 29 let)

„Nemohla jsem dělat vše, co podle vzdělání dělat můžu a ani mimo. Musela jsem vzít, co bylo. Takže hlavně úklidy. Pokladní, prodavačky to určitě nešlo. Dřív mi trvalo říct „dobrý den“ zhruba 5-10 minut.“ (Žena M., 27 let)

„Nijak mě neovlivnila, ale vybíral jsem si práci, kde nemusím moc mluvit, ale pak jsem si uvědomil, že dlouhodobě nebudu spokojen s takovou prací, tak jsem to změnil.“ (Muž V., 30 let)

„Nijak extra, jsem strojírenskéj typ, vždy mě zajímaly součástky a tak.“ (Muž P., 26 let)

„Neovlivnila.“ (Žena B., 28 let)

Shrnutí a interpretace

Většinu respondentů kocktavost neovlivnila při výběru zaměstnání. Všichni měli nějaké své koníčky, podle kterých si vybírali i zaměstnání. Jeden respondent si vybíral zaměstnání tak, aby v něm co nejméně komunikoval. Jedna respondentka uvedla, že i přesto jaké má vzdělání, nedokáže sehnat práci, která by jejímu vzdělání odpovídala. Musela přijmout jakoukoliv práci, aby se užívala.

2. Omezování kocktavostí

V této části mě zajímaly odpovědi respondentů na otázku, zdali je omezuje jejich kocktavost v zaměstnání. Odpovědi jsou následující:

„Určitě, když dělám toho ajťáka, tak mojí náplní práce je i komunikace s externími firmami, což znamená volat na nějaké zákaznické podpory. Takže tam v tom problém trošku je. Ale teď jak jsem v téhle práci, tak mě okolnosti donutily, abych tam volal, a už nemám ten strach tam zavolat, tak jsem to překonal, to je dobrý no, stejně pořád se mi zdá, že když si takhle s někým volám a já jim chci ještě něco říct a oni už říkají pomalu díky, čau, a já chci přitom ještě něco říct, jestli mě utínaj kvůli tomu, že nemají čas kvůli práci a nebo že se mnou nechtějí už mluvit, to nevím, těžko říct, ale neberu si to, jako bych z toho měl trauma, to rozhodně ne, nebo že bych z toho nespal, že si se mnou lidi nechtějí povídat kvůli mému handicapu, to naštěstí hážu za hlavu.“ (Muž A., 29 let)

„Kocktavost hodně omezuje v získání nějakého zaměstnání. A když už nějaké je, tak s tím musí zaměstnavatel počítat.“ (Žena M., 27 let)

„Nějak mě to omezuje, ale když se budu něčemu vyhýbat, tak tím nic nevyřeším.“ (Muž V., 30 let)

„Ne vůbec, jelikož dělám se stroji, já za celou svoji směnu se nepotřebuji s nikým ani domluvit. Takže třeba za celou dobu ani nepromluví. (Muž P., 26 let)

„Nemyslím si, že by mě omezovala, ale nastávají určité situace, kdy se třeba bojím, zda to, co se týká řeči, ustojím. Beru to jako výzvu a snažím se těmto situacím vyhýbat co nejméně. Myslím si, že jakmile se člověk začne určitým situacím vyhýbat, je to cesta do záhuby. Jestliže to alespoň trochu jde, měl by se tomu postavit čelem a o to se snažím i já.“ (Žena B., 28 let)

Shrnutí a interpretace

Tři respondenti uvedli, že je koktavost určitým způsobem omezuje. Někteří vidí omezení v hledání zaměstnání, jiní jej shledávají přímo v zaměstnání, kdy musí například telefonovat. Ostatní respondenty koktavost neomezuje ve vysoké míře. Jeden respondent uvádí, že je spokojený v zaměstnání u strojů, kdy ani za celou směnu nemusí s nikým promluvit, což mu vyhovuje. Druhá respondentka uvedla, že jí koktavost neomezuje, ale někdy má strach, zdali řeč ustojí, ale je to pro ni výzva.

3. Kariéra

V této subkategorii se zabývám otázkami, jaký byl respondentův pohovor, a zdali mají možnost postupu v zaměstnání. Odpovědi jsou zapsané do tabulky pro lepší orientaci.

Tabulka číslo 5: Kariéra

Respondent	Pohovor	Postup v zaměstnání
Muž P.	Žádný ústní pohovor	Nemá možnost
Žena B.	Bezproblémový - plynulý	Nemá možnost
Muž A.	Více osob = více zadržávání	Nemá možnost
Žena M.	Nemohla získat práci, nervozita	Má možnost
Muž V.	Větší příprava = horší řeč	Má možnost

Citace respondentů k otázce: „Jaký byl tvůj pohovor?“ Jeden respondent uvedl, že má problém při pohovoru hlavně s tím, kolik osob se nachází v místnosti. Čím více osob, tím má respondent větší problém s řečí. Odpovědi jsou následující:

*„Pohovory s tím mám už problém, protože tam většinou sedí více lidí, ono čím více lidí mě poslouchá, tím větší mám problém, ale to je myslím standardní u balbutiků, to je normální, nejlepší je jeden člověk a ideální je pokud ho nevidím ani, to je nejlepší situace. Takže pohovory tam to bývá trochu problém a myslím si, že i to, že možná i kvůli tomu jsem nedostal nějakou práci, ale to se nedovím, ale možný to je.“ **Zajímalo mě dále, jaký byl pohovor na nynější práci.** „No tam právě byli dva lidi a měl jsem s tím trochu problémy a myslím si, že i šéfová na tom pohovoru, že na ní bylo vidět, že se jí trochu nelíbí, že*

nejsem tak komunikativní jako normální člověk v uvozovkách, ale vzali mě.“ (Muž A., 29 let)

Zbytek respondentů odpověděl, že buď nemohli sehnat práci, jelikož byli u pohovoru nervózní, což se odráželo na řeči, nebo se připravovali tak, že jim to akorát zkomplikovalo mluvu anebo ani žádný ústní pohovor neměli.

„Měl jsem hodně pohovorů už během studia a dost jsem se na to připravoval, což paradoxně vedlo k horší řeči.“ (Muž V., 30 let)

„Pohovory, nikde jsem se neuchytila. Byla jsem třeba i rok na pracáku. Bývala jsem nervózní, protože jsem práci potřebovala, kvůli dceři.“ (Žena M., 27 let)

„Pohovor, jsem tak úplně žádný neměl. Spíš se mě jen na něco ptali, takovej spíš skupinovej, psali jsme na papíry a vyplňovali svoje údaje, koničky. Neptali se mě jak na klasickém pohovoru, nemám nijak extra prestižní práci, která by stála za pořádněj pohovor. Ale kdybych měl normální pohovor, tak bych byl určitě nervózní dost.“ (Muž P., 26 let)

A jedna respondentka odpověděla, že byl pro ni pohovor plynulý a skoro bez chyb, ale jak sama uvádí, první pohovor v jejím životě byl horší, protože v místnosti sedělo více osob. Tím pádem k nervozitě přibyla i zhoršená mluva.

„Jedním slovem plynulý, a jestli z mé strany bylo nějaké zaváhání v řeči, tak si myslím, že to bylo přisouzeno nervozitě a ne vadě řeči. Na mém prvním pohovoru v životě to bylo horší, protože tam byli přítomni všichni zaměstnanci organizace a asi i to mimo jiné mě znervóznilo, a tak jsem koktala více, ale nebylo to nijak dramatické.“ (Žena B., 28 let)

Citace respondentů k otázce: „Máš možnost postupu v zaměstnání?“ Tři respondenti uvedli, že možnost kariérního růstu nemají, buď pracují v malé firmě, nebo jsou spokojeni na své pozici.

„Bohužel nemám, je to středně malá firma, to bych musel pracovat v Německu, jsme tu dva ajiáci a jeden bude odcházet, takže zůstanu sám.“ (Muž A., 29 let)

„Tady ani ne, bych musel hodně šéfům lézt do zadku. Já jsem tu spokojenej.“ (Muž P., 26 let)

„V organizaci kde pracuji ne.“ (Žena B., 28 let)

Dva respondenti odpověděli, že mají možnost kariérního růstu a záleží jen na nich, jak toho využijí.

„Ano, mám. Na poště se bere schopnost pracovníka. Dostala jsem návrh na HPP, který jsem odmítla, protože dělám masérské kurzy a chci v nich podnikat, snad ještě letos. A nechci přijít o flexibilitu.“ (Žena M., 27 let)

„Možností je určitě dost, ale záleží to na mé motivaci a vůli se dál vzdělávat, vidím hodně výzev a vidím nějaké díry v naší společnosti, tak bych se tomu rád věnoval.“ (Muž V., 30 let)

Shrnutí a interpretace

V první otázce jsem se ptala, jaký byl jejich ústní pohovor. Někteří měli pohovor plynulý jen s občasnými chybami, které mohly být přisouzeny nervozitě. U ostatních byl pohovor stresující, pokud bylo více osob v jedné místnosti, nebo žádný ústní pohovor ani neproběhl. Jedna respondentka nemohla i delší dobu žádnou práci najít.

V druhé otázce jsem se zabývala kariérním růstem respondentů. Tři uvedli, že nemají možnost v zaměstnání postoupit, jelikož jsou v malé firmě, nebo nechtějí. Zbývají dva respondenti možnost postupu v zaměstnání mají, ale musí na sobě více zapracovat a dále se vzdělávat.

4. Míra spokojenosti

V nadcházející subkategorii s názvem míra spokojenosti zjišťuji, zdali jsou respondenti spokojeni v zaměstnání a jak reagují jejich spolupracovníci na koktavost. Pro lepší přehlednost jsem opět zvolila formu tabulky, kde jsou zapsány odpovědi respondentů.

Tabulka číslo 6: Míra spokojenosti

Respondent	Spolupracovníci	Spokojenost v zaměstnání
Muž P.	Berou ho takový jaký je	Velmi spokojen
Muž A.	Rovnocenný	Spokojen
Muž V.	Empatičtí	Velmi spokojen
Žena M.	Empatičtí	Spokojená
Žena B.	Žádná reakce	Spokojená

Citace respondentů k otázce: „Jak reagují tvoji spolupracovníci na tvou koktavost?“ u každého respondenta je situace se spolupracovníky odlišná, někteří jsou empatičtí, dokážou se vcítit do situace balbutika. Někteří nijak zvlášť nereagují a ostatní respondenti jsou bráni jako rovnocenní. Odpovědi balbutiků jsou následující:

„No více méně nijak, žádné poznámky, berou mě jako rovnocenného, ale teď jak jsme byli na večírku před Vánoce, tak jsem se lidem zmínil, že mám s tímto problémy a jako tam jedna ženská, že si toho ani nevšimla, pak další řekla, že jí to nevadí a pak jedna tam řekla, jo všimla jsem, že s tím máš problém, ale je to v pohodě, jsou horší věci než tady to.“ (Muž A., 29 let)

„Jsem v lepším kolektivu. Teď už tolik nekotám nebo trpělivě čekají, co ze mě vyleze.“ (Žena M., 27 let)

„Moc se o tom nezmiňují, všiml jsem si, že mě chtějí podpořit, počkají, nechají mě domluvit.“ (Muž V., 30 let)

„Ostatní mě berou takového, jaký jsem. Jen občas se najde nějaký blb, který si ze mě střílí a dělá si ze mě srandu, ale je to jen jeden člověk, kterého ignoruju.“ (Muž P., 26 let)

„Nikdy jsme se o tom nebavili, myslím si, že si toho jistě všimli, ale nikdo nic nekomentoval.“ (Žena B., 28 let)

Citace respondentů k otázce: „Jsi spokojený v zaměstnání?“ Všichni respondenti jsou v zaměstnání spokojeni, někteří jsou více a někteří jsou méně spokojeni, ale profesi měnit nechtějí.

„Až na mého kolegu jo, ale to nesouvisí s koktáním.“ (Muž A., 29 let)

„Jsem spokojená. Je tam dobrý kolektiv a vedení je bezva. Teď mi dovolili skoro měsíčně volno. Mám to totiž brigádně.“ (Žena M., 27 let)

„Jsem nyní nadšený ze svého zaměstnání, jsem v práci půl roku a jsem právník, pořád se dozvídám něco nového, je to super.“ (Muž V., 30 let)

„Jo jsem dost spokojenej, až na jednoho toho debila v práci, zatím nic měnit nechci, baví mě to, jakože není to úplně sen. Jakože já se až tak moc nenadřu. Peníze tu jsou také slušné, pár let bych ještě vydržel, ale pořád bych dělal v závodech, jsem strojírenský typ, v kanclu bych být nemohl.“ (Muž P., 26 let)

*„Ano, ve svém zaměstnání jsem spokojena. Na pohovor jsem šla s tím, že se „přiznám“ ke svému problému, ale nakonec jsem to neudělala.“ **Zajímalo mě, proč se chtěla respondentka na pohovoru přiznat.** „Nerada lžu a toto mi tenkrát přišlo trochu jako lhaní vzhledem k tomu, že jsem šla pracovat do školství. Myslím si, že by mi to ale uškodila a už bych dostala nálepku, hlavně bych přiznala svoji určitou slabost a to se dnes už moc nenesí.“ (Žena B., 28 let)*

Shrnutí a interpretace

V první otázce každý respondent uvádí své vlastní individuální zkušenosti se spolupracovníky. Dva respondenti odpověděli, že jsou k nim spolupracovníci empatictí a přátelští, berou je jako sobě rovné. Někteří respondenti potkali v zaměstnání někoho, kdo si z jejich problémů dělá legraci, ale nijak extra si to neberou.

V druhé otázce jsem se zajímala, zdali jsou balbutici ve svém zaměstnání spokojeni. Všichni odpověděli velmi kladně. Práce je baví, a i když se občas najde člověk, který jim dokáže znepříjemnit život, nic si z toho nedělají.

5.4. Kvalita života balbutika

V následující kategorii jsem rozebírala subjektivní pohledy respondentů na jejich kvalitu života, která není striktně zaměřená jen na kvalitu života, ale na celkovou společnost, do které koktavost zasahuje. Jsou zde zahrnuty otázky: s čím má v běžném životě největší problémy, kdy přišel na to, že mu koktavost znepríjemňuje život, jak by se jeho život změnil, kdyby nebyl balbutik, chodil by více do společnosti, kdyby nebyl balbutik, našel by si jiné profesní zaměření, kdyby nebyl balbutik a zdali by si vybral jiný směr vzdělávání bez koktavosti.

1. Běžné problémy

V následující subkategorii s názvem běžné problémy mě zajímalo, s čím mají respondenti v běžném životě největší problémy. Odpovědi jsou následující:

„Myslím si, že největší problém je, když si mám něco koupit u stánku párek v rohlíku a za mnou je fronta lidí. Když tam jsem sám tak je to dobrý, fronta je nejhorší, je to stejný jako kdybych mluvil před třídou, čím více lidí, tím je to horší, i to telefonování mám horší, je to boj, ale dá se to.“ (Muž A., 29 let)

„Nákupy byly hrozný. Byly časy, když jsem zůstala v křeči, když jsem chtěla říct dobrý den, a když už prodavačka řekla nashledanou, tak to ze mě vyjelo. Ted' už to je dobrý. S telefonem jsem měla taky problém a i se zvonky u dveří, kde se ti prvně někdo ozve a pak ti otevře. A pomáhala jsem si nezdrořáckým no, eehm, eee, atd. Věnuju se nyní reiki, tak už to ovládám líp a život mi to už moc nekomplikuje.“ (Žena M., 27 let)

„Měl jsem problém jen dojít na nákup, zavolat, zeptat se na cestu kolemjdoucích, nyní to беру vše jako výzvu, mám je rád a rád překonávám i sám sebe.“ (Muž V., 30 let)

„Jsou to takové klasické věci, říkání si o něco, když jdu do nějaké restaurace, cokoliv si objednat, když si jdu koupit jízdenky, klasické věci, když musím mluvit s cizími.“

Zajímalo mě, jak to má respondent s telefonováním. *„Jakože je to věc, ze které jakože radost moc nemám, kdybych mohl tak jen píšu zprávy.“ (Muž P., 26 let)*

„V současnosti mě žádná situace nenapadá. Na střední škole jsem si každý den kupovala svačinu v pekárně, a i když jsem třeba měla chuť i na jiné věci než jen rohlík nikdy jsem si nic jiného nekoupila, protože jsem se bála, že to nebudu umět vyslovit, že se tzv. seknu. Bylo to i tím, že v pekárně byla dlouhá fronta, a tak jsem za tu dobu sama sebe dokázala vystresovat, že to prostě neřeknu. Druhá věc, hodně lidí = hodně svědků

případného trapasu. Další problém byl dříve s objednání u doktora, telefonování mi dělalo velké problémy.“ (Žena B., 28 let)

Shrnutí a interpretace

U všech respondentů se objevují stejné problémy v běžném životě, jako je telefonování, objednávání se k doktorovi, nákupy či čekání ve frontě třeba na jídlo či placení u pokladny v obchodě. Většina respondentů se bála, že se „zaseknou“, nebo že to pro ně bude „trapas“. Tři respondenti mi uvedli, že v dnešní době už takové problémy často nemají a snaží se tyto běžné věci zvládat a překonávat sami sebe. Je to pro ně výzva.

2. První nepříjemnosti v životě

V předposlední subkategorii se zabývám tím, kdy respondenti přišli na to, že jim koktavost znepríjemňuje život, zdali tedy vůbec. Odpovědi jsou následující:

„Na základce, tam asi jo, když pak slyšíš občas nějaký posměšek, tak si to uvědomíš asi víc. Já to měl složitější v pubertě, do puberty jsem byl celkem extrovert, ale pak jsem se zamiloval do kámošky, když mi bylo 17 a ona neměla zájem, já jak jsem byl v té pubertě pořád, tak jsem se do sebe úplně uzavřel. Dokonce jsem ztratil kamarády, dokonce i spolužák, který seděl vedle mě v lavici, tak si odsednul, protože jsem se s ním nebavil, úplně mi přeskočilo a mýval jsem i dny, kdy jsem za den řekl třeba 10 slov, a většina byla ano ne, možná to bylo na psychiatra. Pak jsem se z toho dostal a pak jsem se začal rozmlouvat nějak, ale stejně si myslím, že se to už nikdy nevrátilo k tomu původnímu stavu, takže vlastně i takhle mě koktání poznamenalo.“ (Muž A., 29 let)

„Když mi došlo, že mnou táta kvůli tomu opovrhne. Cca 7-9 let.“ (Žena M., 27 let)

„V práci, kde jsem měl neúspěchy a u té maturity.“ (Muž V., 30 let)

„Hned co jsem to věděl, od nástupu do základní školy, kdy jsem měl problémy se spolužákama.“ (Muž P., 26 let)

*„Možná nejvíce na střední škole.“ **Jako doplňující otázku jsem položila proč zrovna na střední škole.** „Myslela jsem to tak, že když jsem byla na intru musela jsem si všechno vyřídit sama a už jsem se nemohla za nikoho schovávat. Šla jsem tzv. s kůží na trh, jak na intru, tak ve škole.“ (Žena B., 28 let)*

Shrnutí a interpretace

Koktavost respondenty začala většinou omezovat ve věku nástupu do školy, kdy si jejich vady začali všimnout spolužáci. U některých to bylo již na základní škole, kdy koktavost byla spojena s posměšky od spolužáků, nebo pak na střední škole, kdy byli respondenti odkázáni sami na sebe. Jedna respondentka mi k mému překvapení uvedla, že si svou poruchu řeči uvědomila, až když jí na to upozornil vlastní otec, jelikož si o ní myslel, že je postižená. Další respondent se získanou koktavostí uvedl, že jej vada omezila hlavně při maturitě a při hledání zaměstnání.

3. Kdybych nebyl balbutík

V poslední subkategorii, kterou jsem pojmenovala, kdybych nebyl balbutík, se zabývám otázkami, jak by se tvůj život změnil, kdyby si nebyl balbutík, našel by sis jinou práci, kdyby si nebyl balbutík, chodil bys více do společnosti, vybral by sis jiný směr vzdělávání bez koktavosti. V této části jsem položila čtyři otázky a pro lepší orientaci jsem opět zvolila formu tabulky.

Tabulka číslo 7: Kdybych nebyl balbutík

Respondenti	Změna života	Společnost	Jiná profese	Jiné vzdělání
Muž P.	Změna osobnosti	Ano – více přátel	Ano	Ano
Muž A.	Ano - zábavnější	Možná – více přátel	Ano	Ne
Muž V.	Přínos - empatie	Možná	Asi ne	Ne
Žena M.	Ano – žádné postižení	Ne	Asi ne	Neví
Žena B.	Méně stresu	Ne	Ne	Ne

Citace respondentů k otázce: „Jak by se tvůj život změnil, kdybys nebyl balbutík?“ Každý respondent uvedl, jak by se jeho život změnil, kdyby nekoktal, až na jediného balbutika, který uvedl, že je to pro něj vlastně přínos, jelikož je více empatický. Odpovědi jsou následující:

„Myslím si, že jo, já vlastně tím jak koktám, tak třeba když jdeme celá parta na oběd pět šest u stolu, tak pro mě je to problém, mluvit před nima. Je to více lidí a často

se mi stává, že mě napadne něco vtipného, nějaká poznámka, ale vím, že by ta poznámka obsahovala nějakou tu slabiku, slovo, u kterýho bych se zakoktal, takže celou tu poznámku vůbec neřeknu. Takže já si myslím, že kdybych mluvil normálně, tak bych byl i pro okolí vtipnější, taky si myslím, že bych měl i ženskou a pak možná i ty děti, je to možný, takhle jsem bez ženský.“ (Muž A., 29 let)

„Můj otec mě měl za postiženou, takže mě nechtěl vidat. Takže v tomto směru by to bylo naopak.“ (Žena M., 27 let)

„Paradoxně si myslím, že je to přínos, jsem více empatický a na život pohlížím i jinak, bez té poruchy bych byl určitě namyšlený a to by se mi nelíbilo.“ (Muž V., 30 let)

„To bych se musel celkově změnit já, ale asi jo. Myslím, že v dodělání věci. Já jsem měl problémy ve škole, že jsem k tomu učivu neměl vztah a skrz tu řeč mi to ani nešlo, takže jsem to trošku sabotoval. Jakože si myslím, že mě ta řeč ovlivnila, asi bych věci dotahoval do konce, kdybych nekoktal, brzdí mě to. Měl bych třeba i víc přátel a měl bych i děti.“ (Muž P., 26 let)

„Život to nevím, ale asi bych celkově byla méně ve stresu.“ (Žena B., 28 let)

Citace respondentů k otázce: „Zdali by chodili více do společnosti?“ Opět se jedná o velmi individuální odpovědi, kdy tři respondenti uvedli, že by možná častěji chodili do společnosti. Někteří si myslí, že kdyby nekotali, tak by měli i více přátel.

„Já jsem takovej introvert, možná jo, moje introvertství je spojeno s koktavostí, jako je možný, že bych víc mluvil s těma lidma a připadal bych jim zábavnější a chodil bych více do společnosti.“ (Muž A., 29 let)

„Dříve jsem nechodil do společnosti skoro vůbec a nyní jsem pořád venku, je to občas dost vyčerpávající, pořád bojuji se svou introvertní povahou.“ (Muž V., 30 let)

„Určitě jo, určitě kdybych nekotal, měl bych i víc přátel, jakože i z dob ze základní školy.“ (Muž P., 26 let)

Ženy opět měly odlišné odpovědi nežli muži, jelikož už mají děti a nemají na různé společenské akce čas.

„Nechodila. Nestihám to. Od rána do 17 h na poště, pak jedu pro dceru a jedeme domů. Ted' úkoly a učení, večere a je 20 h v nejlepším případě.“ (Žena M., 27 let)

*„Ne, jelikož jsem ted' už matka, tak bych na to ani neměla čas, koktavost-
nekoktavost.“ (Žena B., 28 let)*

Citace respondentů k otázce: „Našel by sis jinou práci, kdybys nebyl balbutik?“ Tři respondenti mi uvedli, že by nejspíše svou volbu zaměstnání nezměnili, jelikož jsou v zaměstnání spokojeni.

„Myslím, že ne, záměrně jsem si vybral právnickou fakultu, kde tu řeč musím hodně používat a dřív jsem ještě myslel na medicínu, ale pak jsem zjistil, že mám strach z krve.“ (Muž V., 30 let)

„Ne, jsem spokojená s tím, co dělám, kdybych chtěla tak si vyberu jinou školu, ale nevybrala, protože mě to baví.“ (Žena B., 28 let)

„No, má koktavost souvisí s epilepsií, takže tady by se toho tolik nezměnilo.“ (Žena M., 27 let)

Dva respondenti odpověděli, že by si nejspíše jinou práci vybrali, jelikož je v zaměstnání koktavost svým způsobem omezuje. Mohli by povýšit, či si vybrat jiný obor, kde by více komunikovali, avšak je zde bariéra v balbuties.

„Tak rozhodně, třeba bych mohl dělat obchodního zástupce, kterej je člověk, který musí být komunikativní a jedná s lidma velmi často, na takovou pozici bych se třeba ani nehlásil, i když by to třeba platově ohodnoceno lépe, ale kvůli tomu že vím, že by mě ta práce takhle ubijela, tak se k tomu nehlásím vůbec.“ (Muž A., 29 let)

„Teoreticky jo, ale sám nevím co, jsem typ, jakože mě někdo někde postaví a prostě to dělám.“ (Muž P., 26 let)

Citace respondentů k otázce: „Vybral by sis jiný směr vzdělávání, kdybys nekotal?“ Všichni respondenti až na jednoho uvedli, že by své vzdělání nejspíše neměnili, ani kdyby nekotali, i přes svou vadu si zvolili to, co je baví a zajímá.

„Stejnak bych si vybral ty počítače.“ (Muž A., 29 let)

„Nevím. Předtím jsem stejně nevěděla, co chci dělat a na co mám. Takže by se to nejspíš nezměnilo. Ted' si myslím, že jsem se našla.“ (Žena M., 27 let)

„Určitě ne, pokud tak bych to neházel na koktavost, spíš by se jednalo o charakter oboru.“ (Muž V., 30 let)

„Ne, kdybych chtěla, vyberu si něco jiného, ale baví mě toto.“ (Žena B., 28 let)

Jen jeden respondent uvedl, že by své zaměření změnil, jelikož si vybíral takové vzdělání, kde by co nejméně musel komunikovat.

„Jakože když jsem si vybíral střední školu, tak jsem si to vybíral tak, abych se co nejméně bavil s lidmi, takže to vliv mělo. Původně jsem chtěl na jinou školu, kde dělali testy a to jsem věděl, že to nedám. A kam jsem nastoupil, tam stačil jen můj průměr.“ (Muž P., 26 let)

Shrnutí a interpretace

V první otázce jsem se zabývala, zdali by se změnil jejich život, kdyby nebyli balbutici. Někteří respondenti by byli zábavnější a společenštější, měli by více přátel, nebo přítelkyni a dokonce by mysleli i na děti. U jedné respondentky by se nejspíše změnil názor jejího otce, který by ji už nepovažoval za postiženou. A další respondentka uvedla, že by byla celkově méně ve stresu ze své řeči. Jen jeden respondent uvedl, že je to pro něj i výhra, že koktavost má, jelikož je vstřícnější a citlivější.

V druhé otázce mě zajímalo, zdali by chodili více do společnosti, kdyby nekoktali. Odpovědi se zde rozdělily na pánské a dámské, kdy by ženy do společnosti více nechodily, jelikož mají děti. Muži by naopak do společnosti nejspíše chodili častěji a byli by zábavnější a možná měli více přátel.

V třetí otázce jsem se zajímala o to, zdali by respondenti změnili zaměstnání, kdyby nekoktali. Většina respondentů by zaměstnání nezměnila, jelikož se jejich profese odráží od koníčků a studia a jsou spokojeni. Dva respondenti uvedli, že by se jejich volba nejspíše změnila, protože by si troufli i na takové pracovní posty, kde se dá více komunikovat. Koktavost je omezující.

Čtvrtá otázka souvisí s otázkou číslo tři, kdy všichni respondenti uvedli, že by svou volbu vzdělání nezměnili, protože se o určitý druh studia zajímali a bylo jim jedno, zdali koktají či ne anebo nevěděli, co by vlastně dělali. Jen jeden respondent uvedl, že by svou volbu vzdělání změnil, jelikož si školu vybíral hlavně kvůli tomu, aby pak později v zaměstnání mluvil co nejméně.

6. Shrnutí kvalitativního výzkumu

V poslední kapitole praktické části bych ráda shrnula poznatky, které jsem získala během rozhovorů s respondenty. Cílem bylo zjistit, jaké jsou sociální důsledky a jaká je kvalita života jedince s koktavostí v mladší dospělosti. Hlavní cíl byl naplněn, všichni respondenti uvedli, že koktavost sociální důsledky přináší a i kvalita života je částečně odlišná od intaktní společnosti. Dílčí cíl zjišťoval, jaký je dopad koktavosti na sociální začlenění balbutika ve společnosti. Dílčí cíl byl naplněn, jelikož dopad koktavosti se odráží jak ve vzdělávání, v profesi, společenském životě, tak i v celkové kvalitě života balbutika.

První výzkumnou otázkou bylo zjistit, jaké byly vzdělávací podmínky pro balbutika. Z výzkumu vyplynulo, že vzdělávací podmínky pro některé balbutiky nebyly optimální, jelikož se setkali s přehlížením, výsměchem, negativním přístupem pedagogů a dokonce i s šikanou. Bendová (2011) hovoří právě o tom, že si na tuto situaci musí většina balbutiků zvyknout, jelikož se s výsměchem i napodobováním někdy potkají. Naopak pro některé byly podmínky naprosto normální, stejně jako pro intaktní spolužáky. Jedná se tedy o velice individuální pohled každého respondenta. Přístup učitelů na školách byl u některých v pořádku a dva respondenti se setkali i s negativním přístupem ze strany pedagoga. Peutelschmiedová (2000) uvádí, že každý učitel se ve své kariéře alespoň jednou potká s koktavým žákem a měl by být způsobilý nejen odborně, ale i humánně. Většina respondentů odpověděla, že kamarádů měli dostatek. Neměli žádné problémy s navazováním přátelských vztahů ve třídě. Problémy ve škole se objevovaly hlavně při čtení nahlas, v recitaci básně či ústním zkoušení před tabulí. Respondenty nakonec koktavost neovlivnila ve výběru vzdělání, řídili se podle svých koníčků a zájmů.

Druhou výzkumnou otázkou bylo zjistit, jaké jsou dosavadní společenské vztahy balbutika. Z výzkumu vyplynulo, že vztahy partnerské, rodinné a přátelské jsou u každého jedince jiné. Každý jedinec má svou podporující rodinu a přátele, někteří mají partnerské vztahy a dítě, jiní jej nemají. Respondenti uvádí, že mají v rodině podporu, že jim jsou nejbližší nápomocní, kdy Křivohlavý (2002) potvrzuje, že postižený je nejnáze přijímán ve vlastní rodině. S přáteli většina respondentů také nemá problém a dokáže si z vady udělat i legraci. Zajímavé byly odlišnosti odpovědí žen a mužů. Ženy uvádí, že je koktavost v navození vztahu neomezuje, naopak muži v ní vidí překážku. Dle Vágnerové (2003) vzniká největší problém ve výběru vhodného partnera, protože balbutiky postižení

limituje. Mužská část respondentů mi uvedla, že děti nechtějí i ze strachu, že by se u nich koktavost mohla objevit. Ženy naopak již děti mají, ale i přesto stejně jako muži mají strach, že by jejich děti mohly mít balbuties.

Třetí výzkumnou otázkou bylo zjistit, jaký je profesní život balbutika. Z výzkumu vyplynulo, že profesní život balbutiků je celkově uspokojivý. Mareš (2008) uvádí, že pro kvalitu života je také podstatné pracovní uplatnění. Kvalita profesního života je propojena s tělesným a duševním zdravím a s celkovou pohodou. Nikdo v práci neshledává problém. Většinu respondentů koktavost neovlivnila při výběru zaměstnání. Všichni volili profesi na základě svých koníčků. Všichni respondenti odpověděli velmi kladně, zdali je práce baví. Některé respondenty koktavost určitým způsobem omezuje, vidí omezení hlavně v samotném hledání zaměstnání, jiní jej shledávají přímo v zaměstnání, kdy musí například telefonovat. Ludíková (2013) hovoří o tom, že pro handicapované je někdy náročné se uplatnit ve většinové společnosti, jelikož tu stále převládají předsudky. i přesto každý respondent uvedl, že se k nim spolupracovníci chovají velmi empaticky a přátelsky, berou je jako sobě rovné.

Poslední výzkumnou otázkou bylo zjistit, do jaké míry ovlivnila koktavost kvalitu života balbutika. Kvalita života jedince s koktavostí ovlivněna byla, protože se respondenti potýkají s každodenními problémy. U všech respondentů se objevují stejné problémy v běžném životě, jako je telefonování, objednávání se k doktorovi, nákupy či čekání ve frontě třeba na jídlo či placení u pokladny v obchodě. Koktavost respondenty začala většinou omezovat ve věku nástupu do školy, kdy si jejich vady začali všimati spolužáci. Koktavost respondenty ovlivnila hlavně společensky. Dle Mareše (2008) ke zkvalitnění života přispívají vztahy nejen s rodinou, jako se základní sociální jednotkou, ale i přátelské a společenské poměry. Někteří respondenti by byli zábavnější a společenštější, měli by více přátel nebo partnera, a dokonce by mysleli i na děti. Většina respondentů by zaměstnání ani předchozí vzdělání nezměnila.

ZÁVĚR

Tématem bakalářské práce byla koktavost a její sociální důsledky na jedince v mladší dospělosti. Cílem práce bylo zjistit, jaké jsou sociální důsledky a kvalita života jedince v mladší dospělosti. Cíl bakalářské práce, který jsem si v úvodu kladla, byl naplněn. Sociální důsledky na respondenty se objevily ve vzdělávání, kde se setkali s nevhodným chováním spolužáků i některých učitelů. Dále v partnerských vztazích, protože někteří respondenti nemohou najít vhodného partnera, nebo celkově v každodenním životě, kdy se většina balbutiků potýká s běžnými problémy, které si intaktní osoby nedokáží ani představit.

V praktické části jsem použila kvalitativní výzkum metodou semistrukturovaného rozhovoru. Zjišťovala jsem, jaký je dopad koktavosti na sociální začlenění balbutika ve společnosti. Z výzkumu vyplynulo, že všichni respondenti koktavostí do určité míry ovlivněni jsou. Zjistila jsem, jaké byly vzdělávací podmínky, jak koktavost ovlivnila společenské vztahy, jaký je profesní život balbutiků a jak koktavost ovlivňuje kvalitu života.

V průběhu výzkumu nedošlo k žádným problémům. Jediné, co považuji za nedostatek bakalářské práce, je nízký počet respondentů s koktavostí. Výzkum by se stal zajímavějším, kdybych měla více respondentů, pomocí nichž bych získala více informací o problematice, které by se aplikovaly v praxi.

Některé odpovědi mě překvapily, protože jsem od balbutiků nepředpokládala až takovou otevřenost, jelikož se jedná o intimnější téma, ale opak byl pravdou. Všichni respondenti byli ochotní mi pomoci zodpovědět všechny otázky, které jsem jim kladla.

Přínos bakalářské práce vidím především ve zpětné vazbě pro balbutiky, kteří v mé práci mohou zjistit, že nejsou sami a i mnoho dalších má podobné problémy.

Podle mého názoru bylo vypracování bakalářské práce i pro mne přínosné, protože jsem se dozvěděla velké množství nových informací o balbuticích a jaký nelehký život někteří musí mít.

POUŽITÁ LITERATURA

1. BENDO VÁ, Petra. *Dítě s narušenou komunikační schopností ve škole*. Praha: Grada, 2011. Pedagogika (Grada). 150 s. ISBN 978-80-247-3853-6.
2. CSÉFALVAY, Zsolt a Viktor LECHTA. *Diagnostika narušené komunikační schopnosti u dospělých*. Praha: Portál, 2013. 228 s. ISBN 978-80-262-0364-3.
1. DISMAN, Miroslav. *Jak se vyrábí sociologická znalost: Příručka pro uživatele*. 3.vyd. Praha: Karolinum, 2002. 374 s. ISBN 80-246-0139-7.
2. FRASER, Malcolm. *Svépomocný program při koktavosti: informace, zásady, postupy: [jak dostat koktání pod svou kontrolu]*. Praha: Portál, 2000. Speciální pedagogika (Portál). 197 s. ISBN 80-7178-352-8
3. HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace*. Vyd. 1. Praha, 2005. 437 s. ISBN 80-736-7040-2.
4. KEBZA, Vladimír. *Psychosociální determinanty zdraví*. Praha: Academia, 2005. 263 s. ISBN 80-200-1307-5.
5. KLENKOVÁ, Jiřina. *Logopedie: narušení komunikační schopnosti, logopedická prevence, logopedická intervence v ČR, příklady z praxe*. Praha: Grada, 2006. Pedagogika (Grada). 224 s. ISBN 80-247-1110-9
6. KUBÍČOVÁ in: *Kritické životní situace dětí a mladistvých s tělesným a zdravotním postižením: sborník z konference somatopedické společnosti k 50. výročí založení Pedagogické fakulty Masarykovy univerzity*. Brno: Paido, 1996. Edice pedagogické literatury. ISBN 80-85931-18-4.
7. KŘIVOHLAVÝ, Jaro. *Psychologie nemoci*. Praha: Grada, 2002. Psyché (Grada). 198 s. ISBN 80-247-0179-0.
8. LANGMEIER, Josef a Dana KREJČÍŘOVÁ. *Vývojová psychologie*. 2., aktualiz. vyd. Praha: Grada, 2006. Psyché (Grada). 368 s. ISBN 978-80-247-1284-0.
9. LAŠŤOVKA, Milan. *Poruchy plynulosti řeči*. Praha: Scriptorium, 1999. 139 s. ISBN 80-86197-13-1.
10. LECHTA, Viktor. *Koktavost: komplexní přístup*. Praha: Portál, 2004. 231 s. ISBN 80-7178-867-8.
11. LECHTA, Viktor. *Terapie narušené komunikační schopnosti*. 2., aktualiz. vyd. Přeložil Jana KŘÍŽOVÁ. Praha: Portál, 2011. 386 s. ISBN 978-80-7367-901-9.

12. LECHTA, Viktor. *Koktavost: integrativní přístup*. Vyd. 2., rozš. a přeprac. Praha: Portál, 2010. 333 s. ISBN 978-80-7367-643-8.
13. LUDÍKOVÁ, Libuše. *Kvalita života osob se speciálními potřebami*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2013. 240 s. ISBN 978-80-244-3827-6.
14. MAREŠ, Jiří. *Kvalita života u dětí a dospívajících*. Brno: MSD, 2006. 228 s. ISBN 80-86633-65-9.
15. MICHALÍK, Jan. *Rodina pečující o člena se zdravotním postižením - kvalita života*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2013. 133s. ISBN 978-80-244-3643-2.
16. MIOVSKÝ, Michal. *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2006. 332 s. ISBN 80-247-1362-4.
17. NAKONEČNÝ, Milan. *Sociální psychologie*. Vyd. 2., rozš. a přeprac. Praha: Academia, 2009. 498 s. ISBN 978-80-200-1679-9.
18. NEUBAUER, Karel a Tereza SKÁKALOVÁ. *Poruchy komunikace u dospělých a stárnoucích osob*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2015. 229 s. ISBN 978-80-7435-640-7.
19. NEUBAUER, Karel. *Logopedie a surdologopedie: učební text pro základní kurz*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2014. 163 s. ISBN 978-80-7435-500-4.
20. NOVOTNÁ, Lenka, Miloslava HŘÍCHOVÁ a Jana MIŇHOVÁ. *Vývojová psychologie*. 3. vyd. Plzeň: Západočeská univerzita, 2004. 82 s. ISBN 9788070432815.
21. PARENT, Richard. *Jak žít s koktavostí*. Vyd. 1. české. Praha: Grada, 1998. Psychologie pro každého. 42 s. ISBN 80-7169-637-4.
22. PEUTELSCHMIEDOVÁ, Alžběta. *Aktuální problémy balbutiologie*. Olomouc: Vydavatelství Univerzity Palackého, 2000. 90 s. ISBN 80-244-0050-2.
23. PEUTELSCHMIEDOVÁ, Alžběta. *Etiologie a terapie koktavosti*. Olomouc: Vydavatelství Univerzity Palackého, 1994. 117 s. ISBN 80-7067-346-x.
24. PIPEKOVÁ, Jarmila, ed. *Kapitoly ze speciální pedagogiky*. 2., rozš. a přeprac. vyd. Brno: Paido, 2006. 404 s. ISBN 80-7315-1200.
25. ŘÍČAN, Pavel. *Cesta životem: [vývojová psychologie] : přepracované vydání*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2004. 390 s. ISBN 80-7367-124-7.
26. SKORUNKOVÁ, Radka. *Úvod do vývojové psychologie*. Vyd. 3. Hradec Králové: Gaudeamus, 2008. 69 s. ISBN 978-80-7041-490-3.

27. SLOWÍK, Josef. *Komunikace s lidmi s postižením*. Praha: Portál, 2010. 155 s. ISBN 978-80-7367-691-9.
28. ŠKODOVÁ, Eva a Ivan JEDLIČKA. *Klinická logopedie*. Praha: Portál, 2003. 615 s. ISBN 80-7178-546-6.
29. ŠVAŘÍČEK, Roman a Klára ŠEĐOVÁ. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2007. 377 s. ISBN 978-80-7367-313-0.
30. VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie: dětství, dospělost, stáří*. Praha: Portál, 2000. 522 s. ISBN 80-7178-308-0.
31. VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie II.: dospělost a stáří*. Praha: Karolinum, 2007. 461 s. ISBN 978-80-246-1318-5.
32. VÁGNEROVÁ, Marie a Zuzana HADJ-MOUSSOVÁ. *Psychologie handicapu*. Vyd. 2. opr. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2003. 230 s. ISBN 80-7083-763-2.

SEZNAM PŘÍLOH

Tabulka číslo 1: Nepříjemné zážitky	59
Tabulka číslo 2: Pomoc a přátelství.....	61
Tabulka číslo 3: Partnerský život	65
Tabulka číslo 4: Okolí a nejbližší	68
Tabulka číslo 5: Kariéra.....	74
Tabulka číslo 6: Míra spokojenosti.....	77
Tabulka číslo 7: Kdybych nebyl balbutik	81

Příloha č. 1. Polostrukturovaný rozhovor

Vzdělávání

- 1) Do jaké míry ovlivnil balbuties tvůj výběr vzdělání?
- 2) Jak se k tobě chovali spolužáci?
- 3) Jak se k tobě chovali učitelé?
- 4) Bral na tebe někdo ve škole ohled?
- 5) Měl jsi hodně kamarádů ve škole?
- 6) Jaké byly tvé pocity při výstupu před třídou? (ústní zkouška, prezentace)

Partnerský život

- 1) Jaké jsou tvé pocity při navození kontaktu s druhým pohlavím?
- 2) Jaké jsou reakce okolí na tvou koktavost?
- 3) Do jaké míry tě koktavost omezuje v navozování vztahu?
- 4) Jak reagují tví nejbližší na tvou koktavost?
- 5) Byl jsi někdy odmítnut kvůli své řečové vadě?
- 6) Bojíš se, že by i tvé děti mohly mít balbuties?

Profesní život

- 1) Jaký byl tvůj pohovor?
- 2) Jsi spokojen v zaměstnání?
- 3) Jak moc ovlivnila koktavost tvou volbu práce?
- 4) Jak reagují tví spolupracovníci na tvou koktavost?
- 5) Máš možnost postupu v zaměstnání?
- 6) Omezuje tě tvá koktavost v zaměstnání?

Koktavost vs. Nekoktavost

- 1) S čím máš v běžném životě největší problémy?
- 2) Jak by se tvůj život změnil, kdyby si nebyl balbutik?
- 3) Kdy jsi přišel na to, že ti koktavost znepříjemňuje život (zdali vůbec)?
- 4) Našel by sis jinou práci, kdyby si nebyl balbutik?
- 5) Chodil bys více do společnosti?
- 6) Vybral by sis jiný směr vzdělávání bez koktavosti?

Příloha č. 2. Přepis jednotlivých rozhovorů

Respondent 1: Muž A., 29 let

Vzdělávání

1) Do jaké míry ovlivnil balbuties tvůj výběr vzdělání?

Nijak vůbec, já jsem chodil nejdřív na gympl (v 9. Třídě propadl). Dopadlo to dobře naštěstí, řekli mi, ale že mě nechaj, že projdu, abych nemusel opakovat. V té době mě už dost bavily ty počítače, tak jsem šel na školu, která se tím zabývá. Takže si myslím, že mě to nijak neovlivnilo.

2) Jak se k tobě chovali spolužáci?

*Tam to bylo slabší na základce, děti umí být zlý a upřímný, víc než dospělý, takže prostě tam občas posměšek byl, ale pak na střední na gymplu, tam to bylo v pohodě, tam víceméně měli všichni po pubertě, tak tam to bylo dobrý. A myslíš si, že tě na té základní škole šikanovali? Kvůli koktavosti určitě ne, neměl jsem s tím extra velké problémy, jen posměšky- je on se zakoktal, nebo tak něco. **Takže žádná šikana ani fyzická ani psychická?** Ne to rozhodně ne.*

3) Jak se k tobě chovali učitelé?

Já si myslím, že to nevnímali, že to přehlíželi, no chovali se, jako kdybych nekoktal, jako neměly žádné posměšky nebo tak.

4) Bral na tebe někdo ve škole ohled?

Trošku na mě ohled dávali, asi chápali, že mi to není moc příjemný, což mi samozřejmě nebylo, když máš číst před třiceti lidma, tak tam koktáš jako retard, tak to na sebevědomí moc nepřidá.

5) Měl jsi hodně kamarádů ve škole?

Jo měl, to bylo v pohodě, s tím jsem neměl problémy.

6) Jaké byly tvé pocity při výstupu před třídou? (ústní zkouška, prezentace)

Při zkoušení to bylo docela v pohodě, jak asi víš, tak každej balbutik má určitý slova a postupy, kterým se vyhejbá a který naopak používá, aby právě moc nekoktal. Horší je to právě, jak říkáš, když máš básničku, tak máš danej text a ten musíš přečíst a hodně často jsou tam právě ty slova nebo souvětí, který víš, že ti dělaj hroznej problém a to je pak dost blbý. Jednak máš trému z toho vystupovat před lidma a pak máš trému z tohohle koktání, je to takový, že se to nasčítá.

*U balbutiků například u zpívání nedochází ke koktání, jak je to u tebe? U zpívání je to v pohodě, s tím jsem neměl problém, z nějakého důvodu se to neprojevuje, ale při přednesu té básničky se to, ale projevilo dost a to jsem nesnášel, nervozita tam byla, stažené hrdl. **Bál si se, že se ti ostatní budou smát? Jak ses u toho cítil, proč si se tak bál?** Styděl jsem se, bál jsem se, že mě budou ostatní považovat za mentála.*

Partnerský život

1) Jaké jsou tvé pocity při navození kontaktu s druhým pohlavím?

*Nestydím se na ní promluvit, u mě je to rozdělený, tak, že záleží, co bych jí měl říct, třeba když je to kolegyně v práci a já od ní chci něco pracovního, tak mi to nevadí. v tom není rozdíl mezi ženou a mužem, ale třeba kdybych jí chtěl někam pozvat, tak to by bylo slabší trošku, ale kdybych jí třeba znal dýl, tak s tím bych pak neměl problém, ale kdybych byl třeba na diskotéce nebo v baru a tu holku bych neznal a měl bych k ní prostě přijít a třeba se jí zeptat na telefon nebo něco takového, jí prostě sbalit, tak to bych byl v prdeli, to bych nedal, to bych byl tak nervózní, že bych nebyl jí říct jednu větu. **A zkoušel si jít někdy v tom baru za nějakou dívkou a oslovit ji?** Ne nezkoušel jsem to právě, balím spíše někoho koho znám déle, takže v podstatě kamarádky.*

2) Jaké jsou reakce okolí na tvou koktavost?

Jako nijak si toho nevšímám, je mi jedno, jak na mě cizí lidé reagují, ale nepotkal jsem se s nějakou extra kritikou nebo tak.

3) Do jaké míry tě koktavost omezuje v navozování vztahu?

Omezuje mě dost, hlavně v navozování vztahů, nedokáži s ní navodit ten první kontakt, prostě za ní nepřijdu a nezačnu se s ní normálně bavit.

4) Jak reagují tví nejbližší na tvou koktavost?

*Když jsem byl malej, tak jsem chodil na logopedii, jako každej kdo koktal, tam jsem teda chodil s tátou, rodiče jako starost měly, ale když viděly, že mi to moc nepomáhá, tak jsme s tím nějak přestali. A teď v tý dospělosti, více méně ty příbuzní se semnou o tom nebaví, berou to jako součást mé osoby a tak to prostě je. Akorát třeba matka, když mi to fakt někdy dost nejde, tak mi řekne, ať zpomalím anebo ať se nadechnu, ať mi to jde líp. **Takže tě na to jakože upozorňuje?** Občas jo, to je málokdy, ona je zvyklá, za těch 29 let, **Jak se s tím tvoje rodiče vypořádaly, že***

***koktáš?** Jakože naši to braly tak, že jsem zdravěj, ale jen koktám, jakože nikdy nevyjadřovaly nějakou lítost, nebo tak něco, nijak na mě netlačily, abych se zlepšoval. Jako upřímně my jsme se o tom nikdy ani moc nebavili, prostě to braly jako, kdybych neměl pět prstů, ale jenom čtyři, prostě to tak už je oni to nezměňj a já taky ne.*

5) Byl jsi někdy odmítnut kvůli tvé řečové vadě?

Možný to je, ale nikdy mi to neřekla do obličeje, když se bavím s někým koho neznám, tak nějak podvědomě mluvím trošku líp, než když se mám bavit s člověkem, kterýho znám. Nejhorší je to s matkou, mám třeba větu o pěti slovech a nejsem schopnej říct dvě nebo tři slova souvisle, vždy je mezi tím pauza, protože prostě jí znám, takže si prostě nedávám pozor. Ale třeba když jdu na poštu, na úřady, kde jsou lidi, které jsem nikdy neviděl, tak tam většinou problém tak moc nemám, to mám i výhodu trošku.

6) Bojíš se, že by i tvé děti mohly mít balbuties?

*Toho se bojím, protože já jsem se pak dozvěděl, dokonce nedávno, že můj otec s tím taky měl problémy trošku, ale jen v dětství a v dospělosti se toho nějak zbavil, prostě se stává u balbutiků dost často, že během dospívání nebo v dospělosti, že jim to zmizí, alespoň částečně, u mě bohužel ne. U mě se to nestalo, ale tím, že to měl můj táta, ale počkej, dokonce to měla i moje sestra, ale asi taky asi jen v dětství, no každopádně mám pocit, že je to dědičný trošku, takže kdybych pak měl já děti, tak si myslím, že by asi měli tenhle problém. A jak **bys na to reagoval?** O tom jsem nepřemýšlel, u mě je to trošku extrémní, já se totiž už předběžně rozhodl, že bych děti nechtěl a hodně k tomu přispívá právě tenhle strach, že by to měli jako já nebo dokonce ještě horší, je to dost částečně důvod, proč nechci mít děti, možná trošku sobecký, ale kdo ví, co se stane.*

Profesní život

1) Jaký byl tvůj pohovor?

Pohovory s tím mám už problém, protože tam většinou sedí více lidí, ono čím více lidí mě poslouchá, tím větší mám problém, ale to je myslím standardní u balbutiků, to je normální, nejlepší je jeden člověk a ideální je pokud ho nevidím ani, to je nejlepší situace. Takže pohovory tam to bývá trošku problém a myslím si, že i to, že možná i kvůli tomu jsem nedostal nějakou práci, ale to se nedovím, ale

možný to je. A jaký **byl pohovor na tvou nejnovější práci, co teď děláš?** No tam právě byli dva lidi a měl jsem s tím trošku problémy a myslím si, že i šéfová na tom pohovoru, že na ní bylo vidět, že se jí trošku nelíbí, že nejsem tak komunikativní, jako normální člověk v uvozovkách, ale vzali mě. A zkoušel **si i jiné práce, kromě IT, brigády?** Na brigády jsem vůbec nechodil, já jsem ani nechtěl chodit, po střední jsem scháněl práci 10 měsíců, než jsem tedy sehnal konečně. Byl jsem asi na 8mi pohovorech, ale těžko říct, jestli mě nevzali kvůli té koktavosti, nebo že jsem neměl praxi, to ti neřeknou no. A vlastně mimo IT, vlastně první tři měsíce jsem dělal v dílně, tam jsem různě vrtal, řezal, což mě strašně sralo a pak jsem právě našel práci v IT, tam už teda nedělám a to bylo v Pardubicích, takže daleko docela. A kolik **si teda vystřídal zaměstnání?** Celkem teda čtyři a teď jsem půl roku v nové práci a předtím jsem dělal tři tejdny u pásu, což jsem pak vzdal, kvůli tomu, ne že by to bylo těžký, což bylo, ale já jsem tam dělal na pásu nějaký čerpadla a dělaly tam semnou převážně ženský a ony prostě jak zjistily a viděly, jak nejsem schopnej říct svůj názor, tak si na mě vybíjely svou zlost a dobíraly si mě, ale nevím, jestli kvůli koktání nebo kvůli chování, je to nepříjemný.

2) **Jsi spokojený v zaměstnání?**

Až na máho kolegu jo, ale to nesouvisí s koktáním.

3) **Jak moc ovlivnila koktavost tvou volbu práce?**

Neovlivnila mě, už od střední mě ty počítače bavily, jinak bych si stejně nevybral.

4) **Jak reagují tví spolupracovníci?**

*No více méně nijak, žádné poznámky, berou mě jako rovnocenného, ale teď jak jsme byli na večírku před Vánoce, tak jsem se lidem zmínil, že mám s tímto problémy a jako tam jedna ženská, že si toho ani nevšimla, pak další řekla, že jí to nevadí a pak jedna tam řekla, jo všimla jsem, že s tím máš problém, ale je to v pohodě, jsou horší věci než tady to. A umíš **nějaký cizí jazyky?** Plynule anglicky, angličtina má pro mě takovou výhodu, že není tak tvrdá jako čeština, tam je to lepší, když mluvím anglicky, to si myslím, že mi jde líp než ta čeština.*

5) **Máš možnost postupu v zaměstnání?**

Bohužel nemám, je to středně malá firma, to bych musel pracovat v Německu, jsme tu dva ajtáci a jeden bude odcházet, takže zůstanu sám.

6) Omezuje tě tvá koktavost v zaměstnání?

Určitě, když dělám toho ajťáka, tak mojí náplní práce je i komunikace s externími firmami, což znamená volat na nějaké zákaznické podpory. Takže tam v tom problém trošku je, balbutici mají problém s tím voláním. Ale teď jak jsem v téhle práci, tak mě okolnosti donutily, abych tam volal, a už nemám ten strach tam zavolat. To většina balbutiků má strach si někam zavolat o něco požádat, ale jak jsem byl donucen tou prací, tak jsem to překonal, to je dobrý no, stejně pořád se mi zdá, že když si takhle s někým volám a já jim chci ještě něco říct a oni už říkají pomalu, dík čau, a já chci přitom ještě něco říct, jestli mě utínaj kvůli tomu že nemají čas kvůli práci a nebo že semnou nechtějí už mluvit, to nevím, těžko říct, ale neberu si to, jako bych z toho měl trauma, to rozhodně ne, nebo že bych z toho nespal, že si semnou lidi nechtějí povídat kvůli mému handicapu, to naštěstí hážu za hlavu.

Koktavost vs. Nekoktavost

1) S čím máš v běžném životě největší problémy?

Myslím si, že největší problém je, když si mám něco koupit u stánku, párek v rohlíku a za mnou je fronta lidí. Když tam jsem sám tak je to dobrý, fronta je nejhorší, je to stejný jako kdybych mluvil před třídou, čím více lidí, tím je to horší, i to telefonování mám horší, je to boj, ale dá se to.

2) Jak by se tvůj život změnil, kdyby si nebyl balbutik?

Myslím si, že jo, já vlastně tím jak koktám, tak třeba když jdeme celá parta na oběd pět šest u stolu, tak pro mě je to problém, mluvit před nima. Je to více lidí a často se mi stává, že mně napadne něco vtipného nějaká poznámka, ale vím, že by ta poznámka obsahovala nějakou tu slabiku slovo, u kterého bych se zakoktal, takže celou tu poznámku vůbec neřeknu. Takže já si myslím, že kdybych mluvil normálně, tak bych byl i pro okolí vtipnější, taky si myslím, že bych měl i ženskou a pak možná i ty děti, je to možný, takhle jsem bez ženský.

3) Kdy jsi přišel na to, že ti koktavost znepříjemňuje život (zdali vůbec)?

Na základce, tam asi jo, když pak slyšíš občas nějaký posměšek, tak si to uvědomíš asi víc. Já to měl složitější v pubertě, do puberty jsem byl celkem extrovert, ale pak jsem se zamiloval do kámošky, když mi bylo 17 a ona neměla zájem, já jak jsem byl v té pubertě pořád, tak jsem se do sebe úplně uzavřel.

Dokonce jsem ztratil kamarády, dokonce i spolužák, který seděl vedle mě v lavici, tak si odsednul, protože jsem se s ním nebavil, úplně mi přeskočilo a mýval jsem i dny, kdy jsem za den řekl třeba 10 slov, a většina byla ano ne, možná to bylo na psychiatra. Pak jsem se z toho dostal a pak jsem se začal rozmlouvat nějak, ale stejně si myslím, že se to už nikdy nevrátilo k tomu původnímu stavu, takže vlastně i takhle mě koktání takhle poznamenalo.

4) Našel by sis jinou práci, kdyby si nebyl balbutik?

Tak rozhodně, třeba bych mohl dělat obchodního zástupce, kterej je člověk, který musí být komunikativní a jedná s lidma velmi často, na takovou pozici bych se třeba ani nehlásil, když bych třeba platově ohodnoceno lépe, ale kvůli tomu že vím, že by mě ta práce takhle ubíjela, tak se k tomu nehlásím vůbec.

5) Chodil by si více do společnosti?

Já jsem takovej introvert, možná jo, moje introvertství je spojeno s koktavostí, jako je možný, že bych víc mluvil s těma lidma a připadal bych jim zábavnější a chodil bych více do společnosti.

6) Vybral by sis jiný směr vzdělávání bez koktavosti?

Stejnak bych si vybral ty počítače. A na vysokou školu by si šel? Já jsem na vejšku nešel, ne že bych koktal, ale že školu nesnáším, vadí mi, že se učím něco, co mi k ničemu nebude, nenáviděl jsem to, byl jsem rád, když jsem dokončil maturitu, což znamená, že budu mít nižší plat, ale smířil jsem se s tím.

Respondent č. 2: Žena M., 27 let

Vzdělávání

1) Do jaké míry ovlivnil balbuties tvůj výběr vzdělání?

Nijak, tehdy jsem nevěděla, čím chci být. Tak jsem se přihlásila na SZŠ Prostějov. Rozhodla jsem se podle toho, co mě baví. Tam jsem vydržela rok. Neudělala jsem opravy z dvou předmětů, ale to bylo spíš na základě (ne)vědění. Tak jsem se musela někam přihlásit. A skončila jsem v Šumperku na oboru Agropodnikatel. Tam jsem skončila po několika měsících. Přestoupila jsem do Olomouce na kuchaře, kterého jsem konečně dodělala. Nastoupila jsem na nadstavbu podnikání, úspěšně zakončeno maturou.

2) Jak se k tobě chovali spolužáci?

*Na zdrávce to byl mazec. Chodila jsem na "kockák", **Co je to ten kockák?** To je logopedická škola, kam jsem chodila a tak jsem hned pocítila rozdíl. Měli jsme tam 4 kluky, šikanovali mě jen 3. **Jak tě šikanovali?** Nadávali mi, dělali si srandu z mého kockání a mrkání a taky jsem byla celkem oplácaná, tak i z toho si dělali srandu. Zbytek 28 holek v pohodě. Většina si mě nevšímalá, ale tak ze pět kamarádek se našlo. Šikana pokračovala na zemědělce. Tam jsem měla 3 kamarádky a zbytek mi "zpříjemňoval" každý den. Já mám ke kockání i mrkání. Co týden jsem byla u školního poradce. Tři kluky kvůli tomu vyhodili. Nakonec jsem v půlce ledna odešla já. Na kuchaři jsem byla "doma", je to škola pro neslyšící. Tam jsem měla problém zapadnout, kvůli minulosti, měla jsem problém s důvěrou. Třídní učitelce jsem začala věřit snad po půl roce.*

3) Jak se k tobě chovali učitelé?

*Učitelé na zdrávce byli super. Třídní mi připadal, jako že mi háže klacky pod nohy. **Co ti dělal ten učitel?** Dusil mě při zkoušení, když viděl, že nic nevím. Choval se tak, že jsem nenašla k němu důvěru, cokoliv mu říct.*

4) Bral na tebe někdo ve škole ohled?

Na zdrávce i na zemědělce mě brali jako ostatní. Takže když jsem měla být ústně, tak ústně. A na tom kuchaři a následně matuře se dalo domluvit, ale někdy jsem být ústně musela.

5) Měl jsi hodně kamarádů ve škole?

Vždycky jsem měla alespoň jednu kamarádku. Hodně záleželo na tom, v jaké jsem byla škole, na jedné jsem se setkala s šikanou a na druhé mě ostatní chápali.

6) Jaké byly tvé pocity při výstupu před třídou? (ústní zkouška, prezentace)

Před výstupem u tabule nebo v lavici jsem byla nervózní, i když jsem uměla látku. A tím víc jsem koktala.

Partnerský život

1) Jaké jsou tvé pocity při navození kontaktu s druhým pohlavím?

Já tomu nechávám volný průběh. Jestli ten chlap bude normální, tak ho bude zajímat, jaká jsem a ne že koktám.

2) Jaké jsou reakce okolí na tvou koktavost?

Lidi mají potřebu mě doplňovat, když nerozumí slovům, která řeknu.

3) Do jaké míry tě koktavost omezuje v navozování vztahu?

První kontakt nechávám na muži.

4) Jak reagují tví nejbližší na tvou koktavost?

*Já mám koktavost jako drobný epileptický záchvat. Křeč v krku. **Jak tvou koktavost berou vaši? Mamka a tat'ka?** Máma mi pomáhá ve všem do teď. Otec mě bral za postiženou a časem si začal vyzvedávat jen bráchu. Dává to za vinu mámě s důvodem, že mi málo četla.*

5) Byl jsi někdy odmítnut kvůli tvé řečové vadě?

*Jo, od té doby to nechávám na chlapech. **Co se stalo?** Dřív mi dlouho trvalo, než něco řeknu, přestalo ho to bavit, čekat. Odmlčel se.*

6) Bojíš se, že by i tvé děti mohly mít balbuties?

Dceru mám. Už v těhotenství jsem se postarala o klidnou psychiku a průběh. Proto ji nemá. Moje máma to tak neměla, proto jsem balbutik.

Profesní život

1) Jaký byl tvůj pohovor?

Pohovory, nikde jsem se neuchytila. Byla jsem třeba i rok na pracáku. Bývala jsem nervózní, protože jsem práci potřebovala, kvůli dceři. Teď pracuju 3/4 roku pro poštu. Tam mě vzali hned. Vysvětlili mi podmínky, vyplnila jsem dotazník a do 30 minut jsem byla zaměstnancem pošty.

2) Jsi spokojený v zaměstnání?

Jsem spokojená. Je tam dobrý kolektiv a vedení je bezva. Teď mi dovolili skoro měsíční, volno. Mám to totiž brigádně. Ale kdysi jsem pracovala ve školní

jídelně a po 3 měsících mě vyhodili. Měla jsem tam i malý záchvat. Přišlo mi, že se po mně vedoucí hodně vozí.

3) Jak moc ovlivnila koktavost tvou volbu práce?

Nemohla jsem dělat vše, co podle vzdělání dělat můžu a ani mimo. Pak mi přiznali částečný invalidní důchod, tak to začlo být trochu jednodušší. Musela jsem vzít, co bylo. Takže hlavně úklidy. Uklízela jsem ve 2 firmách a u známého jsem uklízela brigádně. Pokladní, prodavačky to určitě nešlo. Dřív mi trvalo říct „dobrý den“ zhruba 5-10 minut.

4) Jak reagují tví spolupracovníci?

Jsem v lepším kolektivu. Teď už tolik nekotám nebo trpělivě čekají, co ze mě vyleze.

5) Máš možnost postupu v zaměstnání?

Ano, mám. Na poště se bere schopnost pracovníka. Dostala jsem návrh na HPP, který jsem odmítla, protože dělám masérské kurzy a chci v nich podnikat, snad ještě letos. A nechci přijít o flexibilitu.

6) Omezuje tě tvá koktavost v zaměstnání?

Koktavost hodně omezuje v získání nějakého zaměstnání. A když už nějaké je, tak s tím musí zaměstnavatel počítat. Na poštu berou skoro každého a v terénu na mě promluví málo kdo.

Koktavost vs. Nekoktavost

1) S čím máš v běžném životě největší problémy?

Tak momentálně jsem bez partnera. Víc asi nic. A co třeba nákup, telefonování, běžné věci? Nákupy byli hrozný. Byly časy, když jsem zůstala v křehci, když jsem chtěla říct dobrý den, a když už prodavačka řekla nashledanou, tak to ze mě vyjelo. Teď už to je dobrý. S telefonem jsem měla taky problém a i se zvonky u dveří, kde se ti prvně někdo ozve a pak ti otevře. Třeba když jsem zvonila na kamaráda a on to zvedl, tak jsem se nemohla vymáčkout. Několikrát se stalo, že jsem zvonila 2x nebo víckrát. Pak si na to zvykl. A pomáhala jsem si nezdvůřáckým: no, eehm, eee, atd. Věnuju se nyní reiki, tak už to ovládám líp a život mi to už moc nekomplikuje. Ale na pokladně nebo asistentku dělat stále nemůžu.

2) Jak by se tvůj život změnil, kdyby si nebyl balbutik?

Můj otec mě měl za postiženou, takže mě nechtěl vídat. Takže v tomto směru by to bylo naopak. Nepotkala bych lidi, které jsem potkala. Toho by byla škoda.

3) Kdy jsi přišel na to, že ti kockavost znepříjemňuje život (zdali vůbec)?

Když mi došlo, že mnou táta, kvůli tomu opovrhne. Cca 7-9 let.

4) Našel by sis jinou práci, kdyby si nebyl balbutik?

No, má kockavost souvisí s epilepsií, takže tady by se toho tolik nezměnilo. Vím jednu věc. Bud' budu dělat na poště a bydlet u mámy nebo budu svým pánem a budu dělat masáže.

5) Chodil by si více do společnosti?

Nechodila. Nestihám to. Od rána do 17 h na poště, pak jedu pro dceru a jedeme domů. Ted' úkoly a učení, večere a je 20 h v nejlepším případě. To si v létě třeba někam vyjedem atd.

6) Vybral by sis jiný směr vzdělávání bez kockavosti?

Nevím. Nevěděla jsem, co chci dělat a na co mám. Ted' si myslím, že jsem se našla. Čínské masáže a dálkově studuju čínskou medicínu.

Respondent č. 3: Muž V., 30 let

Vzdělávání

1) Do jaké míry ovlivnil balbuties tvůj výběr vzdělání?

*U mě je to takové specifické, protože s tou poruchou plynulosti řeči, jsem se setkal, až na střední škole, přibližně ve druhém ročníku na gymnáziu. Studoval jsem gymnázium zaměřené na jazyky, které mě vždy bavily, a chtěl jsem se jim věnovat následně při dalším studiu. Jak přišla ta porucha řeči, tak jsem se stáhnul dost do sebe, přitom jsem byl dost introvertní, ale pak jsem si řekl, že si vyberu právnickou fakultu, že to byl vždy můj sen si hrát na chytrého nebo si dělat z lidí srandu, ještě jsem přemýšlel nad diplomací, ale to se s tím nevylučuje pak. Bohužel jsem se pak jazykům víc nevěnoval, i když mi šly a měl jsem na ně talent. **Koktavost si teda získal na střední? Kdy a jak?** Koktavost mi vznikla v 11 až 12 letech v souvislosti s rodinnými problémy, když se cca po půl roce vyřešily, samo to nějak odeznělo, to období si nepamatuji, jen vím, že jsem jezdil na logopedii. Na střední škole se mi ty potíže vrátily a trvají doteď. Víím, ale že jakoukoliv narážku na mou osobu, nemusela to být jen řeč, jsem si vždycky bral příliš prudce a osobně, což mohlo můj stav zhoršit.*

2) Jak se k tobě chovali spolužáci?

Když jsem byl na gymnáziu, tak tam bylo spoustu holek a nepřišlo by mi, že by se ke mně chovaly nějak ošklivě, ale občas měl někdo nějakou poznámku nebo se mi smál, ale tak jen minimálně, ale co vím, takže když to byl někdo cizí, tak jsem si to bral strašně osobně, jako útok na mě.

3) Jak se k tobě chovali učitelé?

Jako když jsem byl na gymnáziu, bylo nás ve třídě hodně, tak jsem neměl prostor se vyjádřit, a co třeba vím, že když jsem měl něco číst, tak mě učitelé záměrně vynechávali, tak jsem si toho všimnul nebo že mě tolik nezkoušeli. Často jsem si myslel, že mě učitelé přehlídí.

4) Bral na tebe někdo ve škole ohled?

Přišlo mi, že jsem ani žádný ohled nijak extra nepotřeboval, ale co jsem asi hodně podcenil, bylo, že jsem s poruchou plynulosti řeči, začal něco dělat, třeba až v roce v roce a půl, jak se to poprvé objevilo. To už bylo složitější na tom pracovat.

5) Měl jsi hodně kamarádů ve škole?

Přišlo mi, že jsem ve škole měl hodně kamarádů, i když jsem byl dost tichý, tak mě měli rádi, tichý ale fajn tichý a zábavný.

6) Jaké byly tvé pocity při výstupu před třídou? (ústní zkouška, prezentace)

Při prezentacích nebo při zkoušení jsem takové potíže neměl, a když se mě někdo zeptal, tak jsem prostě normálně odpověděl. Před třídou jsem problémy neměl, ale u maturity mi to přišlo dost děsné, jakože před tou autoritou, nebo že jsem podcenil přípravu, nebo že tam byli cizí lidé, ale z toho jsem měl trauma docela dlouho, protože jsem si říkal, že jsem se dostal na vejšku a že budu mít každý půl rok ústní zkoušky a jak to vlastně zvládnu a měl jsem takové obavy o budoucnost a žil jsem v takové nejistotě.

Partnerský život

1) Jaké jsou tvé pocity při navození kontaktu s druhým pohlavím?

To je takovej challenge, jako jsem introvertní, možná jsem se víc styděl, na střední jsem se holkám i líbil a na VŠ jsem byl oblíbenej, nijak jsem si toho nevšímal. Užíval jsem si bezstarostný studentský život, nijak jsem na výšce nehledal vážný vztah, i když byla možnost. Po vysoké jsem se odstěhoval do Prahy a začal jsem si všímat, že moji přátele jsou všichni zadaní a mají už rodinu, tak jsem se cítil být osamocený, tak jsem začal hledat více. Dlouho mi trvalo, než jsem někoho našel a byl jsem i na seznamkách, kde jsem potkal hodně zajímavých slečen. Teď jsem našel jednu a je to jiné, je to plně upřímnosti a důvěry. Nejsem, ale moc zvyklý na vztah s druhým pohlavím.

2) Jaké jsou reakce okolí na tvou koktavost?

Je to úplně jedno co se komu honí v hlavě, uvědomil jsem si to až teď.

3) Do jaké míry tě koktavost omezuje v navozování vztahu?

Dával jsem té svoji řeči velkou váhu, ale nakonec už teď není tak hrozná a nemá smysl ji řešit, jinak mě to hlavně omezuje na to sebevědomí, které je důležité při navazování vztahů.

4) Jak reagují tví nejbližší na tvou koktavost?

Snaží se mě podpořit v těžkých situacích a moje koktavost je hodně ovlivněna psychicky.

5) Byl jsi někdy odmítnut kvůli tvé řečové vadě?

Jako stalo se mi, že se na mě dívala, jakože co to říkám, nebo že šla na záchod a pak už se nevrátila, to mi fakt dost vadilo.

6) Bojíte se, že by i tvoje děti mohly mít balbuties?

Co jsem tak sledoval, tak ani nevím, do jaké míry ovlivňuje dědičnost kóktavost, ale nijak extra se nebojím.

Profesní život

1) Jaký byl tvůj pohovor?

Měl jsem hodně pohovorů už během studia a dost jsem se na to připravoval, což paradoxně vedlo k horší řeči, po škole jsem dál chodil na pohovory a už to ze mě začalo opadat ten stres, odmítnutí kvůli nedostatku praxi, ne kvůli kóktavosti.

2) Jsi spokojený v zaměstnání?

Jsem nyní nadšený ze svého zaměstnání, jsem v práci půl roku a jsem právník, pořád se dozvídám něco nového, je to super.

3) Jak moc ovlivnila kóktavost tvou volbu práce?

Nijak mě neovlivnila, ale vybíral jsem si práci, kde nemusím moc mluvit, ale pak jsem si uvědomil, že dlouhodobě nebudu spokojen s takovou prací, tak jsem to změnil.

4) Jak reagují tví spolupracovníci?

Moc se o tom nezmiňují, všiml jsem si, že mě chtějí podpořit, počkají, nechají mě domluvit.

5) Máš možnost postupu v zaměstnání?

Možností je určitě dost, ale záleží to na mé motivaci a vůli se dál vzdělávat, vidím hodně výzev a vidím nějaké díry v naší společnosti, tak bych se tomu rád věnoval.

6) Omezuje tě tvá kóktavost v zaměstnání?

Nějak mě to omezuje, ale když se budu něčemu vyhýbat, tak tím nic nevyřeším.

Kóktavost vs. Nekóktavost

1) S čím máš v běžném životě největší problémy?

Měl jsem problém jen dojít na nákup, zavolat, zeptat se na cestu kolemjdoucích, nyní to beru vše jako výzvu, mám je rád a rád překonávám i sám sebe.

2) Jak by se tvůj život změnil, kdyby si nebyl balbutik?

Paradoxně si myslím, že je to přínos, jsem více empatický a na život pohlížím i jinak, bez té poruchy bych byl určitě namyšlený a to by se mi nelíbilo.

3) Kdy jsi přišel na to, že tě koktavost znepříjemňuje život (zdali vůbec)?

V práci, kde jsem měl neúspěchy a u té maturity.

4) Našel by sis jinou práci, kdyby si nebyl balbutik?

Myslím, že ne, záměrně jsem si vybral právnickou fakultu, kde tu řeč musím hodně používat a dřív jsem ještě myslel na medicínu, ale pak jsem zjistil, že mám strach z krve.

5) Chodil bys více do společnosti?

Dříve jsem nechodil do společnosti skoro vůbec a nyní jsem pořád venku, je to občas dost vyčerpávající, pořád bojují se svou introvertní povahou.

6) Vybral by sis jiný směr vzdělávání bez koktavosti?

Určitě ne, pokud tak bych to neházel na koktavost, spíš by se jednalo o charakter oboru.

Respondent č. 4: Muž P., 26 let

Vzdělávání

1) Do jaké míry ovlivnil balbuties tvůj výběr vzdělání?

No jako já jsem vždycky měl blíž k tomu elektu, elektronice, součástkám, vědě, vždy jsem věděl, že jdu tam, kam jsem chtěl, takže mě to nijak neovlivnilo.

2) Jak se k tobě chovali spolužáci?

*V 1. třídě jsem byl na základní škole na logopedické škole, kde byla malá třída v Olomouci, tam to bylo fajn v pořádku, tam jsem byl aji ve druhé třídě, tam jsem měl krásný známky. Ředitel mi řekl, že mam zkusit jít na normální školu, že mám známky v pořádku a že mi to jde, ať tam prostě jdu, na nějakou normální školu. Šel jsem teda na jednu základní největší nejznámější školu v Olomouci a tam začala šikana a posměšky a tam jsem vydržel jen dva roky 3 a 4. třídu. Tam mě teda šikanoval jeden a to dost, tak to pak řešily moje rodiče s jeho, i ředitel, kluk pak navštěvoval i psychologa. A jak **tě ten kluk šikanoval?** Šikanoval mě i psychicky i fyzicky, že mě i mlátil. Na začátku 5. Třídy jsem zase šel na jinou školu na logopedickou, ale ne tam jak předtím, ale na sv. Kopeček v Olomouci, tam jsem byl od 5 třídy do deváté a tam ta šikana ohledně koptavosti, tam to bylo lehce. Ta škola byla smíšená nejen s vadama řeči, ale i s dyslektikama, ti kteří mají problémy s učivem a tam byl jeden žák, kterej se mně smál, ale to bylo jen ze začátku. Pak to bylo fajn, on dostal od kantorů přes ruce a pak byl hodnej a pak už nic. Na střední škole se studentama taky byly problémy, ale ne tak velké, protože jsme byli už skoro dospělí a tam to přetrvávalo až do konce 4. Ročníku, ale to bylo jen lehce, nějaké posměšky a to jsem v klidu zvládal, nic šikanistickýho, já to mám, jakože furt i v práci, sem tam.*

3) Jak se k tobě chovali učitelé?

Na té normální škole tam to bylo hroší v tom, že moje třídní učitelka si na mě zasedla, nechápala proč, jako nemůžu prostě odrecitovat báseň, dostával jsem špatné známky z češtiny, tak jsem šel teda pryč. Na střední škole to bylo vše v pořádku, tam s náma komunikovali jako s dospělými, tam to bylo takové profesionálnější.

4) Bral na tebe někdo ve škole ohled?

V logopedické škole na mě brali ohled, na normální škole, skrz tu dyslexii, jsem měl ohled i se známkováním. Jsem takovej pomalejší, nejsem tak dobrej jak ostatní, měl jsem tam problém jen s tou svojí třídou.

5) Měl jsi hodně kamarádů ve škole?

*Když nepočítám tu normální školu, tak jsem měl dost kámošů. A na **té běžné škole se s tebou někdo kamarádil?** No ani ne, to byla velká třída přes 30 žáků a oni už spolu chodili od začátku, tak se znali, a já jsem k nim přišel a to bylo, jakože nejhorší.*

6) Jaké byly tvé pocity při výstupu před třídou? (ústní zkouška, prezentace)

To mám furt, to jsou snad nejhorší pocity, co snad jsou. Styděl jsem se, byl jsem nervózní a tím se mi zhoršila celkově řeč i projev, všemu takovému se vyhýbám.

Partnerský život

1) Jaké jsou tvé pocity při navození kontaktu s druhým pohlavím?

*Pokud je ta holka jako moje kamarádka, tak je to jako kdybych se bavil s kýmkoliv jiným, pokud je to nějaká neznámá, tak jí mám sbalit, tak to jde hůř, ale snažím se, ale u těch holek mi ta mluva jde o trošku líp, snažím se zapůsobit. **A když jsi na diskotéce a líbila by se ti tam nějaká žena, tak jsi schopný ji oslovit?** Ne, to se mi povedlo, jen když jsem byl nalitej, takhle za střízliva ne. Jako když jsem před tím pil alkohol na diskotékách, tak mi ta mluva pak šla a to jsem mohl kecat, bez jakýhokoliv zadrnutí.*

2) Jaké jsou reakce okolí na tvou koktavost?

Já se jich snažím nevšímat, ale čekaj, jak to teda řeknu.

3) Do jaké míry tě koktavost omezuje v navozování vztahu?

No ve vysoké míře, ono to jako lidem nevadí, až mě poznají, ale ze startu to není ono, kluk chce nějak na holku zapůsobit a přijde a teď ta holka čeká, že bude hezčí atd a ještě se k tomu začne zadržávat. Jako já to vím, že mám svoje hranice, jakože namyšlenej trochu jsem, ale né tak moc, kdybych byl víc, tak by mě to problém nedělalo. Já prostě vím, že tam ten problém je, ta překážka.

4) Jak reagují tví nejbližší na tvou koktavost?

Rodina úplně bez problémů, tam se ani nemůže očekávat, že by to bylo jinak. Přátelé tam je to taky v pořádku, jako ti dlouholetí přátelé už vědí co

očekávat a jako děláme si z toho i srandu, jako stejně když se smějeme někomu jinému.

5) Byl jsi někdy odmítnut kvůli tvé řečové vadě?

Ne, to vím, jakože vím, že při navození hovoru je to s tou holkou klíčové, ale když už s tou holkou jsem a ona by mi chtěla říct, že prostě nechce být semnou kvůli té koktavosti, tak to fakt ne. Jako já už vím po kom jít a po kom ne, když vím, že holka je vyšší liga, tak nemám šanci.

6) Bojíš se, že by i tvé děti mohly mít balbuties?

No já nevím, jak je to teda dědiční, jako, ale teoretický to je, ale nebojím se, já totiž děcka moc nechcu.

Profesní život

1) Jaký byl tvůj pohovor?

*Pohovor, jsem tak úplně žádný neměl. Spíš se mě jen na něco ptali, takovej spíš skupinovej, psali jsme na papíry a vyplňovali svoje údaje, koníčky. Neptali se mě jak na klasickém pohovoru, nemám nijak extra prestižní práci, která by stála za pořádněj pohovor. Ale kdybych měl normální pohovor, tak bych byl určitě nervózní dost. **A hlásil by ses na takovou práci, kde by byl ústní pohovor?** Tak jako určitě bych to zkusit chtěl, jako když jde člověk na pohovor, tak je to buď ano, nebo ne, tím pádem to není takovej problém, ale já jsem takovej laxní a jsem rád, za to co mám, ale asi bych to zkusil. **Kolik máš prací za sebou?** 4, na jednom jsem vlastně měl pohovor, oprava telefonů, tam jsme měli schůzku s lidmi, kteří dávali mobily na opravu. Já byl teda na servise a tam byla jedna mladá holčina a cítil jsem se jako bych měl rozhovor s tebou, žádná nervozita, v klidu. Mě jako nedělá problém odpovídat, dělá mi problém spíš se ptát. Tak to mám i v angličtině, překládání vět v pohodě, mluvení je horší.*

2) Jsi spokojený v zaměstnání?

Jo jsem dost spokojenej, až na jednoho toho debila v práci, zatím nic měnit nechci, baví mě to, jakože není to úplně sen. Jakože já se až tak moc nenadřu. Peníze tu jsou také slušné, pár let bych ještě vydržel, ale pořád bych dělal v závodech, jsem strojírenský typ, v kanclu bych být nemohl.

3) Jak moc ovlivnila koktavost tvou volbu práce?

Nijak extra, jsem strojírenskej typ, vždy mě zajímali součástky a tak.

4) Jak reagují tví spolupracovníci na tvou koktavost?

Minulej týden se mi zrovna stalo s jedním spolupracovníkem, že u večere jsem chtěl něco říct a jsem se zasekl a vydával jsem takové ty zvuky a on to prostě zkopíroval a on je prostě takovej dement. Tak jsem se musel, jakože dost držet, abych mu nenapálil, tohle mi jakože naposledy udělali na základce, to bylo dost blbé. Sedělo nás tam asi šest, tak mu pak říkali, že je debil a tak, takže se mě zastali. Jako v práci je to jak kdy, někdy mám fajn den a jde mi to, někdy mám horší den, tak špatně mluvím. Jako já ty chlapy chápu, jako kdybych byl na jejich straně, že by museli poslouchat pořád toto, když chci říct nějaký vtíp, tak se třeba zaseknu a chlapi se jakože zasmějou, ale to by snad udělal každej a já to chápu, já se tomu sám zasměju. Není to nic hroznýho, spíš mi vadí, že mi tohlencto udělá, někdo koho nemám rád, to je blbý, ale když ho mám rád a je fajn, tak nad tím mávnu rukou a taky se zasměju. Už se to stalo podruhé, já se přesto nějak přenosu, ostatní mě berou takového, jaký jsem.

5) Máš možnost postupu v zaměstnání?

Tady ani ne, bych musel hodně šéfům lést do zadku. Já jsem tu spokojenej.

6) Omezuje tě tvá koktavost v zaměstnání?

Ne vůbec, jelikož dělám se stroji, já za celou svoji směnu se nepotřebuji s nikým ani domluvit. Takže třeba za celou dobu ani nepromluví.

Koktavost vs. Nekoktavost

1) S čím máš v běžném životě největší problémy?

*Jsou to takové klasické věci, říkání si o něco, když jdu do nějaké restaurace, cokoliv si objednat, když si jdu koupit jízdenky, klasické věci, když musím mluvit s cizími. **Jak to máš s telefonováním?** Jakože je to věc, ze které jakože radost moc nemám, kdybych mohl tak jen píšu zprávy, ale chápu, že to telefonování je důležité, vyřeší se tam víc a rychleji. Jakože když se rozmluvím, tak pak se moc nezakoktavám, když mluvím víc než 3 minuty, tak je to lepší. Telefonování fakt rád nemám, jakože třeba objednávání se k doktorovi a s jedním mi to jde a u druhé doktorky mi to nejde, je to prostě jednou tak a pak tak. Jak mi ten člověk sedne.*

2) Jak by se tvůj život změnil, kdyby si nebyl balbutík?

To bych se musel celkově změnit já, ale asi jo. Myslím, že v dodělání věci. Já jsem měl problémy ve škole, že jsem k tomu učivu neměl vztah a skrz tu řeč mi to ani nešlo, takže jsem to trošku sabotoval, tím pádem když jsem si chtěl udělat řidičák, tak jsem ho začal dělat a pak jsem si ho nedodělal, protože jsem nebyl

schopnej napsat správně test a to se semnou táhne už od školy. Jakože si myslím, že mě ta řeč ovlivnila, asi bych věci dotahoval do konce, kdybych nekotal, brzdí mě to. Měl bych třeba i víc přátel a měl bych i děti.

3) Kdy jsi přišel na to, že ti koktavost znepříjemňuje život (zdali vůbec)?

Hned co jsem to věděl, od nástupu do základní školy, kdy jsem měl problémy se spolužákama.

4) Našel by sis jinou práci, kdyby si nebyl balbutik?

Teoreticky jo, a co by si chtěl dělat? Já sám nevím, jsem typ, jakože mě někdo někde postaví a prostě to dělám.

5) Chodil by si více do společnosti?

Určitě jo, určitě kdybych nekotal, měl bych i víc přátel, jakože i z dob ze základní školy.

6) Vybral by sis jiný směr vzdělávání bez koktavosti?

Jakože když jsem si vybíral střední školu, tak jsem si to vybíral, tak abych se co nejméně bavil s lidmi, takže to vliv mělo. Původně jsem chtěl na jinou školu, kde dělali, ale testy a to jsem věděl, že to nedám. A kam jsem nastoupil, tam stačil jen můj průměr.

Respondent č. 5: Žena B., 28 let

Vzdělávání

1) Do jaké míry ovlivnil balbuties tvůj výběr vzdělání?

Nemyslím si, že by balbuties ovlivnil výběr mého vzdělání. Spíš ovlivnil nejprve mé zájmy a na základě toho pak nepřímo výběr školy.

2) Jak se k tobě chovali spolužáci?

Spolužáci se podle mě ke mně chovali úplně normálně. Nepamatuji si, že by se mi někdo někdy posmíval.

3) Jak se k tobě chovali učitelé?

Učitelé se ke mně chovali taky podle mě normálně. Možná v první a v druhé třídě jsem měla oproti ostatním určité výhody, ale už si to moc nepamatuju. Jediné co mi utkvělo v hlavě, když učitelka v první třídě prohlásila, že dnes jsem četla hůř než Pavel. Pavel byl žák s nejhörším prospěchem a někdy na prvním stupni šel na speciální školu. Jednou si učitelka češtiny na třídních schůzkách stěžovala, že se málo hlásím v hodině. Sice dodala, že ví proč, ale že by uvítala větší aktivitu.

4) Bral na tebe někdo ve škole ohled?

Ohledy na mě brali možná v té první třídě, ale pak podle mě už ne. Když byli ostatní zkoušeni ústně, tak já taky. Možná jsem nemusela nijak dlouho číst nahlas před celou třídou, ale tím si nejsem úplně jistá.

5) Měl jsi hodně kamarádů ve škole?

Myslím si, že tak normálně. Nikdy jsem neměla pocit, že bych díky balbuties byla na okraji třídy apod.

6) Jaké byly tvé pocity při výstupu před třídou? (ústní zkouška, prezentace)

*Vím, že jsem nerada četla nahlas před třídou a snažila jsem se tomu vyhýbat, když jsem věděla, že na mě brzo přijde řada, tak už mi bylo špatně, ale vždycky to nakonec nějak dopadlo. Později jsem se snažila brát tyto překážky jako výzvu a nebát se. **Jaká byla tvá maturita?** Maturita si myslím, že celkem v pohodě, ale už to mám v mlze. Hlavně je rozdíl přednášet referát v první hodině češtiny, kdy učitelka vůbec netuší, jaký mám „problém“ a jiné pak po 4 letech ve škole u maturity. Po těch 4 letech už všichni učitelé ví nebo tuší, že koftám. Je to hlavně o sebevědomí, jestliže si vytáhnu otázku, kterou umím, tak celkem nemám problém.*

Kdybych si vytáhla něco, co neumím, tak by mě to asi vystresovalo a ta komunikace by byla horší. Podle mě celkově sebevědomí hraje v komunikaci velkou roli.

Partnerský život

1) Jaké jsou tvé pocity při navození kontaktu s druhým pohlavím?

Už v období střední školy se moje koktavost dost zlepšila a tak to většinou nebylo na úplně první „pohled“ znát. Snažila jsem se vyhýbat slovům, které mi dělaly problémy. Nepamatuji si, že bych kvůli koktavosti byla nějak ve stresu a teď už vůbec ne.

2) Jaké jsou reakce okolí na tvou koktavost?

*Většinou taktně mlčí a nijak se nevyjadřují. Někdy trvá poměrně dlouho, než si toho ten druhý všimne, naučila jsem se to do určité míry kamuflovat. **Jak skrýváš svou koktavost?** Dřív jsem neříkala slova, která mi dělají problémy a teď už se mi to děje méně, tak spíš když mluvím, tak třeba už nějak cítím, že některé slovo mi bude dělat problémy, tak ho buď teda nahradím, nebo hraju divadlo, jakože jsem se zamyslela, že teď nevím jak se třeba to a to jmenuje apod. Nebo jednu dobu mi dělalo problém říct „dobrý den“ a pomáhalo mi, když jsem vykročila pravou nohou a řekla ta slova, nebo když mě někdo pozdravil jako první, tak já už ta slova řekla plynule.*

3) Do jaké míry tě koktavost omezuje v navozování vztahu?

Nemyslím si, že by mě někdy omezovala v navození vztahu.

4) Jak reagují tví nejbližší na tvou koktavost?

Dřív jsem neustále slyšela hlavně od mamky a babičky “mně přijde, že se ti to mluvení zhoršilo nebo zlepšilo apod.” Teď už to nikdo nekomentuje i proto, že mluvím mnohem lépe než dřív. S rodinou koktám většinou více než před cizími lidmi.

5) Byl jsi někdy odmítnut kvůli tvé řečové vadě?

Nemyslím si, že bych někdy díky tomu byla odmítnuta.

6) Bojíš se, že by i tvé děti mohly mít balbuties?

Určitě, ale když jsem se na to ptala, tak mi bylo řečeno, že to takto nefunguje, že to není dědičné a tak tomu věřím. Nikdy jsem si o této problematice nic nečetla.

Profesní život

1) Jaký byl tvůj pohovor?

Jedním slovem plynulý, a jestli z mé strany bylo nějaké zaváhání v řeči tak si myslím, že to bylo přisouzeno nervozitě a ne vadě řeči. Na mém prvním pohovoru v životě to bylo horší, protože tam byli přítomni všichni zaměstnanci organizace a asi i to mimo jiné mě znervóznělo a tak jsem koktala více, ale nebylo to nijak dramatické.

2) Jsi spokojený v zaměstnání?

*Ano, ve svém zaměstnání jsem spokojena. Na pohovor jsem šla s tím, že se „přiznám“ ke svému problému, ale nakonec jsem to neudělala. **Proč si se na pohovoru chtěla přiznat?** Nerada lžu a toto mi tenkrát přišlo trochu jako lhaní vzhledem k tomu, že jsem šla pracovat do školství. Myslím si, že by mi to ale uškodila a už bych dostala nálepku, hlavně bych přiznala svoji určitou slabost a to se dnes už moc nenosí.*

3) Jak moc ovlivnila koktavost tvou volbu práce?

Neovlivnila.

4) Jak reagují tví spolupracovníci?

Nikdy jsme se o tom nebavili, myslím si, že si toho jistě všimli, ale nikdo nic nekomentoval.

5) Máš možnost postupu v zaměstnání?

V organizaci kde pracuji ne.

6) Omezuje tě tvá koktavost v zaměstnání?

Nemyslím si, že by mě omezovala, ale nastávají určité situace, kdy se třeba bojím, zda to co se týká řeči, ustojím. Beru to jako výzvu a snažím se těmto situacím vyhýbat co nejméně. Myslím si, že jakmile se člověk začne určitým situacím vyhýbat, je to cesta do záhuby. Jestliže to alespoň trochu jde, měl by se tomu postavit čelem a o to se snažím i já.

Koktavost vs. Nekoktavost

1) S čím máš v běžném životě největší problémy?

V současnosti mě žádná situace nenapadá. Na střední škole jsem si každý den kupovala svačtinu a v pekárně a i když jsem třeba měla chuť i na jiné věci než jen rohlík nikdy jsem si nic jiného nekoupila, protože jsem se bála, že to nebudu umět vyslovit, že se tzv. seknu. Bylo to i tím, že v pekárně byla dlouhá fronta a tak jsem za tu dobu sama sebe dokázala vystresovat, že to prostě neřeknu. Druhá věc, hodně lidí = hodně svědků případného trapasu. Další problém byl dříve s objednávkami u doktora, telefonování mi dělalo velké problémy.

2) Jak by se tvůj život změnil, kdyby si nebyl balbutik?

Život to nevím, ale asi bych celkově byla méně ve stresu.

3) Kdy jsi přišel na to, že ti koktavost znepříjemňuje život (zdali vůbec)?

*Možná nejvíce na střední škole. **Proč na střední škole?** Myslela jsem to tak, že když jsem byla na intru musela jsem si všechno vyřídit sama a už jsem se nemohla za nikoho schovávat. Šla jsem tzv. s kůží na trh, jak na intru, tak ve škole.*

4) Našel by sis jinou práci, kdyby si nebyl balbutik?

Ne, jsem spokojená s tím, co dělám, kdybych chtěla tak si vyberu jinou školu, ale nevybrala, protože mě to baví.

5) Chodil by si více do společnosti?

*Ne, jelikož jsem teď už matka, tak bych na to ani neměla čas, koktavost-
nekoktavost.*

6) Vybral by sis jiný směr vzdělávání bez koktavosti?

Ne, kdybych chtěla, vyberu si něco jiného, ale baví mě toto.